

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΟΥΡΓΑΝΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

των Αρχαίων Χρόνων

Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Βιβλίο Μαθητή / Μαθήτριας

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονιστής/τρια / Αξιολογητής/τρια	Ορφανουδάκης Εμμανουήλ Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογητής/τρια	Αλεξανδρόπουλος Γεώργιος Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογητής/τρια	Γιαννικόπουλος Λάμπρος Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Τεχνικός Εμπειρογνώμονας	Τζήμας Δημήτριος Πτυχιούχος Πληροφορικής
Επικουρικός Εμπειρογνώμονας	Τσομπάνη Ειρήνη Διπλωματούχος τεχνολογίας Γραφιστικών τεχνών
Υπεύθυνος/η του μαθήματος/γνωστικού αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης	Αθανάσιος Γιαννίκας , Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ, Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΜΙΧΑΛΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΟΥΡΓΑΝΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ

Εκδόσεις Λυσάρι

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Πρόδρομος Μιχαλάκης

Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Γεώργιος Μπουργάνης

Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Πρόδρομος Μιχαλάκης

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Εκπαιδευτικός οργανισμός ΑΚΑΔΗΜΙΑ (*e-akadimia.gr*)

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Φώτιος Τσάτσης, © Εκδόσεις Λυσάρι (*Simeon Natchev*)

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Ασπασία Κυριάκου

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Εκδόσεις Λυσάρι (*lisari.gr*)

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΨΜΑ

Πρόδρομος Μιχαλάκης,
Εκδόσεις Λυσάρι (*lisari.gr*)

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Στην Δ' τάξη του δημοτικού οι μαθητές/τριες για πρώτη φορά έρχονται σε επαφή με ένα βιβλίο που δεν στηρίζεται σε μύθους, αλλά παρουσιάζει μόνο την ιστορία των κοινωνιών του παρελθόντος. Η εξιστόρηση ξεκινάει με την πτώση του Μυκηναϊκού πολιτισμού και φτάνει μέχρι και τα ρωμαϊκά χρόνια.

Στόχος του βιβλίου δεν είναι η παράθεση όλων των ιστορικών γνώσεων που σχετίζονται με την αρχαιότητα αλλά η αφήγηση των σημαντικότερων, με τέτοιο τρόπο, ώστε να γίνουν κατανοητά από τους μαθητές και να κερδίσουν το ενδιαφέρον τους.

Η διάρθρωση του βιβλίου ακολουθεί τη δομή που ορίζεται από το Πρόγραμμα Σπουδών του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, τηρώντας το όριο λέξεων που έχει θεσμοθετηθεί για κάθε διδακτική ενότητα από τον φορέα. Αντιθέτως, η επιλογή του υλικού και η παρουσίασή του είναι ευθύνη των συγγραφέων. Το ίδιο ισχύει και για την επιλογή των εικόνων, των πηγών, τη δημιουργία των ψηφιακών μαθησιακών αντικειμένων και των πρωτότυπων χαρτών που εμπεριέχονται στα κεφάλαια.

Ειδικότερα, το βιβλίο ασχολείται με την αρχαία ελληνική ιστορία και αφηγείται την εξέλιξή της μέσα στα χρόνια. Αναφέρεται στις αρχαίες πόλεις – κράτη, στις αποικίες που αυτές δημιούργησαν αλλά και στην εξέλιξη των πολιτευμάτων τους. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στους Περσικούς Πολέμους, όπου οι Έλληνες νίκησαν τον μεγαλύτερο και ισχυρότερο στρατό του τότε κόσμου, τον στρατό των Περσών. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η αύξηση της δύναμης των Ελλήνων και ιδιαίτερα των Αθηναίων αλλά και ο Πελοποννησιακός Πόλεμος που έληξε με νίκη των Σπαρτιατών. Σημαντικό μέρος του βιβλίου, επίσης, είναι αφιερωμένο και στον Μ. Αλέξανδρο, ο οποίος ανέλαβε την αρχηγία των Ελλήνων, ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον των Περσών και κατέκτησε μεγάλο μέρος του τότε γνωστού κόσμου. Ο ξαφνικός θάνατός του, όμως, δημιούργησε αναπάντεχες εξελίξεις, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει μια περίοδος που κράτησε μέχρι την εμφάνιση των Ρωμαίων, η οποία έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην εξέλιξη του κόσμου.

Για την καλύτερη κατανόηση των εξελίξεων, εξαιρετικό εργαλείο αποτελούν οι πρωτότυποι χάρτες, οι οποίοι συνοδεύουν τα περισσότερα μαθήματα και δίνουν την ευκαιρία στους καθηγητές να αναδείξουν τον χώρο των γεγονότων είτε προβάλλοντάς τους στον διαδραστικό πίνακα είτε ανατρέχοντας στο ίδιο το βιβλίο. Το ίδιο ισχύει και για τις χρονογραμμές, που επιτρέπουν στους μαθητές και στις μαθήτριες να κατανοήσουν καλύτερα τη χρονική σειρά αλλά και να απομνημονεύσουν ευκολότερα τις σημαντικότερες χρονολογίες. Ακόμη, στο βιβλίο υπάρχει εκτενές φωτογραφικό υλικό, με στόχο να κάνει πιο εύκολη την κατανόηση των πληροφοριών, να τραβήξει την προσοχή των μαθητών και να συσχετίσει τα γεγονότα με συγκεκριμένα πρόσωπα, που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πορεία της ιστορίας και τη διαμόρφωση της κοινωνίας της σημερινής εποχής. Επιπρόσθετα, σε αρκετά σημεία υπάρχουν εννοιολογικοί χάρτες ή ινφογραφήματα που λειτουργούν προσθετικά ή επεξηγηματικά με τη γνωστική πληροφορία και τονίζουν σημαντικές πληροφορίες για το εκάστοτε κεφάλαιο, δίνοντας την ευκαιρία στους μαθητές και στις μαθήτριες να συγκρατήσουν ευκολότερα

τις γνώσεις που απέκτησαν. Επιπλέον, μέσω πηγών δίνεται η ευκαιρία στον μαθητή και στη μαθήτριά να εμβαθύνει και να μάθει διαφορετικές απόψεις και θέσεις, οι οποίες θα τον κάνουν να σκεφτεί και θα τον ωθήσουν να ανακαλύψει μέσα από μελέτη και προσωπική έρευνα τη βαθύτερη ιστορική αλήθεια διαφόρων γεγονότων. Στο τέλος του βιβλίου, έχει τοποθετηθεί και πίνακας όρων και ονομάτων καθώς και χρονολογιών, ώστε να είναι πιο εύκολο σε μαθητές/τριες και εκπαιδευτικούς να εντοπίσουν όσα αναζητούν.

Σύμφωνα με όσα ορίζονται από την Πρόσκληση για τη δημιουργία Μητρώου Διδακτικών Βιβλίων και εναρμονισμένο με τις απαιτήσεις της εποχής αλλά και τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών μέσα στην τάξη, το βιβλίο περιλαμβάνει Ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα, στα οποία η εκπαιδευτική κοινότητα έχει πρόσβαση μέσα από τη σάρωση QR Codes. Τα Ψ.Μ.Α. έχουν ως σκοπό να εμπλουτίζουν τη μαθησιακή διαδικασία, στηρίζοντας τη διαφοροποιημένη μάθηση και τη συμπερίληψη, στις οποίες η συγγραφική ομάδα επέλεξε να δώσει ιδιαίτερη έμφαση. Για αυτό, τα Ψ.Μ.Α. του βιβλίου περιλαμβάνουν:

- *Ηχητικές αφηγήσεις* της ιστορικής αφήγησης, ώστε να διευκολύνεται η κατανόηση για μαθητές/τριες με μαθησιακές δυσκολίες ή προβλήματα όρασης, ενώ παράλληλα ενισχύεται η ακουστική μνήμη.
- *Ψηφιακή παρουσίαση όλων των πρωτότυπων χαρτών του βιβλίου*, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση των ιστορικών γεγονότων και του χώρου στον οποίο αυτά εκτυλίχθηκαν.
- *Γλωσσάρια* ανά διδακτική ενότητα, που περιλαμβάνουν είτε ιστορικούς όρους και έννοιες του μαθήματος, διευκολύνοντας την αφομοίωση της ορολογίας είτε δυσνόητες λέξεις, με επεξηγήσεις για τη στήριξη της κατανόησης του κειμένου.
- *Πρόσβαση σε πρόσθετο ψηφιακό μαθησιακό υλικό, με τη μορφή αυτόνομων διαδραστικών ψηφιακών αρχείων*, σχεδιασμένων ειδικά για το παρόν διδακτικό πακέτο, όπου αυτό κρίθηκε παιδαγωγικά σκόπιμο. Το υλικό αυτό λειτουργεί ως δομημένο ψηφιακό μαθησιακό περιβάλλον, στο οποίο οι μαθητές/τριες πλοηγούνται με καθοδηγούμενο τρόπο και συμμετέχουν ενεργά σε δραστηριότητες κατανόησης, εμπέδωσης και αυτοαξιολόγησης. Το περιεχόμενο είναι παιδαγωγικά επιμελημένο, επιστημονικά ελεγμένο και οργανωμένο σε θεματικές ενότητες, χωρίς να απαιτείται ανεξέλεγκτη αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο. Έτσι, μέσα από πολυτροπικά στοιχεία (κείμενο, εικόνα) και διαδραστικές ερωτήσεις καλλιεργούνται δεξιότητες ενεργητικής μάθησης, κριτικής κατανόησης και ουσιαστικής εμπλοκής με το ιστορικό αντικείμενο, σε ένα ασφαλές και παιδαγωγικά ελεγχόμενο ψηφιακό περιβάλλον.
- *Διαδραστικά παιχνίδια Ιστορίας*, που επιτρέπουν στους μαθητές και τις μαθήτρες να ελέγξουν τις γνώσεις τους, μαθαίνοντας με έναν πιο ευχάριστο και διασκεδαστικό τρόπο.

η συγγραφική ομάδα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Ομηρική Εποχή	9
1. Η κατάρρευση του Μυκηναϊκού πολιτισμού.	10
2. Μετακινήσεις πληθυσμών στην Ελλάδα και στις ακτές της Μικράς Ασίας.	14
3. Η επανεμφάνιση της γραφής: Η ομηρική ποίηση, η θρησκεία και η τέχνη των Ελλήνων.	18
B. Αρχαϊκή εποχή	22
4. Η πόλη – κράτος.	23
5. Ο ελληνικός αποικισμός.	27
6. Τα πολιτεύματα στην αρχαϊκή Ελλάδα.	33
7. Σπάρτη: Κοινωνική και πολιτική οργάνωση.	37
8. Σπάρτη: Η ζωή στην πόλη.	41
9. Αθήνα: Η εξέλιξη του πολιτεύματος.	45
10. Αθήνα: Η νομοθεσία του Σόλωνα και οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη.	49
11. Η τέχνη της αρχαϊκής περιόδου.	53
12. Τα γράμματα.	57
Γ. Κλασικά χρόνια	61
13. Το περσικό κράτος και οι Έλληνες της Μ. Ασίας.	62
14. Ο περσικός κίνδυνος – Η Μάχη του Μαραθώνα.	68
15. Η Μάχη των Θερμοπυλών.	72
16. Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας.	76
17. Η Μάχη των Πλαταιών, η Ναυμαχία της Μυκάλης και το τέλος των Περσικών Πολέμων.	80
Δ. Χρυσός αιώνας	84
18. Η Αθήνα γίνεται η πιο ισχυρή δύναμη.	85
19. Το πολίτευμα και η κοινωνία της Αθήνας στα χρόνια του Περικλή.	89
20. Η κοινωνία και η ζωή στην αρχαία ελληνική πόλη.	93
21. Ο «Χρυσός Αιώνας» της τέχνης.	97
22. Η Αθήνα γίνεται σχολείο της Ελλάδας.	101

Ε. Πελοποννησιακός Πόλεμος – Σπαρτιατική Ηγεμονία – Θηβαϊκή Ηγεμονία	105
23. Αίτια και αφορμές του πολέμου.	106
24. Οι κυριότερες φάσεις του πολέμου και το τέλος του.	110
25. Η ηγεμονία της Σπάρτης.	114
26. Η ηγεμονία της Θήβας.	118
ΣΤ. Μακεδονία	122
27. Η Μακεδονία, μία νέα ελληνική δύναμη.	123
28. Μέγας Αλέξανδρος: Η προσωπικότητα και το έργο του.	127
29. Η εκστρατεία του Μ. Αλέξανδρου.	131
Ζ. Ελληνιστικά χρόνια	137
30. Η αυτοκρατορία του Μ. Αλέξανδρου διασπάται.	138
31. Η καθημερινή ζωή στα ελληνιστικά χρόνια.	142
32. Οι τέχνες και τα γράμματα στα ελληνιστικά χρόνια.	145
33. Το ρωμαϊκό κράτος.	149
34. Η Καρχηδόνα συγκρούεται με τη Ρώμη.	153
35. Η υποταγή του ελληνικού κόσμου.	159
Πίνακας σημαντικότερων γεγονότων	164
Βιβλιογραφία	165
Ευρετήριο όρων και ονομάτων	166

ενότητα

A

Ομηρική Εποχή

A.1. Η κατάρρευση του Μυκηναϊκού πολιτισμού

A.2. Μετακινήσεις πληθυσμών στην Ελλάδα και στις ακτές της Μικράς Ασίας

A.3. Η επανεμφάνιση της γραφής: Η ομηρική ποίηση, η θρησκεία και η τέχνη των Ελλήνων

ΣΚΟΤΕΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1100 - 800 π.Χ.

ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

800 - 500 π.Χ.

ΚΛΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

500 - 323 π.Χ.

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

323 - 31 π.Χ.

ΡΩΜΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

31 π.Χ. - 335 μ.Χ.

Αντιλαμβάνομαι

τη χρονική σειρά

1

Η κατάρρευση του Μυκηναϊκού πολιτισμού

Εντοπίζω

όσα διαβάξω

Οι Μυκηναίοι κυριάρχησαν στην Ελλάδα από το 1600 μέχρι το 1200 π.Χ. Τότε, όμως, τα ανάκτορα καταστράφηκαν και οι άνθρωποι φτώχυναν πολύ. Για τους επόμενους αιώνες δεν έχουμε πολλές πληροφορίες, καθώς δε σώζονται πολλές γραπτές πηγές. Το σίγουρο είναι πως σταμάτησαν να υπάρχουν μεγάλα βασίλεια, ενώ οι άνθρωποι ζούσαν, πια, σε μικρότερες ομάδες.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

1600 μέχρι το 1200 π.Χ.

Οι Μυκηναίοι κυριάρχησαν στην Ελλάδα.

1200 π.Χ.

Τα μυκηναϊκά κέντρα και τα ανάκτορα αρχίζουν να καταστρέφονται.

800 π.Χ.

Έναρξη της Αρχαϊκής Περιόδου.

Ακούω και μαθαίνω

Από το **1600 π.Χ.** ο Μυκηναϊκός πολιτισμός κυριάρχησε στην ηπειρωτική Ελλάδα και στα νησιά του Αιγαίου, ενώ στην καλύτερή του στιγμή ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις και με χώρες πιο μακρινές, όπως η Αίγυπτος και η Ιταλία. Ήταν μία εποχή με πολλούς **βασιλείς** και **πολεμιστές**, θησαυρούς και μεγάλα ανάκτορα.

Ξαφνικά όμως, γύρω στο **1200 π.Χ.** όλα τα μυκηναϊκά κέντρα και τα **ανάκτορα άρχισαν να καταστρέφονται**, ακόμα και η Τροία. Ο πληθυσμός μειώθηκε, πολλοί οικισμοί εγκαταλείφθηκαν και η ξεχωριστή γραφή των Μυκηναίων, η Γραμμική Β' εξαφανίστηκε. Η καταστροφή αυτή εξαπλώθηκε **σε όλο το Αιγαίο** και, γενικά, σε όλη τη Μεσόγειο. Πολλοί Μυκηναίοι άρχισαν να μετακινούνται σε άλλες περιοχές, όπως η Κύπρος.

Οι λόγοι της καταστροφής δεν είναι σίγουροι. Κάποιοι λένε ότι οφείλεται στους λαούς της θάλασσας που έκαναν **επιδρομές**, άλλοι ότι συνέβησαν μεγάλες **φυσικές καταστροφές** ενώ υπάρχουν και αυτοί που υποστηρίζουν ότι οι Μυκηναίοι άρχισαν να **πολεμούν μεταξύ τους** και, έτσι, καταστράφηκαν.

Εικόνα 1

Ερυθρόμορφη στάμνα «Το αγγείο των σειρήνων»: Το πλοίο του Οδυσσέα που περνά τις Σειρήνες. Τα ομηρικά έπη αποτελούν μία από τις ελάχιστες πηγές πληροφόρησης των σκοτεινών αιώνων (Wikimedia Commons - Κοινά κτήματα).

Εικόνα 2

Ο θολωτός τάφος του Ατρέως (γνωστός και ως «θησαυρός του Ατρέως» ή «τάφος του Αγαμέμνονα»). Πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους και τελειότερους μυκηναϊκούς θολωτούς τάφους και τον πιο εντυπωσιακό από τους εννέα, που συνολικά έχουν βρεθεί στις Μυκήνες. Χρονολογείται μεταξύ του 1350 και του 1250 π.Χ. Είναι βέβαιο ότι χρησιμοποιήθηκε για την ταφή κάποιου σημαντικού μέλους της βασιλικής οικογένειας των Μυκηνών (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Εικόνα 3

Η Πύλη των Λεόντων, το πρώτο παράδειγμα μνημειώδους γλυπτικής στην Ευρώπη. Είναι η κύρια είσοδος της ακρόπολης των Μυκηνών και κατασκευάστηκε το 1250 π.Χ. περίπου (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Πάντως, οι αιώνες που ακολούθησαν ονομάζονται από τους ιστορικούς **Σκοτεινοί Αιώνες** γιατί:

- έχουν χαθεί τα περισσότερα στοιχεία του Μυκηναϊκού και Μινωικού πολιτισμού.
- γνωρίζουμε πολύ λίγα πράγματα για αυτούς τους αιώνες σε σχέση με τους προηγούμενους.

Στους Σκοτεινούς αιώνες η ζωή φαίνεται να ήταν δύσκολη. Παντού υπήρχε **φτώχεια** ενώ οι άνθρωποι ζούσαν **απομονωμένοι**. Δεν υπήρχε πολιτική ενότητα, ούτε κάποια σημαντική κεντρική εξουσία. Ο άναξ (βασιλιάς) των Μυκηναίων αντικαταστάθηκε από **μικρούς τοπικούς άρχοντες** χωρίς μεγάλη εξουσία. Ακόμα και τα ιερά δεν θύμιζαν καθόλου εκείνα της Εποχής του Χαλκού, ίσως γιατί οι θρησκευτικές τελετές γίνονταν στην ύπαιθρο, σε απλούς βωμούς.

Η κατάσταση αυτή κράτησε περίπου μέχρι το 800 π.Χ. όταν ο κόσμος άρχισε, με γρήγορους ρυθμούς, να αλλάζει και πάλι, με αποτέλεσμα να ακολουθήσει η **αναγέννηση της Αρχαϊκής Περιόδου**.

Εικόνα 4

Πήλινο γλυπτό που βρέθηκε στη θέση Λευκαντί (Εύβοια), που χρονολογείται γύρω στο 950 π.Χ. την περίοδο των Σκοτεινών Αιώνων (Αρχαιολογικό Μουσείο Ερέτριας).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η ακμή των Μυκηναίων και η επιρροή των Μινωιτών

Μετά τη γοργή ανοδική πορεία περί το 1550, οι Μυκήνες είναι, πολιτικά και καλλιτεχνικά, ένα κέντρο πλούσιο και με επιρροή και η δύναμή τους θα βαίνει αυξανόμενη, σε αντίστροφη αναλογία με την παρακμή της Κρήτης. Οι σχέσεις με το νησί, εμπορικές στην αρχή, πρέπει κάποια στιγμή να εκτράπηκαν σε λεηλασίες, γιατί οι Μυκηναίοι δελεάστηκαν* από τη λάμψη του κρητικού πολιτισμού. Το αποτέλεσμα ήταν μια γενικευμένη αφομοίωση* του μινωικού πολιτισμού από τους Μυκηναίους, [...] που περιλαμβάνει τόσο πτυχές υλικές όσο και εξωτερικές.

M. S. Ruizperez – J. L. Melena, Οι Μυκηναίοι Έλληνες, (μτφ. Μ. Παναγιωτίδου), Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1996, σ. 17

*δελεάστηκαν: παρασύρθηκαν

*αφομοίωση: ενσωμάτωση

Πηγή 2

Η κατάρρευση και η ανάκαμψη του μυκηναϊκού πολιτισμού

Οι τοπικοί πόλεμοι, η οικονομική κατάρρευση και οι μετακινήσεις πληθυσμών την περίοδο 1200-1000 π.Χ. κατέστρεψαν τον μυκηναϊκό πολιτισμό στην Ελλάδα και αποδυνάμωσαν ή εξαφάνισαν πόλεις, βασίλεια και πολιτισμούς στην Εγγύς Ανατολή. Αυτή η παρατεταμένη* περίοδος βίας οδήγησε στην εξαθλίωση πολλούς [...] λαούς.

Η Εγγύς Ανατολή ανέκαμψε* πολύ νωρίτερα από την Ελλάδα· η σκοτεινή της εποχή έληξε γύρω στο 900, οπότε εντάθηκε το εξωτερικό της εμπόριο [...]. Το τέλος της σκοτεινής εποχής στην Ελλάδα τοποθετείται παραδοσιακά 150 χρόνια αργότερα, περίπου το 750.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρα Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2023, σ. 72

*Παρατεταμένη: πολύ μεγάλης διάρκειας

*Ανακάμπτω (ανέκαμψε): επιστρέφω στην προηγούμενη και καλύτερη κατάσταση

1

Για ποιον λόγο τα χρόνια που ακολούθησαν μετά το τέλος του μυκηναϊκού πολιτισμού ονομάστηκαν «σκοτεινοί χρόνοι»;

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 2, γράψε πότε άρχισε να καταρρέει ο μυκηναϊκός πολιτισμός και πότε άρχισε να ανακάμπτει.

2

Μετακινήσεις πληθυσμών στην Ελλάδα και στις ακτές της Μικράς Ασίας

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Κατά τον 11ο αιώνα οι Δωριείς, ένα ελληνικό φύλο που ζούσε βορειότερα, κατέβηκαν στη Στερεά Ελλάδα και στην Πελοπόννησο. Λίγο αργότερα, τα ελληνικά φύλα, οι Ίωνες, οι Αιολείς και οι Δωριείς αποφάσισαν να δημιουργήσουν αποικίες στη Μικρά Ασία, κυρίως εξαιτίας της κακής οικονομικής κατάστασης που υπήρχε στην Ελλάδα.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

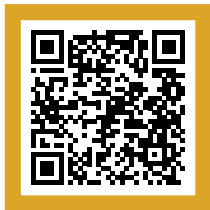
11ος αιώνας π.Χ.

Κάθοδος των Δωριέων.

10ος- 8ος αιώνας π.Χ.

Μετακινήσεις Ελλήνων στη Μικρά Ασία και στα νησιά του Αιγαίου.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Ένα από τα περιορισμένα κύπελλα που δημιουργήθηκαν από τους τεχνίτες της περιόδου (Wikimedia Commons - Κοινά κτήματα).

Εικόνα 2

Κύπελλο του 7ου αιώνα π.Χ. από τη Λακωνία, το κέντρο των κλασικών Δωριέων, που αναπαριστά τη Νίκη, τη θεά της νίκης, παρακολουθώντας έναν Σπαρτιάτη πολεμιστή. Βρετανικό Μουσείο.

Εικόνα 3

Οι Δωριείς κατέβηκαν από τα βουνά της Πίνδου, στη Θεσσαλία, κατά τον 11ο αιώνα φτάνοντας αρχικά στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα (πρωτότυπο, δημιούργημα τεχνητής νοημοσύνης).

Μετά την πτώση του μυκηναϊκού πολιτισμού, οι Έλληνες άρχισαν να χρησιμοποιούν τη γραφή μόνο στα ανάκτορα. Τα επόμενα χρόνια, όμως, τα ανάκτορα σταμάτησαν να υπάρχουν και στη θέση τους δημιουργήθηκαν μικρότερες κοινωνίες. Σε αυτές, δεν υπήρχε η ανάγκη για γραφή και έτσι εκείνη σταμάτησε να χρησιμοποιείται. Έτσι εξηγείται γιατί οι λιγοστές πληροφορίες που έχουν σωθεί για την περίοδο αυτή προέρχονται από μεταγενέστερες πηγές, όπως τα έργα του Ομήρου.

Σύμφωνα με αυτά, πάντως, τον **11ο αιώνα** ένα ελληνικό φύλο που μέχρι τότε ζούσε στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, οι **Δωριείς**, άφησαν την πατρίδα τους και μετανάστευσαν στη Στερεά Ελλάδα και στην Πελοπόννησο.

Από τον 10ο έως τον 8ο αιώνα π.Χ. αρκετοί Έλληνες μετανάστευσαν στη Μικρά Ασία. Τα **αίτια** της μετανάστευσης ήταν τα εξής:

- οι φτωχοί αυξήθηκαν και οι τεχνίτες δεν μπορούσαν να βρουν δουλειά.
- οι άνθρωποι συχνά πολεμούσαν μεταξύ τους.
- τα κτήματα σταμάτησαν να καλλιεργούνται και ο αριθμός των κτηνοτρόφων μειώθηκε.

Εικόνα 4

Αναπαράσταση πλοίου της εποχής που μετέφερε τους Έλληνες στις αποικίες τους (πρωτότυπο, δημιούργημα τεχνητής νοημοσύνης).

Έτσι, άτομα από όλα τα ελληνικά φύλα έφυγαν ανοργάνωτα και συγκεκριμένα:

- οι **Αιολείς** πήγαν στη Λέσβο, την Τένεδο και στο βόρειο κομμάτι της Μικράς Ασίας.
- οι **Ίωνες** πήγαν στη Χίο, τη Σάμο και στο κεντρικό κομμάτι της Μικράς Ασίας.
- οι **Δωριείς** πήγαν στη Ρόδο, την Κω και στο νότιο κομμάτι της Μικράς Ασίας.

Στις νέες περιοχές οι Έλληνες **ήρθαν σε επαφή με άλλους λαούς**, με διαφορετική γλώσσα, θρησκεία και τρόπο ζωής. Παρόλα αυτά, κράτησαν τις συνήθειές τους και, συχνά, ήρθαν πιο κοντά μεταξύ τους.

Τα επόμενα χρόνια οι περιοχές αυτές **αναπτύχθηκαν πνευματικά** και πολιτισμικά. Έχτισαν πολλούς όμορφους **ναούς** και έκαναν λαμπρές θρησκευτικές **εορτές**, στις οποίες έπαιρναν μέρος Έλληνες από πολλές πόλεις.

Η επαφή με ξένους λαούς είχε θετικά αποτελέσματα, αφού οι Έλληνες, μετά την εγκατάστασή τους στη Μικρά Ασία, γνώρισαν διαφορετικούς πολιτισμούς και τρόπους ζωής.

Εικόνα 5

Ερείπια από την αρχαία ελληνική πόλη Λατώ, στην Κρήτη, που άκμασε τη Δωρική περίοδο (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η κατάσταση της Ελλάδος στους σκοτεινούς χρόνους

Στις αρχές του 11ου αιώνα η Ελλάδα μοιάζει με μια ερειπωμένη* χώρα. Ο αριθμός των γνωστών οικισμών έχει μειωθεί σημαντικά (από 320 κατά τον 13ο αιώνα σε 40 τον 11ο). [...]

Έλληνες μετανάστευσαν σε διαδοχικές μικρές ομάδες από την Κυρίως Ελλάδα από το τέλος του 11ου αιώνα για να εγκατασταθούν κατά μήκος των ακτών της Μικράς Ασίας και στα νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Η εγκατάστασή τους δεν φαίνεται να βρέθηκε αντιμέτωπη με μια κάποια τοπική εξουσία.

C. Orrieux – P. Schmitt Pantel, Αρχαία ελληνική Ιστορία (μτφ. Αμαλίας Σταθάκη), Εκδόσεις Gutenberg, 2018, σ. 53-54

*ερειπωμένη: χωρίς κόσμο και ζωή

Πηγή 2

Η άφιξη του ιωνικού πολιτισμού στη Μ. Ασία

Οι άποικοι έφεραν μαζί τους στη νέα Ελλάδα, την πέρα από τη θάλασσα, παραδόσεις του αρχαίου πολιτισμού, ο οποίος στη μητρόπολη είχε καταπιεστεί από τους Δωριείς εισβολείς. Οι παραδόσεις αυτές βοήθησαν να δημιουργηθεί ο [...] ιωνικός πολιτισμός, που τον συναντάμε μερικούς αιώνες αργότερα [...]. Έφεραν μαζί τους την παράδοση των αοιδών*, τα τραγούδια τους για την Τροία, που εξυμνούσαν τα κατορθώματα του Αχιλλέα, του Αγαμέμνονα και του Οδυσσέα.

J.B. Bury & R. Meiggs, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος μέχρι τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (μτφ. Κ. Ν. Πετρόπουλου), Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1978, σ. 90

*αοιδοί: τραγουδιστές

1

Ποια ήταν τα αίτια που οδήγησαν τους Έλληνες να μεταναστεύσουν;

Ερωτήσεις Κατανόησης

2

Χωριστείτε σε ομάδες και παίξτε ένα παιχνίδι προσομοίωσης, προσπαθώντας να κατανοήσετε την κατάσταση ενός αποίκου: τι θα σκεφτόταν, πώς αισθανόταν, τι θα έλεγε και τι θα έκανε.

3

Χωριστείτε σε ομάδες και φτιάξτε ένα γλωσσάρι με ιστορικές έννοιες της γεωμετρικής περιόδου.

3

Η επανεμφάνιση της γραφής: Η ομηρική ποίηση, η θρησκεία και η τέχνη των Ελλήνων

Βλέπω

και κατανοώ

Κάποια χρόνια μετά τη μετανάστευσή τους στη Μικρά Ασία οι Έλληνες άρχισαν να γράφουν και πάλι. Ο πιο γνωστός ποιητής της εποχής ήταν ο Όμηρος, στον οποίον αποδίδονται η Ιλιάδα και η Οδύσσεια. Την εποχή εκείνη αναπτύχθηκε και η γεωμετρική τέχνη, στην οποία κυριαρχούσαν τα σχήματα.

ΙΛΙΑΔΑ

Το έπος της Ιλιάδας έχει ως θέμα τα γεγονότα που ακολουθούν την αποχώρηση του Αχιλλέα, αφού θύμωσε με τον βασιλιά Αγαμέμνονα επειδή του πήρε το δικό του «λάφυρο», τη Βρισηίδα.

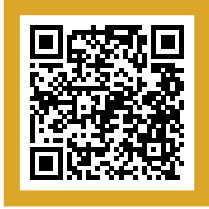

ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Το έπος της οδύσσειας έχει ως θέμα τις περιπέτειες του Οδυσσέα, στην προσπάθειά του να επιστρέψει στην πατρίδα του, την Ιθάκη, μετά τον τρωικό πόλεμο.

ΈΣύνθεση Ομηρικών επών:
8ος αιώνας π.Χ
(τέλη Γεωμετρικής εποχής)

Μετά τη μετανάστευση στη Μικρά Ασία, οι Έλληνες άρχισαν σιγά - σιγά να αναπτύσσονται. Σύντομα, μάλιστα, άρχισαν και πάλι να γράφουν. Αντί, όμως, να χρησιμοποιήσουν την παλιά γραφή των Μυκηναίων αποφάσισαν να δανειστούν τη γραφή των Φοινίκων και να της προσθέσουν **φωνήεντα** (8ος αιώνας π.Χ.).

Με τη βοήθεια της νέας αυτής γραφής οι Έλληνες κατάφεραν να δημιουργήσουν σπουδαία έργα. Τα σημαντικότερα από αυτά ήταν η **Ιλιάδα** και η **Οδύσσεια** που αναφέρονταν στην εποχή του Τρωικού πολέμου. Και τα δύο αποδίδονται στον **Όμηρο**, που έζησε τον **8ο αιώνα π.Χ.** αλλά καταγράφηκαν αργότερα.

Μέσα από αυτά μαθαίνουμε αρκετά πράγματα για τη μυκηναϊκή εποχή και τους θεσμούς της. Πολλοί, μάλιστα, από τους θεσμούς αυτούς στη συνέχεια αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία της **πόλης-κράτους**.

Εικόνα 1

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Ρ	Σ	Τ
Ⲁ	Ⲃ	Ⲅ	Ⲇ	Ⲉ	Ⲋ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	Ⲣ
Ⲇ	Ⲉ	Ⲋ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲝ	Ⲟ	Ⲡ	Ⲣ	Ⲥ	ⲧ	ⲩ

Το φοινικικό αλφάβητο και η αντιστοίχισή με τους λατινικούς χαρακτήρες.

Εικόνα 2

Ο Όμηρος, ο οποίος ήταν τυφλός, με τον οδηγό του (λεπτομέρεια από πίνακα του Ουιλιάμ-Αντόλφ Μπουγκερώ).

Εικόνα 3

Η αποθέωση του Ομήρου. Στα πόδια του η Ιλιάδα και η Οδύσσεια (λεπτομέρεια από πίνακα του Ζαν Ωγκύστ Ντομινίκ Ενγκρ).

Εικόνα 4

Διάσημο γλυπτό του Δία ή του Ποσειδώνα που βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Εικόνα 5

Λεπτομέρεια από πίνακα του Αλεξάντρ Ιβάνοφ, που αναπαριστά τον Πρίαμο να παρακαλά τον Αχιλλέα να του επιστρέψει το σώμα του νεκρού γιου του, Έκτορα (σκηνή από την Ιλιάδα).

Ωστόσο, τα ποιήματα του Ομήρου δεν μπορούμε να τα αντιμετωπίσουμε ως ιστορικά, καθώς:

- δημιουργήθηκαν με βάση στοιχεία που άκουσε ο Όμηρος από άλλους και με τη φαντασία του, πολλά χρόνια μετά τα γεγονότα που περιγράφουν.
- είχαν ως στόχο να διασκεδάσουν όσους τα άκουγαν και όχι να καταγράψουν τα γεγονότα.

Κάτι που παρέμενε σταθερό στους Έλληνες ήταν η θρησκεία τους. Πίστευαν στους **δώδεκα θεούς του Ολύμπου** και συχνά έκαναν τελετές για να τους τιμήσουν. Ο αρχηγός των Θεών, στον οποίον ήταν αφιερωμένες και οι περισσότερες γιορτές ήταν ο **Δίας**.

Όσον αφορά την **τέχνη**, από το τέλος της μυκηναϊκής εποχής μέχρι την εποχή του Ομήρου, αν και αυτή δεν αναπτύχθηκε ιδιαίτερα, οι άνθρωποι άρχισαν να κατασκευάζουν **αγγεία**.

Η τέχνη της περιόδου αυτής ονομάστηκε **γεωμετρική** και τα βασικά χαρακτηριστικά της ήταν πως οι καλλιτέχνες:

- χρησιμοποιούσαν γεωμετρικά σχήματα, όπως τρίγωνα, τετράγωνα και ομόκεντρους κύκλους.
- ζωγράφιζαν ζώα και σκηνές από μάχες και τη μυθολογία.

Εικόνα 6

Αττικός αμφορέας (περίπου 760 π.Χ.) με γεωμετρικά μοτίβα. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η Γεωμετρική περίοδος

Γεωμετρική ονομάζεται η περίοδος από τα τέλη του 10ου- αρχές 9ου αι. π.Χ. έως το τέλος του 8ου αι. π.Χ. Το όνομά της προέρχεται από την τέχνη της εποχής, και ιδιαίτερα από την κεραμική, που εμφανίζεται κατάφορη* με γεωμετρικά θέματα. [...] Η Γεωμετρική περίοδος διαιρείται στις εξής υποπεριόδους:

Πρώιμη Γεωμετρική (900-850 π.Χ.)

Μέση Γεωμετρική (850-760 π.Χ.)

Ύστερη Γεωμετρική (760-735 π.Χ.)

Ύστερη Γεωμετρική 2 (735-700 π.Χ.)

Δημήτρης Πλάντζος, Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία: 1200-30 π.Χ. Εκδόσεις Καπόν, 2013, σ. 49

*κατάφορη: γεμάτη

Πηγή 2

Η πίστη των αρχαίων Ελλήνων

Στην πολυθεϊστική ελληνική θρησκεία οι ανθρωπόμορφοι θεοί και ήρωες οργανώνονται σε ένα πάνθεο. Θεμελιώδης* μονάδα του συστήματος είναι η πόλις· το ιδιαίτερο πάνθεο κάθε πόλης πρέπει να κατανοηθεί ως σύστημα που αποτελεί τη βάση όλης της λατρευτικής δραστηριότητας. [...] Οπωσδήποτε η διαμόρφωση μιας πανελληνίας μυθολογίας από τον Ησίοδο και τον Όμηρο και η δημιουργία πανελληνίων ιερών (Ολυμπία, Δελφοί) λειτούργησαν ως παράγοντες σύγκλισης* μεταξύ των διάφορων πόλεων.

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α' (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 462

*θεμελιώδης: βασική

*σύγκλιση (σύγκλισης): το να έρχεται κάποιος κοντά με τον άλλον

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποια ήταν τα βασικά χαρακτηριστικά της Γεωμετρικής Τέχνης;

2

Τώρα που έμαθες για τη θρησκεία των αρχαίων Ελλήνων, κάνε μία έρευνα στο διαδίκτυο και βρες περισσότερες πληροφορίες για αυτή. Η Πηγή 2 θα μπορούσε, επίσης, να σε βοηθήσει.

3

Διάλεξε έναν/μία συμμαθητή/ριά σου και, αξιοποιώντας το διπλανό QR code με τίτλο «Όμηρος» και οποιαδήποτε άλλη πηγή θεωρείτε χρήσιμη, γράψτε ένα κείμενο για τη γέννηση και τη ζωή του Ομήρου.

Θυμάμαι και ελέγχω όσα έμαθα

1 Το 1200 π.Χ. τα μυκηναϊκά ανάκτορα άρχισαν να καταστρέφονται και τους επόμενους αιώνες οι άνθρωποι έγιναν πιο φτωχοί και σταμάτησαν να γράφουν.

2 Τα χρόνια από 1200 π.Χ. έως το 800 π.Χ. ονομάστηκαν Σκοτεινοί Χρόνοι.

3 Τον 11ο αιώνα οι Δωριείς, Έλληνες που ζούσαν μέχρι τότε στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία, μετανάστευσαν στην Πελοπόννησο και στη Στερεά Ελλάδα.

4 Στους επόμενους αιώνες Αιολείς, Ίωνες και Δωριείς δημιούργησαν αποικίες στη Μικρά Ασία και κατάφεραν να αναπτυχθούν.

5 Τον 8ο αιώνα π.Χ. ο Όμηρος έγραψε την Ιλιάδα και την Οδύσσεια από τις οποίες μάθαμε πολλά πράγματα για τη μυκηναϊκή εποχή.

6 Η τέχνη της περιόδου ονομάστηκε Γεωμετρική, καθώς σε αυτήν κυριαρχούσαν τα γεωμετρικά σχήματα.

ΕΝΟΤΗΤΑ

B

Αρχαϊκά Χρόνια

B.4. Η πόλη – κράτος

B.5. Ο ελληνικός αποικισμός

B.6. Τα πολιτεύματα στην αρχαϊκή Ελλάδα

B.7. Σπάρτη: Κοινωνική και πολιτική οργάνωση

B.8. Σπάρτη: Η ζωή στην πόλη

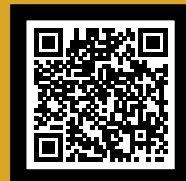
B.9. Αθήνα: Η εξέλιξη του πολιτεύματος

B.10. Αθήνα: Η νομοθεσία του Σόλωνα και οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη

B.11. Η τέχνη της αρχαϊκής περιόδου

B.12. Τα γράμματα

Αντιλαμβάνομαι

τη χρονική σειρά

Η πόλη – κράτος

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Οι Έλληνες, μέχρι τον 8ο αιώνα, ζούσαν σε μικρές ομάδες. Από τότε, όμως, άρχισαν να σχηματίζουν πόλεις – κράτη οι οποίες, παρότι είχαν συχνά αντικρουόμενα συμφέροντα, διέθεταν ίδια θρησκεία, γλώσσα και πραγματοποιούσαν πανελληνίους αγώνες. Σε αυτές τις πόλεις - κράτη εξελίχθηκαν, μέσα στους επόμενους αιώνες, τα πολιτεύματα και οι θεσμοί.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

9ος αιώνας π.Χ.

Μέχρι τότε οι Έλληνες ζούσαν σε συνοικισμούς.

8ος αιώνας π.Χ.

Αρχίζουν να δημιουργούνται πόλεις-κράτη.

7ος - 6ος αιώνας π.Χ.

Οι άνθρωποι αναπτύσσονται και γίνονται επαναστάσεις.

Ακούω και μαθαίνω

Μέχρι τον 9ο αιώνα, οι Έλληνες ζούσαν οργανωμένοι σε πολύ μικρές ομάδες, με βάση την **οικογένεια**. Τον επόμενο αιώνα, όμως, οι ομάδες αυτές άρχισαν να ενώνονται και να δημιουργούν τις πρώτες **πόλεις – κράτη**. Οι τελευταίες προσέφεραν στους κατοίκους τους πολύ μεγαλύτερη **ασφάλεια** και πρόσβαση σε υλικά αγαθά. Κάθε πόλη – κράτος ήταν **αυτάρκης** και είχε τους δικούς της νόμους και θεούς – προστάτες.

Για τη δημιουργία της πόλης κράτους πρώτα επιλεγόταν ένας χώρος, ο οποίος βρισκόταν σε κάποιο ύψωμα, που ονομαζόταν **ακρόπολη**. Σε αυτήν, υπήρχαν οι ναοί και τα δημόσια κτήρια, γύρω της τα σπίτια και τα καταστήματα, ενώ περιμετρικά χτίζονταν **τείχη** για μεγαλύτερη ασφάλεια. Γύρω από τα τείχη ζούσαν οι αγρότες, οι οποίοι σε καιρό πολέμου άφηναν τις περιουσίες και πήγαιναν στην πόλη.

Ήδη από τον 8ο αιώνα, στις πόλεις - κράτη κυριαρχούσαν οι **αριστοκράτες**, δηλαδή οι αρχηγοί των πιο πλούσιων οικογενειών.

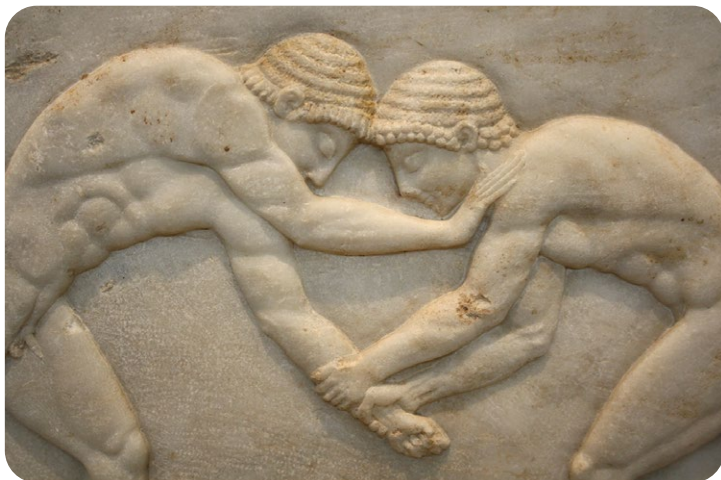
Στην πορεία του χρόνου, στις πόλεις - κράτη αναπτύχθηκαν πολλά διαφορετικά **πολιτεύματα**, τρόποι δη-

Εικόνα 1

Ανακατασκευή της Ακρόπολης και του Αρείου Πάγου (1846), από τον Leo von Klenze. Οι ακροπόλεις χτίζονταν σε υψηλό σημείο, ώστε να είναι πιο ασφαλείς. Μουσείο Πινακοθήκης, Μόναχο.

Εικόνα 2

Ανάγλυφο από ταφική βάση κούρου (περίπου 510 π.Χ.) που απεικονίζει δύο Έλληνες παλαιστές, ένα από τα αθλήματα σε εκδηλώσεις όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Ολυμπίας. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (Αθήνα).

λαδή με τους οποίους ασκούσαν η εξουσία. Οι κάτοικοι των πόλεων ήταν λιγότεροι από ό,τι στις μεγάλες αυτοκρατορίες που υπήρχαν σε άλλα μέρη του κόσμου και έτσι, μπορούσαν πιο εύκολα να ζητήσουν αλλαγές.

Μέσα σε λίγους αιώνες οι περισσότερες πόλεις – κράτη άλλαξαν πολλά πολιτεύματα, μέχρι που, τελικά, πέρασαν από την **αριστοκρατία** στη **δημοκρατία**.

Σε αυτές, μάλιστα, λειτούργησαν για πρώτη φορά πολύ σημαντικοί θεσμοί, που επιβιώνουν μέχρι και σήμερα, όπως η **Βουλή** και οι **συνελεύσεις** των πολιτών.

Κάθε πόλη – κράτος, πάντως, έπαιρνε τις δικές της αποφάσεις, σύμφωνες με τα δικά της **συμφέροντα**. Αυτό σε πολλές περιπτώσεις οδηγούσε τις πόλεις σε **σύγκρουση** μεταξύ τους.

Παρά τις διαφορές τους, όμως, φαίνεται να διατηρούσαν **πολιτισμική ενότητα**, καθώς οι κάτοικοί τους:

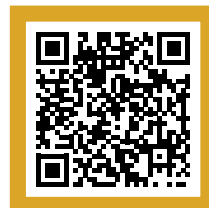
- μιλούσαν την ίδια **γλώσσα**, την ελληνική.
- πίστευαν στην ίδια **θρησκεία**, στον δωδεκαθεϊσμό.
- πίστευαν πως είχαν κοινή **καταγωγή**.
- έστελναν αθλητές σε πανελλήνιους **αγώνες**, με σημαντικότερους τους Ολυμπιακούς.

Εικόνα 3

Λεπτομέρεια από άγαλμα της Αθηνάς, που δημιούργησε ο Λεωνίδας Δρόσης, πάνω σε ψηλό κίονα (10 μέτρων) ιωνικού ρυθμού στη δεξιά πλευρά του κεντρικού κτιρίου της Ακαδημίας των Αθηνών, και έχει ως πρότυπο τον τύπο της φειδιακής Αθηνάς Προμάχου. Το δόρυ και η ασπίδα της θεάς είναι από ορείχαλκο. Η Αθηνά ανήκει στους δώδεκα βασικούς θεούς των αρχαίων Ελλήνων (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Ο 7ος και 6ος αιώνας των ελληνικών πόλεων

Ο 7ος και 6ος αι. π.Χ. είναι εποχή μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών στον ελλαδικό χώρο. [...] Κατά την περίοδο αυτή γνωρίζουν μεγάλη ανάπτυξη και άλλοι τομείς της οικονομίας πέρα από τον αγροτικό, όπως η ναυτιλία, το εμπόριο και η βιοτεχνία. [...] Οι οικονομικές και πολιτικές ανισότητες που δημιουργούνται στις ελληνικές πόλεις με το τέλος της Γεωμετρικής περιόδου, οδηγούν σε έντονα φαινόμενα κοινωνικής δυσaráσκείας και αναταραχής. Η στάσις (επανάσταση) είναι συχνό γεγονός στις ελληνικές πόλεις την περίοδο αυτή.

Δημήτρης Πλάντζος, Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία: 1200-30 π.Χ. Εκδόσεις Καπόν, 2013, σ. 65

Πηγή 2

Η θρησκεία στην αρχαία Ελλάδα

Η θρησκεία παρείχε το πλαίσιο για όλες σχεδόν τις κοινοτικές δραστηριότητες σε όλη την ιστορία της αρχαίας Ελλάδας. Ανταγωνισμοί στον αθλητισμό, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες που τιμούσαν τον Δία, διοργανώνονταν στα θρησκευτικά πλαίσια εορτών που τιμούσαν και άλλους θεούς. Οι πόλεμοι διεξάγονταν σύμφωνα με τα σημάδια της θεϊκής βούλησης*, που οι πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες αναγνώριζαν στα θυσιασμένα ζώα και στους οιωνούς* [...]. Οι ίδιες οι θυσίες, το κεντρικό γεγονός των ελληνικών θρησκευτικών τελετουργιών, γίνονταν μπροστά σε πλήθη.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2013, σ. 89

*βούληση (βούλησης): θέληση

*οιωνός (οιωνούς): γεγονός ή σημάδι το οποίο θεωρείται ότι δείχνει όσα θα έρθουν στο μέλλον

1

Ποια ήταν τα στοιχεία που συνέδεαν τους Έλληνες μεταξύ τους;

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 1, γράψε τι γνωρίζεις σχετικά με την κατάσταση στις πόλεις-κράτη τον 7ο και τον 6ο αιώνα π.Χ.

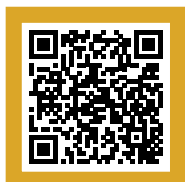
3

Υπάρχουν κοντά στην περιοχή σου ερείπια κάποιας αρχαίας πόλης κράτους; Επισκέψου το σημείο ενδιαφέροντος, μάζεψε πληροφορίες από τις πινακίδες που υπάρχουν εκεί ή βρες τις αντίστοιχες πληροφορίες στο διαδίκτυο.

Ο ελληνικός αποικισμός

5

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Μετά τον 8ο αιώνα, οι Έλληνες, κυρίως εξαιτίας οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών λόγων, δημιούργησαν πολλές αποικίες στη Μεσόγειο και στον Εύξεινο Πόντο, οι οποίες διατήρησαν στενούς δεσμούς με τις μητροπόλεις αλλά ήρθαν και σε επαφή με τους γηγενείς πληθυσμούς. Την περίοδο αυτή άρχισαν να υπάρχουν και οι πανελλήνιοι αγώνες, με σημαντικότερους τους Ολυμπιακούς.

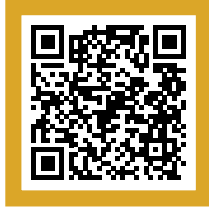
ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

8ος αιώνας π.Χ.

Ξεκινάει ο ελληνικός αποικισμός.

6ος αιώνας π.Χ.

Τελειώνει ο ελληνικός αποικισμός.

Εικόνα 1

Ερείπια αρχαίου ελληνικού ναού στην αρχαία πόλη Segesta, Σικελία.

Εικόνα 2

Ερείπια αρχαίας ελληνικής αποικίας της Χερσώνας.

Εικόνα 3

Η Θόλος, το εντυπωσιακό κυκλικό κτίριο που δεσπόζει στο ιερό της Αθηνάς Προναίας στους Δελφούς, κτίστηκε από τον αρχιτέκτονα Θεόδωρο το 380-370 π.Χ. Είχε 20 δωρικούς κίονες στο περιστύλιο και 10 ή 13 κορινθιακούς ημικίονες στο εσωτερικό του σηκού (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Από τον 8ο μέχρι τον 6ο αιώνα οι Έλληνες άρχισαν να μεταναστεύουν και πάλι, δημιουργώντας νέες πόλεις:

- στον Εύξεινο Πόντο.
- στη Θράκη και τη Μακεδονία.
- στο Ιόνιο Πέλαγος, τη Σικελία και την Κάτω Ιταλία.
- στη Γαλλία, την Ισπανία και την Αίγυπτο.

Τα αίτια αυτής της μετακίνησης ήταν τα εξής:

- η αύξηση του πληθυσμού των πόλεων και η έλλειψη καλλιεργήσιμων εκτάσεων για όλους.
- η καταπίεση και οι εξορίες πολλών ανθρώπων από αυτούς που ασκούσαν την εξουσία στις πόλεις.
- η ανάπτυξη του εμπορίου, ήδη από τα προηγούμενα χρόνια, που είχε ως αποτέλεσμα οι Έλληνες να γνωρίσουν νέες περιοχές.
- η ανάγκη μεγαλύτερης ανάπτυξης του εμπορίου και εύρεσης πρώτων υλών.

Η διαδικασία με την οποία ιδρύονταν οι αποικίες ήταν ευθύνη της **μητρόπολης**, της πόλης δηλαδή από την οποία έφευγαν οι **άποικοι**. Συγκεκριμένα, η πόλη ρωτούσε το **μαντείο των Δελφών** ποιο μέρος ήταν το καταλληλότερο για να φτιαχτεί η αποικία και, στη συνέ-

Εικόνα 4

Ρωμαϊκό μαρμάρινο ανάγλυφο θραύσμα που απεικονίζει αθλητικά έπαθλα (2ος αιώνας μ.Χ.), Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης (Νέα Υόρκη).

χεια, ξεκινούσε τις προετοιμασίες. Τη μέρα που έφευγαν οι άποικοι, μάλιστα, γινόταν μεγάλη **γιορτή** για να τους τιμήσουν.

Στις νέες αυτές περιοχές οι Έλληνες αναπτύχθηκαν και άρχισαν να ασχολούνται με αρκετά **νέα επαγγέλματα**. Ακόμα, εφάρμοσαν νέα πολιτικά συστήματα που στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν και από τις μητροπόλεις.

Η σχέση μεταξύ της μητρόπολης και της αποικίας ήταν πολύ **καλή**. Συχνά, μάλιστα, πραγματοποιούνταν γιορτές, στις οποίες έπαιρναν μέρος και οι δύο, ενισχύοντας την ενότητα μεταξύ τους.

Οι άποικοι, όμως, ήρθαν σε επαφή και με **διαφορετικούς λαούς**, από τους οποίους επηρεάστηκαν αρκετά. Παρατηρώντας τους, κατάλαβαν ότι διέφεραν σε πολλά από εκείνους, με αποτέλεσμα να αντιληφθούν την **κοινή τους καταγωγή**.

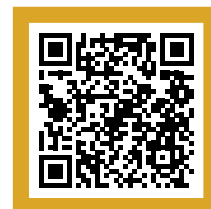
Την περίοδο εκείνη, άρχισαν να πραγματοποιούνται και οι πρώτοι **πανελλήνιοι αγώνες**, όπου οι Έλληνες ενίσχυαν τους μεταξύ τους δεσμούς και τιμούσαν τους θεούς. Οι σημαντικότεροι αγώνες ήταν οι **Ολυμπιακοί**, οι οποίοι ξεκίνησαν το 776 π.Χ. και πραγματοποιούνταν πάντα στην **Ολυμπία**, ενώ οι νικητές τους κέρδιζαν ένα **στεφάνι αγριελιάς**.

Εικόνα 5

Πήλινος αμφορέας-πιθάρι (περίπου 510 π.Χ.), ο οποίος δινόταν ως παναθηναϊκό βραβείο. Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης (Νέα Υόρκη).

Γλωσσάρι

ΕΜΠΟΡΙΟ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΜΕΣΟΓΕΙΟ (7ος έως 4ος αιώνας π.Χ.)

- ακτή υπό φοινικική επιρροή
- περιοχή ελληνικού οικισμού
- φοινικικοί εμπορικοί δρόμοι
- ελληνικοί εμπορικοί δρόμοι

- ◻ εμπορικός σταθμός / λιμάνι
- άλλο σημαντικό κέντρο

Πηγή 1

Οι αιτίες της μετανάστευσης

Πολλές περιοχές της Ελλάδας φαίνεται πως από τον 8ο αιώνα και μετά υπέφεραν από υπερπληθυσμό. [...] Οι δυσκολίες που προκαλούσε αυτό το γεγονός επιδεινώνονταν* από την ανεπαρκή αξιοποίηση του εδάφους, την άνιση κατανομή* της γης και από τη συνήθεια να διαιρούν και να μοιράζονται τα κτήματα οι κληρονόμοι [...]. Ιδιαίτερα, υπήρχε η απληστία των πλούσιων και ισχυρών γαιοκτημόνων, που είχαν παντού την εξουσία κι επιζητούσαν να μεγαλώσουν τα κτήματά τους και ν' αυξήσουν το μέγεθος της εξαρτώμενης από αυτούς εργατικής δύναμης.

M. Austin - P. Vidal-Naquet, Οικονομία και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα (μτφ. Τ. Κουκουλιού), Εκδόσεις Δαίδαλος, 1998, σ. 92

*επιδεινώνονταν: γίνονταν χειρότερες

*κατανομή: διαχωρισμός

Πηγή 2

Πολιτικές αιτίες του αποικισμού

Τότε ακριβώς, καθώς η ανισότητα ανάμεσα στους φτωχούς και στους πλούσιους είχε λάβει τρομακτικές διαστάσεις, η πόλη βρισκόταν σε τρομερό κίνδυνο και η μόνη δυνατή περίπτωση να διατηρηθεί η τάξη και να παύσει η αναταραχή ήταν η επιβολή τυραννικού καθεστώτος. Γιατί όλοι οι απλοί άνθρωποι του λαού ήταν καταχρεωμένοι στους πλούσιους.

Πλούταρχος, Σόλων, 13.3-13.4. , μτφ. Α.Ι. Γιαγκόπουλος – Ζ.Ε. Μαλαθούνη στο <https://www.greek-language.gr>

1

Τι γνωρίζεις για τους πανελλήνιους αγώνες κατά την αρχαιότητα;

2

Μελέτησε τις Πηγές 1 και 2 και, σε συνδυασμό με όσα έμαθες στο κεφάλαιο αυτό, κατάγραψε τα αίτια που οδήγησαν τους Έλληνες να μεταναστεύσουν.

3

Οργανώστε στην τάξη ένα παιχνίδι ρόλων (άποικοι, γηγενείς, μαντείο, προετοιμασία, αναχώρηση, ταξίδι, άφιξη στον νέο τόπο, συναισθήματα προσώπων).

Τα πολιτεύματα στην αρχαϊκή Ελλάδα

6

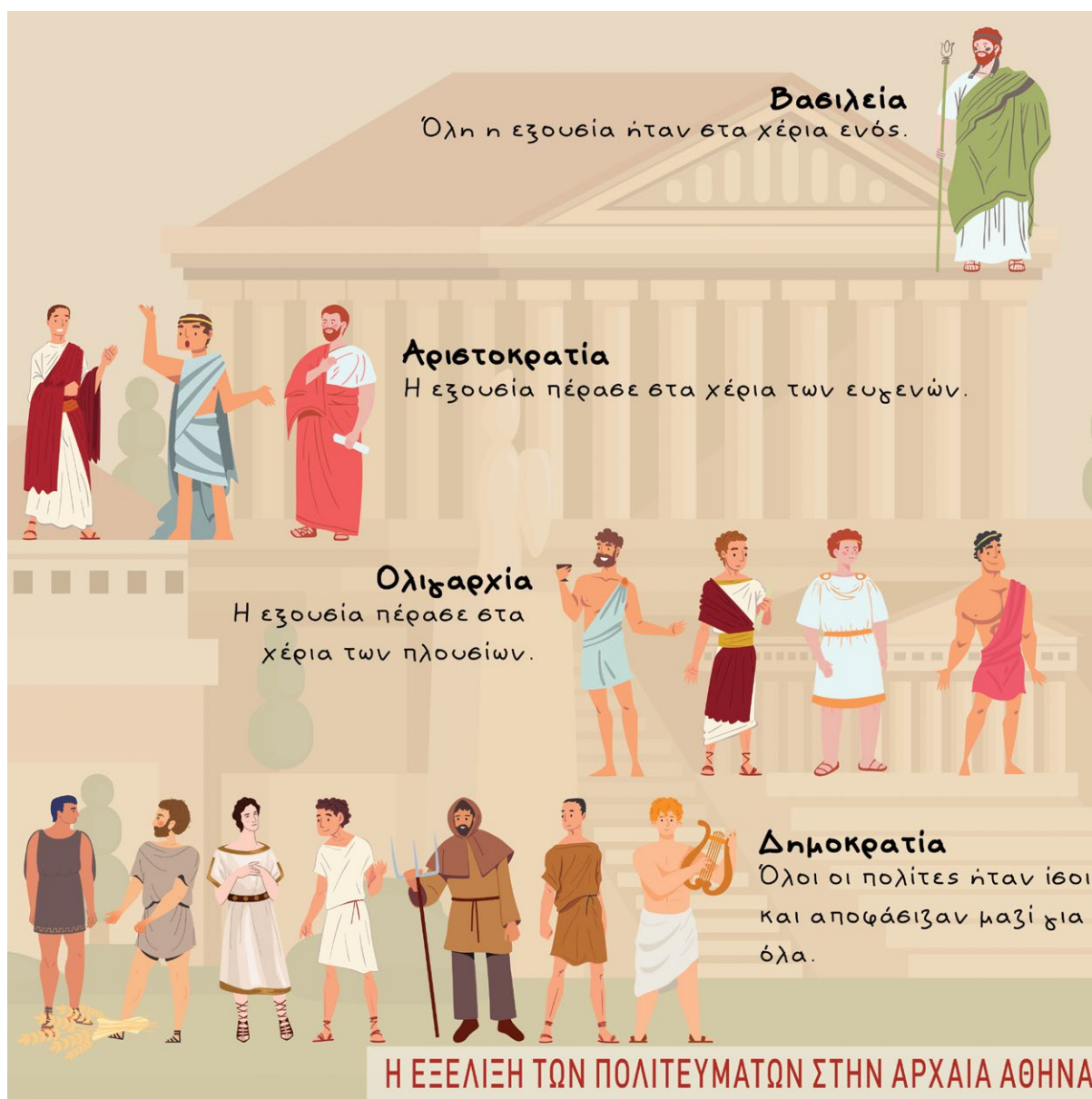
Βλέπω

και κατανού

i

Στην Ελλάδα το πρώτο πολίτευμα ήταν η βασιλεία. Στη συνέχεια, όμως, την εξουσία πήραν στα χέρια τους οι λίγοι και το πολίτευμα έγινε αριστοκρατικό. Αργότερα, άρχισαν να έχουν εξουσία όσοι ήταν πλούσιοι ενώ, όταν ούτε αυτό λειτούργησε, την εξουσία πήραν κάποιοι τύραννοι που υποσχέθηκαν στον λαό ότι θα βελτιώσουν την κατάσταση. Τελικά, στις περισσότερες πόλεις επικράτησε η δημοκρατία.

Εικόνα 1

Ο Κόδρος, ο τελευταίος βασιλιάς της Αθήνας, σε ένα ερυθρόμορφο αττικό κύπελλο που βρέθηκε στη Μπολόνια.

Στα μυκηναϊκά χρόνια, το πολίτευμα των ελληνικών κρατών ήταν η **βασιλεία**. Ο βασιλιάς ήταν πολύ πλούσιος, ζούσε στο ανάκτορο, και αποφάσιζε για όλα τα ζητήματα. Όταν πέθαινε, άφηνε τον θρόνο στον γιο του.

Τους επόμενους αιώνες (12ος-8ος π.Χ.), όμως, τα ελληνικά κράτη γίνονταν όλο και πιο φτωχά· έτσι, στήματσαν να υπάρχουν βασιλιάδες και την εξουσία συγκέντρωσε μια ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι ήταν **πλούσιοι** και είχαν πολλά και εύφορα χωράφια. Αυτός ο τρόπος διοίκησης του κράτους ονομάστηκε **αριστοκρατία** και οι ίδιοι άριστοι.

Στην Αθήνα, τα επόμενα χρόνια, πολλοί άνθρωποι άρχισαν να γίνονται πλούσιοι μέσα από το **εμπόριο** και τη **ναυτιλία** και άρχισαν να θέλουν να έχουν λόγο στις αποφάσεις. Έτσι, ο Σόλωνας δημιούργησε ένα νέο πολίτευμα, την **τιμοκρατία**. Συγκεκριμένα, χώρισε τους κατοίκους της πόλης σε τάξεις με βάση τα πόσα αγροτικά προϊόντα παρήγαγαν κάθε χρόνο και έδωσε το δικαίωμα σε όσους ανήκαν στις πρώτες τάξεις να έχουν την εξουσία.

Στη συνέχεια, άρχισαν και σε άλλες πόλεις να αυξάνονται τα άτομα που πλούτιζαν και ήθελαν να παίρνουν

Εικόνα 2

Εικονική αναπαράσταση στόλου από πλοία (τριήρεις) με βάση τη σύγχρονη Ολυμπιάς. Με αυτά, οι Έλληνες ταξίδευαν και έκαναν εμπόριο με διάφορους λαούς.

Εικόνα 3

Η επιστροφή του Πεισίστρατου στην Αθήνα, συνοδευόμενος από μια γυναίκα ντυμένη ως Αθηνά, όπως περιγράφεται από τον Έλληνα ιστορικό Ηρόδοτο. Εικονογράφηση του Μ. Α. Barth.

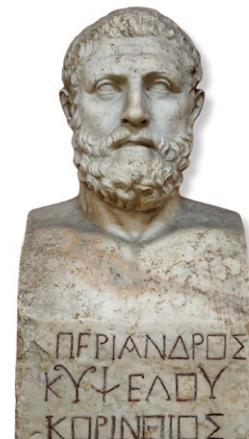
μέρος στη λήψη αποφάσεων. Πράγματι, σιγά σιγά άρχισε να επικρατεί ένα νέο πολίτευμα, η **ολιγαρχία**, στην οποία τη δύναμη την είχαν οι πλουσιότεροι.

Η αλλαγή αυτή στο πολίτευμα, όμως, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν έδωσε λύσεις στα προβλήματα του πλήθους. Έτσι, την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύτηκαν κάποιοι άλλοι πλούσιοι, υποσχόμενοι στους φτωχούς ότι θα τους βοηθήσουν, κατάφεραν να αποκτήσουν την εξουσία. Το πολίτευμα αυτό ονομάστηκε **τυραννίδα** και οι ίδιοι τύραννοι.

Κάποιοι από τους τύραννους, όπως ο Πεισίστρατος (Αθήνα) και ο Περίανδρος (Κόρινθος) βοήθησαν τον λαό και φρόντισαν για την ανάπτυξη της πόλης. Οι περισσότεροι, όμως, ενδιαφέρθηκαν για το δικό τους καλό και, τελικά, έχασαν την εξουσία. Μέχρι τα τέλη του 6ου αιώνα οι τυραννίδες στην Ελλάδα είχαν σχεδόν εξαφανιστεί και σε κάποιες πόλεις κυριάρχησαν ολιγαρχικά καθεστώτα.

Στην Αθήνα οι κάτοικοι δημιούργησαν ένα νέο πολίτευμα, την **ισονομία**, όπου όλοι ήταν ίσοι απέναντι στον νόμο και, στη συνέχεια, τη **δημοκρατία**, όπου όλοι οι πολίτες αποφάσιζαν μαζί για όλα τα ζητήματα.

Εικόνα 4

Προτομή του Περίανδρου με την επιγραφή «Περίανδρος, γιος του Κύμελου, Κορίνθιος». Μάρμαρο, ρωμαϊκό αντίγραφο μετά από ελληνικό πρωτότυπο του 4ου αιώνα μ.Χ. Μουσείο Βατικανού.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Τυραννία: τα προβλήματα συνεχίζονται

Και οι τύραννοι πάλι, όσοι ήταν στις ελληνικές πόλεις, καθώς απέβλεπαν αποκλειστικά στο συμφέρον τους, δηλαδή στην προσωπική τους ασφάλεια και την ανάπτυξη του οίκου τους, διοικούσαν τις πόλεις όσο μπορούσαν πιο συντηρητικά, κι έτσι τίποτα αξιόλογο* δεν συντελέστηκε από αυτούς, εκτός ίσως από κάποιες μεμονωμένες επιτυχίες εναντίον γειτόνων τους. [...] Έτσι από όλες τις πλευρές η Ελλάδα εμποδιζόταν για πολύ καιρό, κι ούτε από κοινού μπορούσε να επιχειρήσει κάτι αξιόλογο αλλά και χωριστά κατά πόλεις παρουσιαζόταν άτολμη.

Θουκυδίδου Ιστορία, Α' 17-18 (μτφ. Ν. Σκουτερόπουλος).

*αξιόλογο: σημαντικό

Πηγή 2

Το πολίτευμα της ισονομίας

Στους κομματικούς αγώνες που ακολούθησαν (εννοεί της πτώσης της τυραννίας) ο Αλκμεωνίδης Κλεισθένης κατάφερε, ύστερα από μακρόχρονες ταραχές, να επιβληθεί με ένα πολύπλοκο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα (από το 507), που συμπλήρωσε την σολώνεια πολιτειακή τάξη* με τη νέα πολιτική έννοια της ισονομίας. Στην Αθήνα η ισονομία διατηρήθηκε ως χαρακτηρισμός του πολιτεύματος παράλληλα με τη μεταγενέστερη έννοια «δημοκρατία».

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α', (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 389

*πολιτειακή τάξη: τάξη της πόλης

1

Ποιο ήταν το πρώτο πολίτευμα που υπήρξε στην Ελλάδα; Τι γνωρίζεις για αυτό;

2

Στο πλαίσιο υλοποίησης μίας εργασίας, χωριστείτε σε ομάδες και αναλάβετε να βρείτε πληροφορίες για τα διάφορα πολιτεύματα που αναφέρονται. Για να βοηθηθείτε, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τις Πηγές 1 και 2.

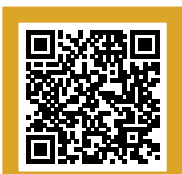
3

Κατάρτισε πίνακα με τα πολιτεύματα και τα βασικά χαρακτηριστικά τους.

Σπάρτη: Κοινωνική και πολιτική οργάνωση

7

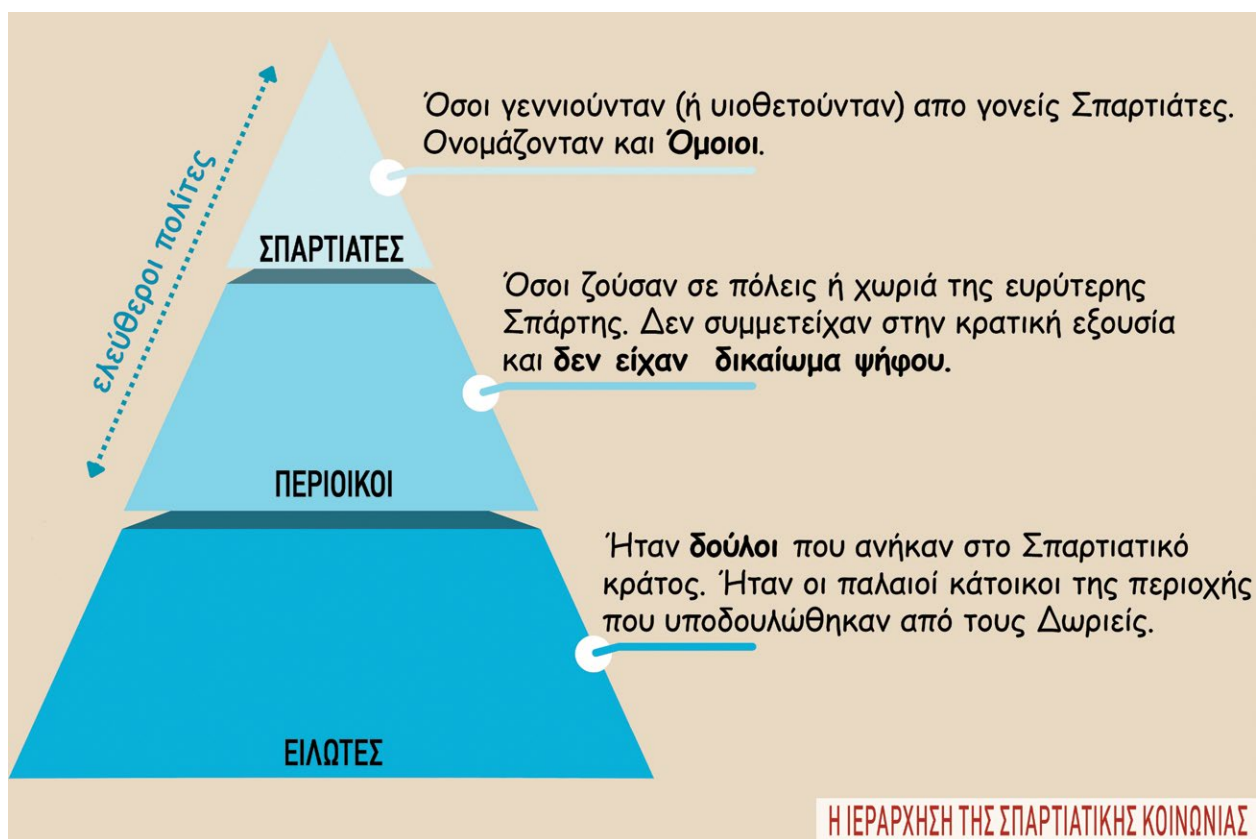
Βλέπω

και κατανοώ

Η Σπάρτη δημιουργήθηκε από τους Δωριείς και όσοι ζούσαν σε αυτή χωρίζονταν σε όμοιους, περίοικους και ειλωτες. Η πόλη χαρακτηριζόταν από πειθαρχία και λιτότητα ενώ την εξουσία ασκούσαν οι δύο βασιλιάδες, η Γερουσία, η Απέλλα και οι πέντε έφοροι.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

950 π.Χ.

Οι Δωριείς φτάνουν στη Λακωνία και ιδρύουν τη Σπάρτη.

8ος - 7ος αιώνας π.Χ.

Η Σπάρτη μεγαλώνει τη δύναμή της.

7ος - 6ος αιώνας π.Χ.

Δημιουργούνται οριστικά οι θεσμοί της πόλης.

Όταν οι Δωριείς κατέβηκαν από τη **Μακεδονία** και τη Θεσσαλία έφτασαν και στη **Λακωνία** (950 π.Χ.). Εκεί δημιούργησαν την πόλη της **Σπάρτης** και υποδούλωσαν τους προηγούμενους κατοίκους της περιοχής. Η πόλη αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα και ήδη από τον 8ο και 7ο αιώνα θεωρούνταν μια από τις σημαντικότερες δυνάμεις στον ελλαδικό χώρο.

Γενικότερα, όσοι ζούσαν στη Σπάρτη χωρίζονταν σε τρεις τάξεις:

- τους **όμοιους**, που ήταν Σπαρτιάτες και ζούσαν μέσα στην πόλη.
- τους **περίοικους**, που ζούσαν έξω από την πόλη.
- τους **είλωτες**, που ήταν δούλοι που απέκτησαν οι Σπαρτιάτες κατακτώντας περιοχές.

Οι Σπαρτιάτες φοβούνταν πως οι **δούλοι**, που ήταν πολύ περισσότεροι, κάποια στιγμή θα **επαναστατούσαν**. Έτσι στόχευαν στο να γίνουν πολύ καλοί πολεμιστές και πάντα να είναι έτοιμοι να πολεμήσουν.

Οι **νόμοι** ήταν πολύ **αυστηροί** και δεν επέτρεπαν στους κατοίκους της πόλης να έχουν πολλές ελευθε-

Εικόνα 1

Ιστορικό αντίγραφο κράνους Σπαρτιάτη πολεμιστή (Wikimedia Commons - Κοινά κτήματα).

Εικόνα 2

Μαρμάρινο ανάγλυφο του Λυκούργου, ένα από τα 23 ανάγλυφα μεγάλων ιστορικών νομοθετών στην αίθουσα της Βουλής των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ στο Καπιτώλιο των Ηνωμένων Πολιτειών. Γλυπτό από τον C. Paul Jennewein το 1950.

Εικόνα 3

Αρχαίοι πολεμιστές σε αττικό μελανόμορφο αγγείο (περίπου 530 π.Χ.), Staatliche Antikensammlungen, Μόναχο, Γερμανία.

ρίες. Οι βασικοί πολιτικοί θεσμοί της είχαν, ήδη, διαμορφωθεί από τον 6ο αιώνα και έμειναν σταθεροί για πολλά χρόνια. Συγκεκριμένα, αυτοί ήταν:

- οι **δύο βασιλιάδες**, οι οποίοι ήταν αρχηγοί του στρατού αλλά χωρίς μεγάλη δύναμη.
- η **Γερουσία**, η οποία προετοιμάζε τα θέματα που θα συζητούνταν στην Απέλλα και δίκαιζε κάποιες σοβαρές υποθέσεις. Τα μέλη της ήταν 30 και ήταν μόνιμα.
- η **Απέλλα**, μια συνέλευση στην οποία έπαιρναν μέρος όλοι οι Σπαρτιάτες που ήταν μεγαλύτεροι των 30 ετών. Εκεί, αφού εκφράζονταν κάποιες προτάσεις, οι κάτοικοι της πόλης αποφάσιζαν αν συμφωνούσαν ή διαφωνούσαν με αυτές.
- οι **πέντε έφοροι**, οι οποίοι εκλέγονταν κάθε χρόνο από την Απέλλα. Είχαν την πιο μεγάλη δύναμη και έλεγχαν όσους είχαν κάποιο αξίωμα.

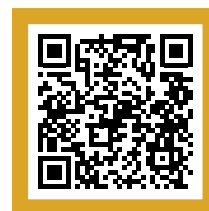
Συνολικά, το πολίτευμα της Σπάρτης δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ούτε ολιγαρχικό, ούτε και δημοκρατικό. Στην πραγματικότητα, είχε στοιχεία και από τα δύο.

Εικόνα 4

Ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος (καλλιτεχνική αναπαράσταση), ένας από τους Επτά Σοφούς (6ος αιώνας π.Χ.) της αρχαίας Ελλάδας (Wikimedia Commons - Κοινά κτήματα).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Οι περίοικοι και οι εἰλωτες

Υπήρχε[...] το πληθυσμιακό στρώμα των περίοικων. Ἐμεναν σε δικές τους κοινότητες, δεν είχαν δικαίωμα πολιτικής συμμετοχής στον κεντρικό κρατικό μηχανισμό παρά μόνο την υποχρέωση της στρατιωτικής θητείας, προσωπικά όμως ήταν ελεύθεροι. Δεν μαρτυρείται δυσaráεσκεια από την πλευρά τους. Τελείως διαφορετικά ήταν τα πράγματα με το τρίτο κοινωνικό στρώμα, τους εἰλωτες. [...] Οι εἰλωτες όχι μόνο δεν είχαν δικαιώματα αλλά δεν είχαν ούτε προσωπική ελευθερία και έπρεπε να διεκπεραιώνουν* τις αγροτικές εργασίες για λογαριασμό των Σπαρτιατών.

Wolfgang Schuller, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, Από την κρητομυκηναϊκή εποχή ως το τέλος των κλασικών χρόνων (μτφ. Αφροδίτης Καμάρας, Χριστίνας Κοκκινιάς), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006, σ. 48

*διεκπεραιώνω (διεκπεραιώνουν): κάνω

Πηγή 2

Η Γερουσία στη Σπάρτη

Οι ολίγοι που έπαιρναν πολιτικές αποφάσεις στη Σπάρτη ήταν μια ομάδα είκοσι οχτώ ανδρών άνω των εξήντα ετών, μαζί με τους βασιλείς. Αυτή η ομάδα των τριάντα που ονομαζόταν γερουσία («συμβούλιο των γερόντων») διατύπωνε προτάσεις που υποβάλλονταν στη συνέλευση όλων των ελεύθερων ενήλικων ανδρών. Αυτή η συνέλευση είχε δυνατότητα τροποποίησης των προτάσεων· εν πολλοίς* αναμενόταν να εγκρίνει τα σχέδια του συμβουλίου. Ήταν σπάνιες οι πλήρεις απορρίψεις επειδή το συμβούλιο διατηρούσε το δικαίωμα να αποσύρει μια πρόταση.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2023 σ. 131-132

*εν πολλοίς: σε γενικές γραμμές

1

Ποιοι ήταν οι πολιτικοί θεσμοί της Σπάρτης; Τι ευθύνες είχε ο καθένας;

2

Στο πλαίσιο υλοποίησης μίας εργασίας, χωριστείτε σε ομάδες και αναλάβετε να βρείτε πληροφορίες για την κοινωνική διαστρωμάτωση στη Σπάρτη. Μπορείτε να αξιοποιήσετε και την Πηγή 1. Παρουσιάστε τα στοιχεία της έρευνάς σας στην τάξη σας.

3

Με τη βοήθεια του εννοιολογικού χάρτη στην αρχή του μαθήματος, φτιάξε ένα σχεδιάγραμμα με την κοινωνική και πολιτική οργάνωση της Σπάρτης.

Σπάρτη: Η ζωή στην πόλη

8

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

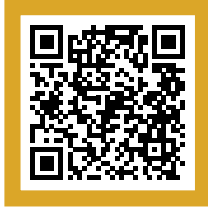
Οι Σπαρτιάτες ζούσαν λιτά κι έβαζαν πάνω από όλα την πατρίδα τους. Οι περίοικοι κατοικούσαν γύρω από την πόλη και συχνά ασχολούνταν με το εμπόριο ή τη γεωργία, ενώ οι δούλοι ζούσαν σε άσχημες συνθήκες δουλεύοντας στα χωράφια. Οι γυναίκες στη Σπάρτη είχαν αρκετές ελευθερίες, ενώ τα παιδιά μάθαιναν από νωρίς να είναι καλοί πολεμιστές.

Η ΣΠΑΡΤΗ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ, έως 5ο αιώνα π.Χ

■ Κράτος Σπάρτης ■ Περιοχές επιρροής ● Πόλεις επιρροής

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Απεικόνιση της αγοράς της αρχαίας Σπάρτης (του Γιάκομπ φον Φάλκε).

Εικόνα 2

Αναπαράσταση οδού της αρχαίας Σπάρτης (του Γιάκομπ φον Φάλκε).

Εικόνα 3

Πίνακας του Jean -Jacques Francois - Le Barbier με τίτλο «ἡ τὰν ἡ ἐπὶ τᾶς», που απεικονίζει μία αρχαία Σπαρτιάτισσα να παραδίδει την ασπίδα στον γιο της (Wikimedia Commons - Κοινά κτήματα).

Στη Σπάρτη την εξουσία ασκούσαν **λίγοι**. Στην Απέλλα μπορεί να συμμετείχαν οι περισσότεροι Σπαρτιάτες αλλά δεν είχαν δικαίωμα να εκφράσουν την άποψή τους, παρά μόνο να ψηφίσουν. Επιπλέον, σημαντική δύναμη είχαν οι **δύο βασιλιάδες** και η **γερουσία**, δύο πολιτειακοί θεσμοί, στους οποίους δεν μπορούσαν να συμμετέχουν οι απλοί πολίτες.

Κοντά ή γύρω από την πόλη υπήρχαν, επίσης, οι περίοικοι και οι εἴλωτες:

- οι **περίοικοι** ζούσαν γύρω από την πόλη και ασχολούνταν με τη γεωργία και το εμπόριο ή ήταν τεχνίτες. Δεν τους επιτρεπόταν να ζουν μέσα στην πόλη και δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα.
- οι **εἴλωτες** ήταν δούλοι, που ανήκαν, όμως, στην πόλη. Δούλευαν στα κτήματα και κρατούσαν ένα μικρό μέρος όσων έβγαζαν, για να καταφέρουν να ζήσουν. Δεν είχαν πολιτικά ή νομικά δικαιώματα και η ζωή τους ήταν πολύ σκληρή. Για αυτό, σε αρκετές περιπτώσεις, επαναστατούσαν προσπαθώντας να αποκτήσουν την ελευθερία τους, ανεπιτυχώς.

Εικόνα 4

Αγγείο του Σπαρτιάτη καλλιτέχνη γνωστού ως Ιππέα Ζωγράφου (Λακωνική μελανόμορφη κύλικα, περ. 550–530 π.Χ. Wikimedia Commons - Κονά Κτήματα).

Και οι ίδιοι οι **Σπαρτιάτες**, βέβαια, ζούσαν λιτά. Δεν τους ενδιέφερε ο πλούτος αλλά ο βασικός τους σκοπός ήταν να φροντίζουν για το καλό της πόλης. Μάλιστα, η πόλη φρόντιζε να τους παρέχει όλα τα απαραίτητα, ώστε εκείνοι να μην χρειάζεται να εργάζονται και να μπορούν να προπονούνται, ώστε να είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τους εχθρούς σε περίπτωση πολέμου.

Οι **γυναίκες** στη Σπάρτη ζούσαν αρκετά διαφορετικά από ό,τι στις άλλες πόλεις. Είχαν **περισσότερες ελευθερίες** και μπορούσαν να έχουν **περιουσία** και να είναι **ανεξάρτητες**. Επέβλεπαν τα κτήματα που άνηκαν σε κάθε οικογένεια και, γενικά, ζούσαν σύμφωνα με τις αξίες της πόλης και ήταν έτοιμες να κάνουν τα πάντα για αυτή.

Τα **αγόρια** στη Σπάρτη, από μικρή ηλικία, μάθαιναν να **μάχονται** και να επιβιώνουν σε δύσκολες συνθήκες. Μάλιστα, στα **επτά** τους χρόνια έφευγαν από το σπίτι τους και την εκπαίδευσή τους αναλάμβανε η πόλη. Σε αντίθεση με ό,τι γινόταν στις υπόλοιπες πόλεις, στη Σπάρτη, εκπαίδευση λάμβαναν **και τα κορίτσια**, που προπονούσαν στο τρέξιμο, στο ακόντιο και στη δισκοβολία.

Εικόνα 5

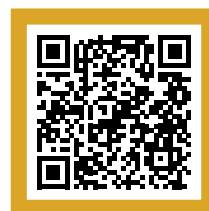
Λεπτομέρεια από το «Young Spartans and as Young Spartan Girls Challenging Boys», πρώτη ελαιογραφία σε καμβά του Γάλλου ιμπρεσιονιστή καλλιτέχνη Edgar Degas, που απεικονίζει κορίτσια της Σπάρτης να πειράζουν τα αγόρια που αθλούνται.

Εικόνα 6

Αγόρια στη Σπάρτη που αθλούνται, λεπτομέρεια από το «Young Spartans and Young Spartan Girls Challenging Boys», πρώτη ελαιογραφία σε καμβά του Γάλλου ιμπρεσιονιστή καλλιτέχνη Edgar Degas.

Γλωσσάρι

πηγή 1

Τα κτήματα των Σπαρτιατών

Η ζωή του πολίτη της Σπάρτης ήταν αφιερωμένη στην υπηρεσία του κράτους. Για την πραγματοποίηση αυτού του ιδανικού έπρεπε αναγκαστικά κάθε πολίτης να είναι απαλλαγμένος από τη φροντίδα της συντηρήσεως του εαυτού του και της οικογένειάς του.[...] Η σπαρτιατική κοινότητα απέκτησε γη κοινή, που μοιράστηκε σε ορισμένο αριθμό κλήρων*. Πήρε κάθε Σπαρτιάτης έναν κλήρο που μεταβιβαζόταν από πατέρα σε γιο αλλά δεν μπορούσε ούτε να πουληθεί ούτε να διαμοιραστεί· έτσι δεν ήταν δυνατό ο πολίτης να περιπέσει ποτέ σε ανέχεια*.

J.B. Bury & R. Meiggs, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος μέχρι τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (μτφ. Κ. Ν. Πετρόπουλου, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1978, σ.147

*κλήρων: χωραφιών

*ανέχεια: φτώχεια

πηγή 2

Η επανάσταση των Μεσσηνίων και το πολίτευμα της Σπάρτης

Στο δεύτερο μισό του 7ου αι. όμως η μακρόχρονη* επανάσταση των Μεσσηνίων[...] προκάλεσε έντονη κρίση του «κόσμου» της Σπάρτης που ξεπεράστηκε νικηφόρα μόνο με την συσπείρωση όλων των δυνάμεών της.

Μετά τον μεγάλο αυτό κίνδυνο το σπαρτιατικό κράτος, που κατά τον 8ο αι. συμμετείχε ενεργά στην ελληνική πολιτιστική ζωή, προσέλαβε όλο και περισσότερο τον χαρακτήρα ενός άκαμπτου*, καχύποπτου συστήματος που προσπαθούσε να θωρακιστεί από ξένες επιδράσεις και νεωτερισμούς, απορρίπτοντας ακόμα και την οικονομία του χρήματος.

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α' (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 385

*μακρόχρονη: για πολλά χρόνια

*άκαμπτος (άκαμπτους): αυτός που δεν λυγίζει εύκολα

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Πώς ζούσαν οι γυναίκες στη Σπάρτη;

2

Κατευθύνσου στη βιβλιοθήκη της περιοχής σου ή αναζήτησε στο διαδίκτυο πληροφορίες σχετικά με τον χαρακτήρα του σπαρτιατικού πολιτεύματος. Στην αναζήτησή σου μπορεί να σε βοηθήσει και η Πηγή 2.

3

Χωριστείτε σε ομάδες και οργανώστε ένα παιχνίδι προσομοίωσης με θέμα «Η ζωή ενός ομοίου και μιας Σπαρτιάτισσας».

Αθήνα: Η εξέλιξη του πολιτεύματος

9

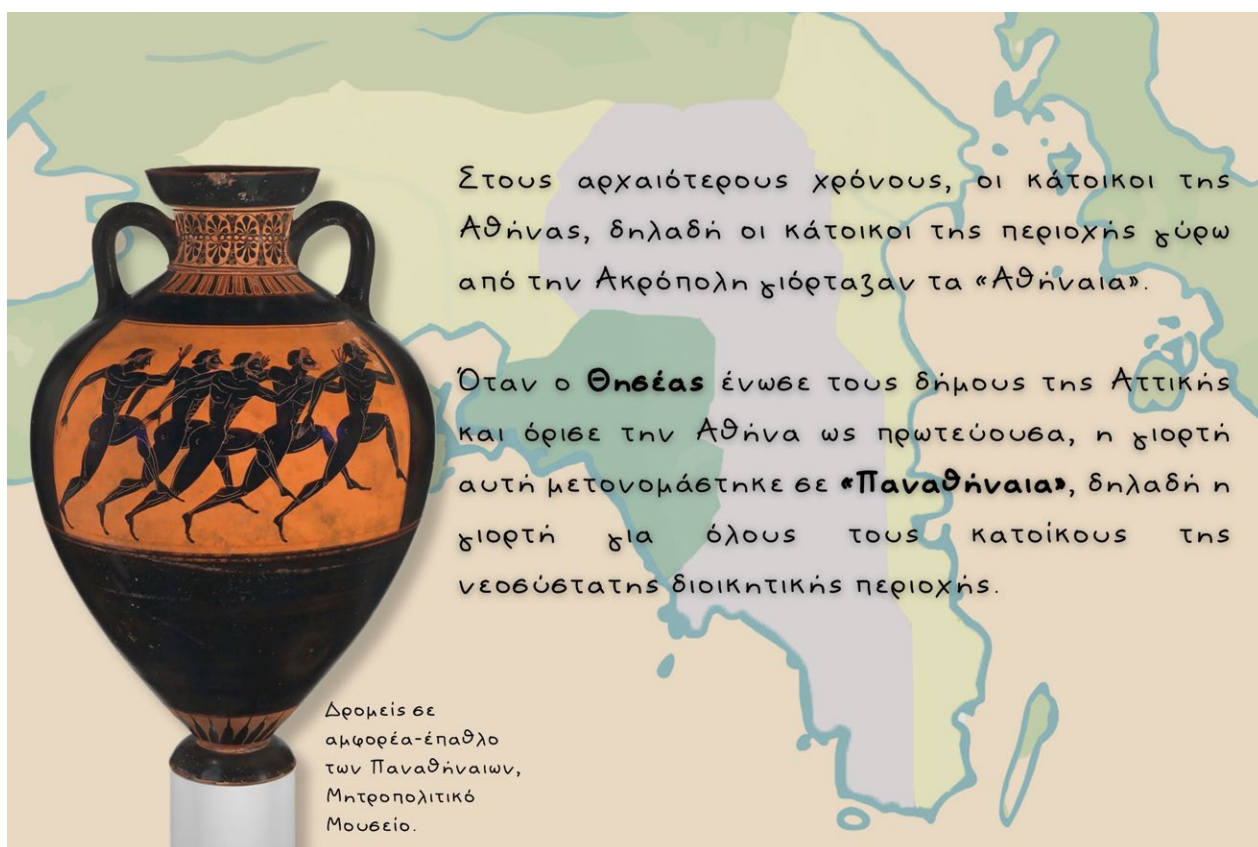
Βλέπω

και κατανού

i

Το αρχικά βασιλικό πολίτευμα της Αθήνας, στη συνέχεια μετατράπηκε σε αριστοκρατικό, με τον σημαντικότερο ρόλο να έχουν ο επώνυμος άρχοντας, ο άρχοντας βασιλιάς και ο πολέμαρχος. Οι απλοί άνθρωποι, πάντως, δεν ζούσαν σε καλές συνθήκες και για αυτό πίεζαν για την καταγραφή των νόμων, κάτι που τελικά έγινε από τον Δράκοντα.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

636 π.Χ.

Ο Κύλωνας προσπάθησε να γίνει τύραννος της Αθήνας.

624 π.Χ.

Ο Δράκοντας ανέλαβε να καταγράψει τους νόμους.

621 π.Χ.

Ο Δράκοντας ολοκλήρωσε τους νόμους της Αθήνας.

Αρχικά, στην Αττική οι κάτοικοι ζούσαν σε πολλές διαφορετικές περιοχές. Ο βασιλιάς της Αθήνας, Θησέας, όμως κατάφερε να τους ενώσει όλους σε ένα κράτος. Ωστόσο, όπως και οι άλλες ελληνικές πόλεις, η Αθήνα άρχισε να γίνεται φτωχότερη και, έτσι σιγά – σιγά οι εξουσίες του βασιλιά άρχισαν να μειώνονται.

Τελικά, την εξουσία πήρε στα χέρια της μια ομάδα **ευγενών**, δηλαδή ανθρώπων που είχαν στην κατοχή τους πολλά χωράφια. Έτσι, το πολίτευμα έγινε **αριστοκρατικό**.

Στην πόλη υπήρχε **Βουλή**. Σε αυτήν, όμως, συμμετείχαν μόνο οι άριστοι. Την εξουσία σε μεγάλο βαθμό την είχαν οι **τρεις άρχοντες**:

- ο **επώνυμος άρχοντας**, που θεωρούνταν ανώτερος από όλους και δίκαιε αρκετές υποθέσεις.
- ο **άρχοντας βασιλιάς** που ήταν πρόεδρος της Βουλής και υπεύθυνος για αρκετές θρησκευτικές γιορτές.
- ο **πολέμαρχος**, που ήταν αρχηγός του στρατού.

Εικόνα 1

Ο Θησέας σκοτώνει τον Μινώταυρο, πίνακας του Τζουζεππέ Καμαράνο (1766 - 1850).

Εικόνα 2

Μαρμάρινο γλυπτό του Antonio Canova (1804–1819), που αναπαριστά τον Θησέα να νικά τον Κένταυρο. Μουσείο Kunsthistorisches, Βιέννη (Αυστρία).

Εικόνα 3

Οι αλυσοδεμένοι σκελετοί στη Νεκρόπολη του Φαλήρου (2016): μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του Κύλωνα οι οπαδοί του μπήκαν για να σωθούν στην Ακρόπολη. Ο Μεγακλής, αν και τους υποσχέθηκε πως αν βγουν από τον ναό δεν θα τους πειράξει κανείς, δεν κράτησε τον λόγο του και τους δολοφόνησε. Η εκτέλεση των ικετών, γνωστή ως «Κυλώνειο άγος», επέφερε πολλές δυστυχίες και θεομηνίες στην αρχαία Αθήνα, οι οποίες αποδόθηκαν στην οργή των θεών για την πράξη αυτή.

Ενώ οι ευγενείς γίνονταν συνέχεια πιο πλούσιοι, πολλοί κάτοικοι συνέχισαν να ζουν σε κακές συνθήκες. Έτσι, συχνά διαμαρτύρονταν και ζητούσαν να αλλάξει η κατάσταση.

Ένας αριστοκράτης, ο **Κύλων**, προσπάθησε να εκμεταλλευτεί αυτά τα παράπονα και να γίνει τύραννος της πόλης (636 π.Χ.). Ωστόσο, οι κάτοικοι αντέδρασαν και χάλασαν τα σχέδιά του.

Στη συνέχεια, οι διαμαρτυρίες έγιναν ακόμα περισσότερες, καθώς:

- οι αγρότες συνέχιζαν να ζουν σε κακές συνθήκες.
- κάποιοι έμποροι απέκτησαν πολλά χρήματα και ήθελαν να αποκτήσουν αξιώματα.
- οι νόμοι δεν ήταν γραμμένοι κάπου και οι ευγενείς το εκμεταλλεύονταν για να μην τιμωρούνται.

Τελικά, ανατέθηκε στον Δράκοντα να γράψει τους νόμους και του δόθηκε η δυνατότητα να αλλάξει όσους από αυτούς ήθελε. Εκείνος ολοκλήρωσε τη διαδικασία το 621 π.Χ. Οι νόμοι που έγραψε, όμως, ήταν τόσο σκληροί, που κάποιοι είπαν πως αυτοί γράφτηκαν με αίμα αντί για μελάνι.

Εικόνα 4

Η στήλη στην οποία αντιγράφηκαν το 409/8 π.Χ. οι νόμοι περί ανθρωποκτονίας από τη νομοθεσία του Δράκοντα. Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο EM 6602. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.

Γλωσσάρι

πηγή 1

Η απόπειρα του Κύλωνα να γίνει τύραννος

Γύρω στο 630, ένα μέλος μιας αριστοκρατικής οικογένειας, ο Κύλων, γνωστός για τη νίκη του στους Αγώνες στην Ολυμπία, επιχειρεί να πάρει την εξουσία στην Αθήνα. Με μια ομάδα αριστοκρατών, ίσως και με τη βοήθεια του πεθερού του Θεαγένη, τυράννου των Μεγάρων, εγκαθίσταται στην Ακρόπολη. Αλλά ένας εν ενεργεία άρχοντας, ο Μεγακλής [...] πολιορκεί την Ακρόπολη. Οι εξεγερθέντες* παραδίδονται με την υπόσχεση ότι θα τους χαρίσουν τη ζωή, αλλά σφαγιάζονται.

C. Orrioux – P. Schmitt Pantel, Αρχαία ελληνική Ιστορία (μτφ. Αμαλίας Σταθάκη), Εκδόσεις Gutenberg, 2018, σ. 124

*εξεγερθέντες: αυτοί που κάνουν επανάσταση

πηγή 2

Η αριστοκρατία στην Αθήνα

Το μεγαλύτερο μέρος του καλλιεργήσιμου εδάφους βρίσκεται στην κατοχή των μεγάλων αριστοκρατικών οικογενειών, πράγμα που σημαίνει ότι ολόκληρη σχεδόν η οικονομία ελέγχεται από την αριστοκρατία. Τα υπόλοιπα μέρη του πληθυσμού [...] εξαρτώνται άμεσα από τους γαιοκτήμονες· είτε τους οφείλουν διάφορα ποσά είτε έχουν βρεθεί στην κατάσταση της δουλοπαροικίας· για τη χρήση της γης είναι υποχρεωμένοι να πληρώνουν σε αυτούς που είχαν κτήματα, σαν σταθερή πληρωμή, το ένα έκτο της ετήσιας παραγωγής.

H. Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος (μτφ. Αντρέα Γαβρίλη), Εκδόσεις Μέλισσα, 1991, σ. 112 (προσαρμοσμένο από τους συγγραφείς)

1

Τι οδήγησε στην καταγραφή των νόμων από τον Δράκοντα;

2

Τώρα που έμαθες για τον Κύλωνα, κάνε μία έρευνα στο διαδίκτυο και βρες περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή του και την απόπειρά του να γίνει τύραννος. Η Πηγή 1 θα μπορούσε, επίσης, να σε βοηθήσει.

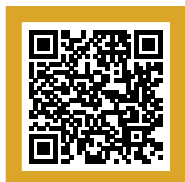
3

Χωριστείτε σε ομάδες και συζητήστε τις συμβουλές και τις λύσεις που θα δίνετε σε έναν κάτοικο της αρχαίας Αθήνας που βιώνει μια δύσκολη κατάσταση, εξαιτίας της έλλειψης γραπτών νόμων.

Αθήνα: Η νομοθεσία του Σόλωνα και οι μεταρρυθμίσεις του Κλεισθένη

10

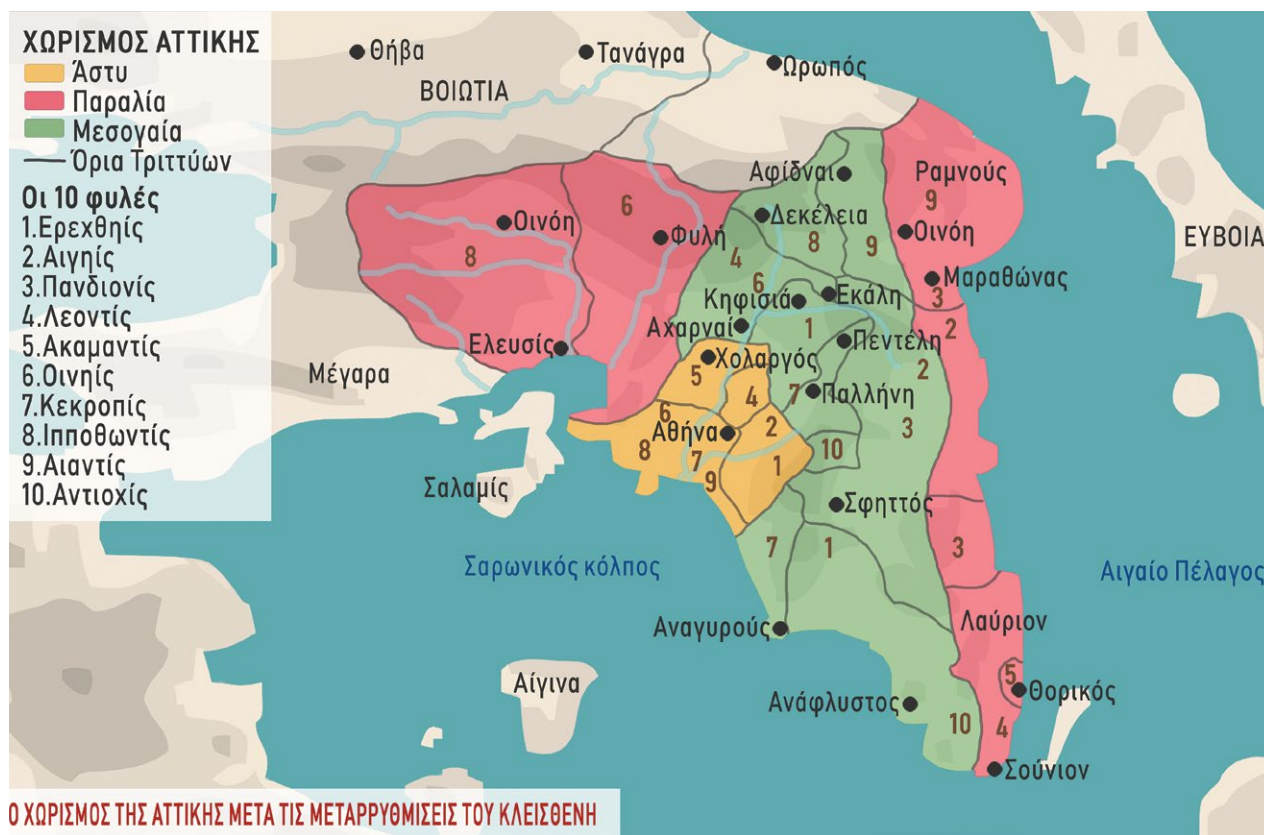
Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Το 594 π.Χ. ο Σόλωνας ανέλαβε να συνθέσει καινούργιους νόμους για να επιλύσει τις κοινωνικές εντάσεις που υπήρχαν ανάμεσα στους ευγενείς και τα κατώτερα στρώματα. Στη συνέχεια, την εξουσία στην Αθήνα απέκτησε ο τύραννος Πεισίστρατος και μετά ο γιος του, Ιππίας. Όταν ο τελευταίος ανατράπηκε, την εξουσία πήρε ο Κλεισθένης.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

594-592 π.Χ.

Ο Σόλωνας δημιούργησε νέους νόμους για την Αθήνα.

545 π.Χ.

Ο Πεισίστρατος έγινε για τρίτη φορά τύραννος και κατάφερε να κρατήσει την εξουσία.

510 π.Χ.

Οι Αθηναίοι έδωξαν τον Ιππία.

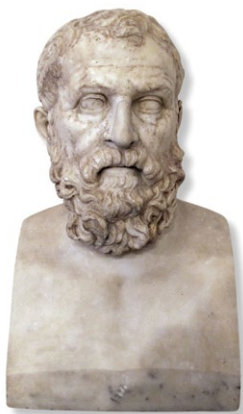
508-507 π.Χ.

Ο Κλεισθένης ανέλαβε την εξουσία στην Αθήνα.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Σόλων, αρχαία ρωμαϊκή προτομή από τη συλλογή Farnese, τώρα στη Νάπολη.

Με τους νόμους του Δράκοντα δεν λύθηκαν τα προβλήματα και, έτσι, οι Αθηναίοι ανέθεσαν στον **Σόλωνα** να γράψει νέους νόμους (594 π.Χ.). Αυτός έγραψε τον νόμο της **σεισάχθειας**, με τον οποίο **διαγράφηκαν τα χρέη** των αγροτών και απαγορεύτηκε να γίνονται δούλοι εξαιτίας των χρεών τους, όπως γινόταν μέχρι τότε.

Στη συνέχεια, χώρισε τους πολίτες σε **τέσσερις τάξεις** ανάλογα με το πόσα αγροτικά προϊόντα παρήγαγαν κάθε χρόνο. Έτσι, έδωσε για πρώτη φορά το δικαίωμα, σε όσους είχαν αποκτήσει εκείνα τα χρόνια πλούτο, να αποκτήσουν αξιώματα.

Ακόμα, έδωσε μεγαλύτερη δύναμη στην **Εκκλησία του Δήμου**, στην οποία συμμετείχαν όλοι οι πολίτες και ίδρυσε ένα νέο δικαστήριο, την **Ηλιαία**, για να ελέγχονται καλύτερα όσοι είχαν εξουσίες.

Αν και τα επόμενα χρόνια η κατάσταση βελτιώθηκε κάπως, το 545 π.Χ. ο **Πεισίστρατος** κέρδισε τη στήριξη των φτωχών και κατάφερε να γίνει τύραννος της πόλης. Ο ίδιος συγκέντρωσε **όλες τις εξουσίες** πάνω του και συμπεριφέρθηκε άσχημα στους αντιπάλους

Εικόνα 2

Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΤΙΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΥ ΣΟΛΩΝΑ

πεντακοσιομέδμηνοι

Παραγωγή μεγαλύτερη από 500 μεδίμνους.

ιππείς

Παραγωγή από 300 έως 500 μεδίμνους.

ζευγίται

Παραγωγή από 200 έως 300 μεδίμνους.

θήται

Παραγωγή κάτω από 200 μεδίμνους.

Εικόνα 3

Η εξέδρα των ομιλητών, στην Πνύκα, τον χώρο λαϊκής συνάθροισης, στην αρχαία Αθήνα (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

του. Αρκετοί αριστοκράτες, μάλιστα, έφυγαν από τη χώρα και εκείνος μοίρασε τα χωράφια τους στους φτωχούς αγρότες, βελτιώνοντας την κατάστασή τους.

Όταν πέθανε, τύραννος έγινε ο γιος του, **Ιππίας**, μέχρι το 510 π.Χ. όταν και εκδιώθηκε από τους Αθηναίους. Τότε, στη χώρα επέστρεψε ο **Κλεισθένης**, ο οποίος χώρισε τους Αθηναίους σε **δέκα φυλές**, στις οποίες δεν έπαιζαν ρόλο η καταγωγή ή τα χρήματα.

Ακόμα, ίδρυσε τη **Βουλή των Πεντακοσίων**, η οποία προετοίμαζε τα θέματα τα οποία θα συζητούνταν στην Εκκλησία του Δήμου και έπαιρνε αποφάσεις για πολλά θέματα που είχαν σχέση με την οικονομία, τη διοίκηση και τη δικαιοσύνη.

Παράλληλα δημιουργήθηκε και ένας νέος θεσμός, ο **οστρακισμός**. Οι Αθηναίοι συγκεντρώνονταν μια φορά τον χρόνο στην Εκκλησία του Δήμου και είχαν το δικαίωμα να διώχνουν για **δέκα χρόνια** όποιον πολίτη πίστευαν ότι υπήρχε περίπτωση να ανατρέψει τη δημοκρατία.

Εικόνα 4

Αγαλμα του Κλεισθένη, Δήμος Αιγάλεω.

Γλωσσάρι

Εικόνα 5

Οστρακο το οποίο αναγράφεται το όνομα του Κίμωνα. Μουσείο Αρχαίας Αγοράς, Αθήνα.

Παίζω

και μαθαίνω

Πηγή 1

Ο νόμος του Σόλωνα για τους μέτοικους

Βλέποντας ο Σόλων να γεμίζει η πόλη με ανθρώπους που συνέρεαν συνεχώς από παντού στην Αττική για ασφάλεια, ενώ τα περισσότερα μέρη της χώρας ήταν άγονα και φτωχά, και όσοι ασχολούνταν με το θαλάσσιο εμπόριο δεν συνήθιζαν να εισάγουν κανένα αγαθό σε ανθρώπους που δεν είχαν να δώσουν τίποτε ως αντάλλαγμα, έστρεψε τους πολίτες στις τέχνες. Και έκανε νόμο να μην είναι υποχρεωμένος ο γιος να συντηρεί τον πατέρα που δεν έχει διδάξει στο παιδί μια τέχνη.

Πλούταρχος, Σόλων, 22.1 (μτφ. Α.Ι. Γιαγκόπουλου – Ζ.Ε. Μαλαθούνη), στο <https://www.greek-language.gr>

Πηγή 2

Η ενίσχυση της Αθήνας μετά την επαναφορά της δημοκρατίας

Λοιπόν η δύναμη της Αθήνας είχε μεγαλώσει, και γίνεται φανερό πως όχι μόνο σ' έναν τομέα, αλλά παντού η δημοκρατία είναι σπουδαίο πράμα, αφού οι Αθηναίοι, όσο καιρό κυβερνιούνταν από τυράννους, δεν ήταν ανώτεροι πολεμιστές από κανένα γειτονικό τους λαό, όταν όμως λυτρώθηκαν από τους τυράννους, έγιναν πρώτοι, και με μεγάλη διαφορά· κι από αυτό γίνεται φανερό πως, όσο ήταν καταπιεσμένοι, δεν ήθελαν να δείξουν την παλικαριά τους, [...], όταν όμως λυτρώθηκαν, ο καθένας [...] έβαζε τα δυνατά του.

Ηρόδοτος, Ιστορία, 5.78.1 (μτφ. από <https://www.greek-language.gr>)

1

Τι γνωρίζεις για τον θεσμό του οστρακισμού;

2

Μελέτησε την Πηγή 1. Επιβεβαιώνει ή ακυρώνει όσα διάβασες στο κείμενο της αφήγησης; Κάνε έναν συγκριτικό πίνακα, παρουσιάζοντας τις σκέψεις σου.

3

Χωριστείτε σε δύο ομάδες και, αξιοποιώντας το διπλανό QR code με τίτλο «Σόλων ο Αθηναίος» και οποιαδήποτε άλλη πηγή θεωρείτε χρήσιμη, γράψτε ένα κείμενο για το έργο του Σόλωνα ως ποιητή και ως νομοθέτη.

Η τέχνη της αρχαϊκής περιόδου

11

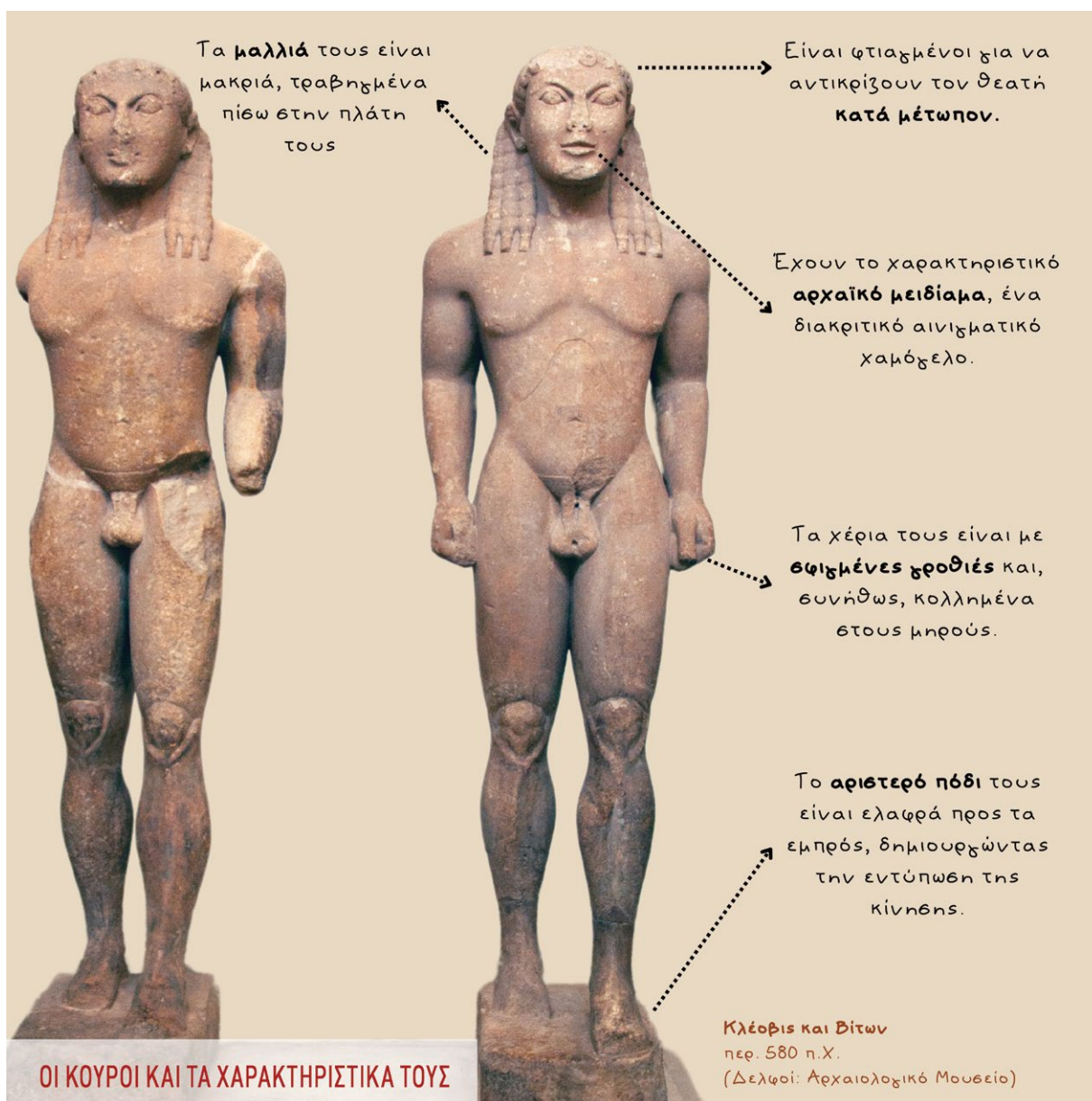
Βλέπω

και κατανοώ

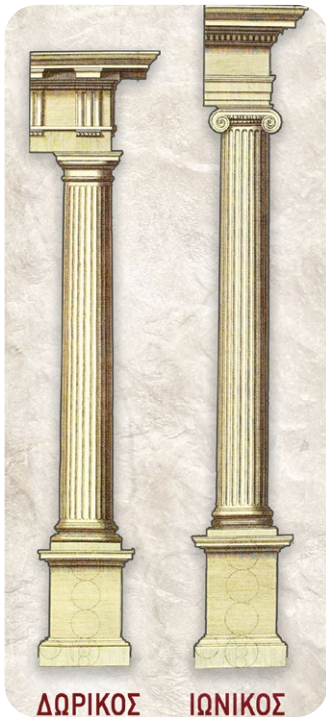
i

Κατά την αρχαϊκή περίοδο χτίστηκαν πολλοί ναοί σε ιωνικό και δωρικό ρυθμό, ενώ οι γλύπτες δημιούργησαν αγάλματα αντρών και γυναικών με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, που ονομάζονταν κούροι και κόρες. Τα έργα αυτά, όπως και άλλα της αρχαϊκής περιόδου, είχαν μεγάλη καλλιτεχνική αξία και, στη συνέχεια, προκάλεσαν τον παγκόσμιο θαυμασμό.

ΟΙ ΚΟΥΡΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΣ

Εικόνα 1

ΔΩΡΙΚΟΣ **ΙΩΝΙΚΟΣ**

Καλλιτεχνική αναπαράσταση κίονων των δύο βασικών ρυθμών με τους οποίους κατασκευάζονταν την περίοδο αυτή οι ελληνικοί ναοί.

Κατά τον 7ο και 6ο αιώνα η οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα βελτιώθηκε πολύ. Για αυτό, οι Έλληνες άρχισαν να ασχολούνται περισσότερο με την **τέχνη** και να δημιουργούν έργα, που είναι θαυμαστά μέχρι και σήμερα.

Για να τιμήσουν τους θεούς τους, έχτισαν **μεγάλους** και πολύ **εντυπωσιακούς ναούς**, που τις περισσότερες φορές αυτοί ήταν φτιαγμένοι από **μάρμαρο** ή **πέτρα**.

Αυτοί δημιουργούνταν κυρίως με βάση δύο διαφορετικούς ρυθμούς: τον **ιωνικό** και τον **δωρικό**. Η βασική διαφορά τους είχε σχέση με τους **κίονες**, δηλαδή τις κολόνες τους. Ο ιωνικός κίονας ήταν λεπτότερος, ψηλότερος και με περισσότερη διακόσμηση από τον δωρικό. Ακόμα μια διαφορά τους ήταν πως, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι ιωνικοί ναοί ήταν μεγαλύτεροι από τους άλλους.

Εικόνα 2

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 3

Οι 5 κεντρικές μορφές του δυτικού αετώματος του ναού της Αφαιάς (περίπου 505-500 π.Χ.), όπως εκτίθενται στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου.

Οι Έλληνες εκείνη την περίοδο δημιούργησαν και σημαντικά **γλυπτά**, μερικά από τα οποία είχαν και πολύ μεγάλες διαστάσεις. Τα πιο γνωστά αγάλματα της εποχής ήταν οι **κούροι** και οι **κόρες**.

Οι κούροι ήταν αγάλματα γυμνασμένων **νέων γυμνών ανδρών**, που είχαν μακριά μαλλιά και το ένα πόδι πιο μπροστά, ώστε να μοιάζει ότι θα κάνουν κάποιο βήμα. Οι κόρες ήταν αγάλματα **νεαρών γυναικών**, με όμορφα καλοχτενισμένα μαλλιά, απλά αλλά εντυπωσιακά ρούχα και πολλά κοσμήματα.

Πολύ εντυπωσιακά ήταν και τα **αγάλματα των θεών**. Αυτά έμοιαζαν με τους κούρους και τις κόρες, με μόνη διαφορά πως στους μεγαλύτερους σε ηλικία θεούς τοποθετούνταν ρούχα. Σε αρκετές περιπτώσεις, μάλιστα, μαζί με τους θεούς οι γλύπτες έφτιαχναν και το σύμβολό τους, όπως για παράδειγμα την **τρίαινα** του Ποσειδώνα.

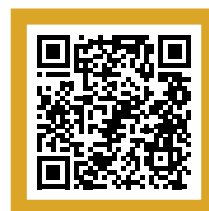
Την ίδια περίοδο (7ος-6ος αιώνας π.Χ.), ειδικά στην Αθήνα, δημιουργήθηκαν πολύ όμορφα και εντυπωσιακά αγγεία. Πάνω σε αυτά ζωγραφίζονταν σκηνές από την καθημερινή ζωή, τις θρησκευτικές τελετές, τη μυθολογία αλλά και εικόνες διαφόρων φυτών και ζώων. Τα αγγεία αυτά χρωματίζονταν είτε μαύρα με κόκκινα σχέδια (ερυθρόμορφα) είτε κόκκινα με μαύρα σχέδια (μελανόμορφα).

Εικόνα 4

Πήλινος αμφορέας με λαιμό (πιθάρι) με καπάκι και πόμολο (περίπου 540 π.Χ.). Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης (Νέα Υόρκη).

Γλωσσάρι

πηγή 1

Οι κούροι

Ο τύπος του κούρου:

- Εμφανίζεται τον 7ο αι. π.Χ. και χρησιμοποιείται έως το τέλος της Αρχαϊκής εποχής.
- Εικονίζει* έναν ορθό γυμνό άνδρα με χέρια τεντωμένα και κολλημένα στα πλευρά και το αριστερό πόδι μπροστά σε στάση βηματισμού.
- Αρχικά έχει μακριά μαλλιά που περιβάλλει ταινία.
- Συχνά έχει φυσικό ή και υπερφυσικό μέγεθος (2 μ., 3μ. ακόμη και 10μ.)

Δημήτρης Πλάντζος, Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία: 1200-30 π.Χ. Εκδόσεις Καπόν, 2013, σ. 107

*εικονίζει: δείχνει

πηγή 2

Ο όρος «αρχαϊκός»

Ο όρος «αρχαϊκός», που σημαίνει παλιομοδίτικος και ορίζει την ελληνική ιστορία από το 750 π.Χ. ως το 500 π.Χ., προκύπτει από την ιστορία της τέχνης. Μελετητές της ελληνικής τέχνης, σύμφωνα με κριτήρια ως προς το τι είναι ωραίο, τα οποία σήμερα δεν έχουν απόλυτη ισχύ, εκτίμησαν ότι το στυλ των έργων αυτής της περιόδου έμοιαζε πιο παλιακό από τη νατουραλιστική τέχνη του πέμπτου και του τετάρτου αιώνα π.Χ.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρα Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2013, σ. 95

1

Ποιοι ήταν οι δύο ρυθμοί με βάση τους οποίους χτίζονταν οι ναοί;

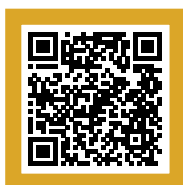
2

Η χώρα μας είναι γεμάτη με μουσεία. Υπάρχει κοντά σου κάποιο μουσείο στο οποίο μπορείς να δεις εκθέματα που συνδέονται με όσα έμαθες στο συγκεκριμένο μάθημα; Μπορείς, εναλλακτικά να κάνεις μία εικονική περιήγηση σε κάποιο από τα μουσεία που δίνουν αυτή τη δυνατότητα στο διαδίκτυο. Συζήτα τις εντυπώσεις σου μαζί με τους/τις συμμαθητές/τριές σου στην τάξη.

Τα γράμματα

12

Βλέπω

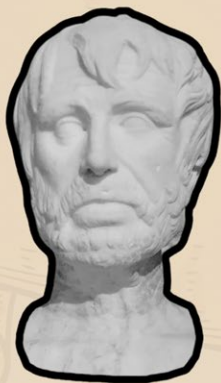
και κατανοώ

i

Κατά την αρχαϊκή εποχή αναπτύχθηκε ιδιαίτερα η διδακτική ποίηση κυρίως με τον Ησίοδο, ενώ άνθισε και η λυρική ποίηση με τη Σαπφώ και τον Αλκαίο. Επιπλέον, στη Μικρά Ασία οι άνθρωποι άρχισαν να ασχολούνται με όσα δεν μπορούσαν να εξηγήσουν και ιδιαίτερα με τη δημιουργία του κόσμου.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

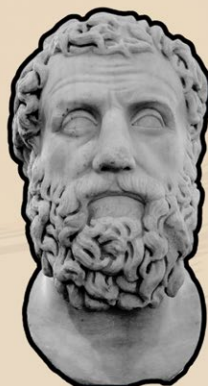
Τα ποιήματα αυτά συμβούλευαν τους ανθρώπους για διάφορα θέματα της ζωής και προσπαθούσαν να διδάξουν νέα πράγματα.

Ησίοδος

ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Τα ποιήματα αυτά απαγγέλλονταν με τη συνοδεία λύρας, κιθάρας ή αυλού και βασικός τους στόχος ήταν να διασκεδάσουν τους ανθρώπους.

Αρχίλοχος

Σαπφώ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ 7ου ΑΙΩΝΑ π.Χ.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

8ος αιώνας π.Χ.

Ακμάζει η διδακτική ποίηση με τον Ησίοδο.

7ος αιώνας π.Χ.

Εμφανίζεται η λυρική ποίηση.

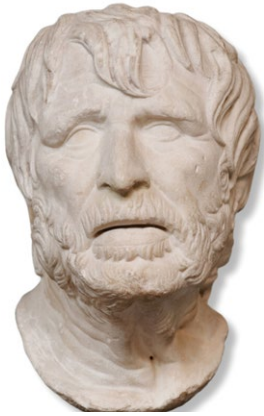
6ος αιώνας π.Χ.

Εμφανίζεται στη Μικρά Ασία η φιλοσοφία.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Ρωμαϊκό αντίγραφο μετά από ένα χαμένο ελληνιστικό πρωτότυπο. Είναι γνωστό ως Ψευδο-Σενέκας, καθώς ταυτίστηκε για πολύ καιρό με τον Ρωμαίο φιλόσοφο Σενέκα. Μπορεί στην πραγματικότητα να αντιπροσωπεύει τον Ησίοδο. Βρετανικό Μουσείο.

Εικόνα 2

Ο Όμηρος, έργο του Ρέμπραντ, που απεικονίζει τον μεγάλο ποιητή, ο οποίος προηγείται των ποιητών του 7ου αιώνα π.Χ.

Τον 8ο αιώνα π.Χ. οι **ποιητές** σταμάτησαν να ασχολούνται με τη ζωή των ηρώων του παρελθόντος και τον πόλεμο κι ενδιαφέρθηκαν για την **καθημερινή ζωή** των ανθρώπων. Έτσι, δημιουργήθηκε ένα νέο είδος ποίησης, η **διδασκτική**. Τα ποιήματά της ήταν πάρα πολύ μεγάλα, όπως και αυτά του Ομήρου, και συνέχιζαν να έχουν μέτρο (ρυθμό).

Οι ποιητές μέσα από τη **διδασκτική ποίηση**:

- προσπαθούσαν να μάθουν στους ανθρώπους με όμορφο τρόπο νέα πράγματα.
- έδιναν συμβουλές για διάφορα θέματα.
- όριζαν κάποιους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους θα έπρεπε όλοι να ζουν.

Ο σημαντικότερος ποιητής που ασχολήθηκε με τη διδασκτική ποίηση ήταν ο **Ησίοδος**, ο οποίος έγραψε τη **Θεογονία**, στην οποία περιέγραφε πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος και οι θεοί.

Εικόνα 3

Λεπτομέρεια από το έργο Η Χρυσή Εποχή, του Lucas Cranach the Elder, που απεικονίζει όσα περιγράφονται από τον Ησίοδο.

Εικόνα 4

Μετώπη από τη μαρμάρινη «Σαρκοφάγο των Μουσών» (πρώτο μισό του 2ου αιώνα μ.Χ.), που απεικονίζει τις εννέα Μούσες και τις ιδιότητές τους. Από δεξιά προς τα αριστερά: η Κλειώ, η Θάλεια, η Ερατώ, η Ευτέρπη, η Πολύμνια, η Καλλιόπη, η Τερψιχόρη, η Ουρανία και η Μελπομένη. Μουσείο Λούβρου, Παρίσι (Γαλλία).

Τον 7ο π.Χ. αιώνα εμφανίστηκε κι ένα άλλο είδος ποιήσης, η **λυρική**. Τα λυρικά ποιήματα ήταν μικρότερα και συνήθως **τραγουδιόνταν** με τη βοήθεια μουσικών οργάνων και κυρίως της **λύρας**, της **κιθάρας** και του **αυλού**.

Οι λυρικοί ποιητές ήθελαν:

- να κάνουν τους ανθρώπους να περάσουν όμορφα.
- να αναφερθούν στις στενοχώριες της ανθρώπινης ζωής.
- να πουν την άποψή τους για διάφορα θέματα και προβλήματα της καθημερινής ζωής.

Σημαντικοί λυρικοί ποιητές της Αρχαϊκής Περιόδου ήταν ο **Αρχίλοχος**, η **Σαπφώ** και ο **Αλκαίος**.

Κατά τον 6ο αιώνα π.Χ. αρκετοί άνθρωποι στην Ιωνία άρχισαν να προβληματίζονται για όσα ξέρουν για τον κόσμο και για όσα δεν μπορούσαν να εξηγήσουν. Έτσι, γεννήθηκε η **φιλοσοφία**, που αναπτύχθηκε ακόμα περισσότερο τους επόμενους αιώνες.

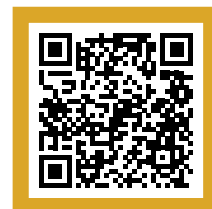
Οι πρώτοι φιλόσοφοι δεν ασχολήθηκαν με τα καθημερινά ζητήματα και τα προβλήματα της ζωής, όπως οι ποιητές. Αντίθετα, θέλησαν να εξηγήσουν τον κόσμο και ασχολήθηκαν πολύ με τη δημιουργία του.

Εικόνα 5

Λεπτομέρεια από τον πίνακα «Σαπφώ και Αλκαίος» του Lawrence Alma-Tadema που απεικονίζει τον Αλκαίο. Μουσείο Τέχνης Βαλτιμόρης (Η.Π.Α.).

Γλωσσάρι

πηγή 1

Θεογονία

Πραγματικά στην αρχή το Χάος έγινε. Και μετά η Γη που είχε πλατύ στέρνο, το μόνιμο σπίτι όλων των θάνατων που στην κορυφή της υπάρχει ο χιονισμένος Όλυμπος, και στο εσωτερικό της τα Τάρταρα με τους πλατιούς δρόμους. Αλλά κι ο Έρωτας ο οποίος είναι ο πιο όμορφος από τους θάνατους θεούς, αυτός που παραλύει τα μέρη όλων, θεών και ανθρώπων, και την καρδιά ελέγχει μέσα στα στήθη και στη σοφή τους θέληση.

Ησίοδος, Θεογονία (μτφ. από συγγραφείς)

πηγή 2

Οι αρχές της φιλοσοφίας

Η Μίλητος γίνεται κοιτίδα* της φιλοσοφίας και της επιστήμης (που είναι ακόμη αδιαχώριστες). Η Ανατολή διέθετε όχι μόνο κοσμογονικούς* μύθους αλλά και επιστημονικές (κυρίως γεωμετρικές και αστρονομικές γνώσεις). Από τη Μίλητο κατάγονταν ο Θαλής, ο Αναξίμανδρος και ο Αναξίμανης.

Ο Θαλής νωρίς συγκαταλέχθηκε στους Επτά Σοφούς. [...] Από το πεζό έργο του Αναξίμανδρου περί φύσεως σώθηκαν κάποια αποσπάσματα. Σε πεζό λόγο έγραψε και ο Αναξίμανης.

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α', (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 197

*κοιτίδα: μέρος στο οποίο κάτι αναπτύχθηκε

*κοσμογονικός (κοσμογονικός): που ασχολούνται με τη γέννηση του κόσμου

1

Ποια ήταν τα χαρακτηριστικά της λυρικής ποίησης και ποιοι οι εκπρόσωποί της;

2

Χωριστείτε σε τρεις ομάδες, επισκεφθείτε τη δημοτική βιβλιοθήκη και αναζητήστε πληροφορίες για τον Αρχίλοχο, τη Σαπφώ και τον Αλκαίο. Στη συνέχεια παρουσιάστε τις στην τάξη.

Θυμάμαι και ελέγχω όσα έμαθα

1 Από τον 8ο αιώνα οι Έλληνες άρχισαν να οργανώνονται σε πόλεις - κράτη, στις οποίες αρχικά κυριαρχούσαν οι αριστοκράτες.

2 Από τον 8ο έως τον 6ο αιώνα οι Έλληνες δημιούργησαν αρκετές αποικίες και κατάφεραν να αναπτυχθούν σημαντικά.

3 Στις ελληνικές πόλεις επικράτησαν διάφορα πολιτεύματα: η αριστοκρατία, η τιμοκρατία, η ολιγαρχία, η τυραννίδα, η ισονομία και η δημοκρατία.

4 Η σπαρτιατική κοινωνία χωριζόταν σε όμοιους, περίοικους και ειλωτες ενώ διοικούσαν από τους δύο βασιλιάδες, τη Γερουσία, την Απέλλα και τους πέντε έφορους.

5 Στην Αθήνα οι άριστοι κυβερνούσαν και καταπίεζαν τους φτωχούς, οι οποίοι πίεσαν και τελικά κατάφεραν να γραφούν γραπτοί νόμοι από τον Δράκοντα.

6 Νέοι νόμοι γράφτηκαν από τον Σόλωνα αλλά τελικά επιβλήθηκε και τυραννία από τον Πεισίστρατο, με τη δημοκρατία να επανέρχεται το 510 π.Χ.

7 Κατά την Αρχαϊκή Περίοδο άρχισαν να αναπτύσσονται οι τέχνες και κυρίως η γλυπτική με τους κούρους και τις κόρες.

8 Στην Αρχαϊκή Περίοδο άκμασαν η λυρική ποίηση με τον Αρχίλοχο και τη Σαπφώ, η επική ποίηση με τον Ησίοδο και η φιλοσοφία.

ενότητα

Κλασικά χρόνια

Γ.13. Το περσικό κράτος και οι Έλληνες της Μ. Ασίας

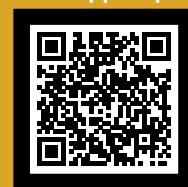
Γ.14. Ο περσικός κίνδυνος – Η μάχη του Μαραθώνα

Γ.15. Η μάχη των Θερμοπυλών

Γ.16. Η ναυμαχία της Σαλαμίνας

Γ.17. Η Μάχη των Πλαταιών, η Ναυμαχία της Μυκάλης και το τέλος των Περσικών Πολέμων

Αντιλαμβάνομαι

τη χρονική σειρά

13

Το περσικό κράτος και οι Έλληνες της Μ. Ασίας

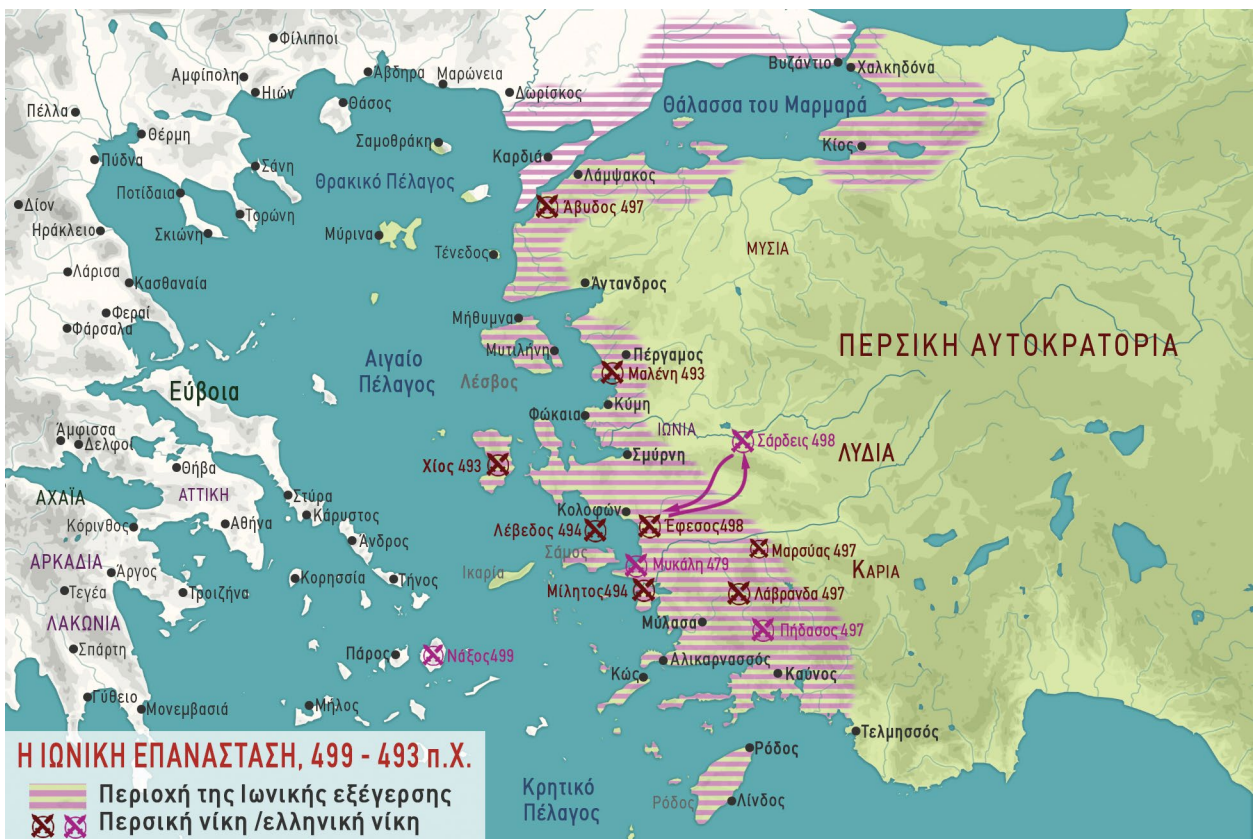
Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Το 499 π.Χ. οι ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας επαναστάτησαν εναντίον των Περσών ενώ η Αθήνα με την Ερέτρια, για να τους βοηθήσουν, έστειλαν καράβια. Η επανάσταση, όμως, απέτυχε και αποτέλεσε αφορμή για τη συνέχιση της επεκτατικής πολιτικής των Περσών εναντίον της Ελλάδας.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

650 π.Χ.

Οι Πέρσες δημιούργησαν δικό τους κράτος.

499 π.Χ.

Οι ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας επαναστάτησαν εναντίον των Περσών.

494 π.Χ.

Μάχη στο νησάκι Λάδη.

Ακούω και μαθαίνω

Οι **Πέρσες** δημιούργησαν δικό τους κράτος περίπου το 650 π.Χ. και κατάφεραν στα επόμενα χρόνια να κατακτήσουν πολλές περιοχές. Ανάμεσά τους ήταν και οι ελληνικές πόλεις της Ιωνίας.

Το 499 π.Χ. όμως, οι πόλεις αυτές αποφάσισαν **να επαναστατήσουν**, καθώς οι Πέρσες:

- δεν τους επέτρεπαν να έχουν δημοκρατία, ενώ είχαν βάλει και τυράννους να τις διοικούν.
- τους είχαν επιβάλει πολλούς φόρους.
- δεν τους άφηναν να κάνουν εμπόριο με τις πόλεις του Εύξεινου Πόντου.

Οι Έλληνες της Μικράς Ασίας κατάλαβαν από την αρχή πως δεν θα τα κατάφεραν μόνο με τις δυνάμεις τους. Έτσι, ζήτησαν βοήθεια από τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις. Μόνο η **Αθήνα** και η **Ερέτρια**, όμως, αποφάσισαν να στείλουν πολεμικά καράβια.

Εικόνα 1

Μνημείο στο Σύδνεϋ της Αυστραλίας που απεικονίζει τον Κύρο Β', ο οποίος ήταν εκείνος που δημιούργησε το περσικό κράτος.

Εικόνα 2

Μάχη μεταξύ ενός Πέρση στρατιώτη (αριστερά) και ενός Έλληνα οπλίτη (δεξιά), που απεικονίζεται σε κύλικα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Εικόνα 3

Το περσικό πεζικό (πιθανόν οι Αθάνατοι), τοιχογραφία του παλατιού του Δαρείου στα Σούσα.

Αυτά, μαζί με τον στόλο των ιωνικών πόλεων, έφτασαν στις **Σάρδεις** της Μικράς Ασίας και κατάφεραν να τις καταλάβουν. Λίγο αργότερα, όμως, συνάντησαν τον περσικό στόλο και στη μάχη που έγινε κοντά στο νησάκι Λάδη (Μίλητος) το 494 π.Χ. οι Έλληνες ηττήθηκαν.

Όσοι είχαν έρθει από την Αθήνα και την Ερέτρια γύρισαν γρήγορα στην πατρίδα τους. **Οι ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας κατακτήθηκαν** και πάλι από τους Πέρσες ενώ η **Μίλητος** καταστράφηκε ολόκληρη. Οι συνθήκες στις οποίες αναγκάστηκαν να ζουν οι Έλληνες της Μικράς Ασίας έγιναν ακόμα χειρότερες.

Για τους Πέρσες, ωστόσο, αυτό δεν ήταν αρκετό. Τα επόμενα χρόνια **θέλησαν να πάρουν εκδίκηση** από τους Αθηναίους και τους Ερετριείς για τη βοήθεια που έστειλαν εναντίον τους.

Η αποστολή στρατού στην Ελλάδα, βέβαια, δεν είχε να κάνει μόνο με την τιμωρία των δύο αυτών πόλεων. Ήταν στην πραγματικότητα άλλο ένα μέρος της επεκτατικής τους πολιτικής και της προσπάθειάς τους **να κατακτήσουν όλο τον κόσμο**.

Εικόνα 4

Ερείπια της αρχαίας ελληνικής πόλης Μιλήτου στην Ανατολία, η οποία καταστράφηκε ολοκληρωτικά κατά την Ιωνική επανάσταση.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Ο Κύρος ο Μέγας

Το 549 π.Χ. ο Κύρος ενώνει υπό την εξουσία του τους Μήδους και τους Πέρσες· ο Κροίσος συμμαχεί εναντίον του με τη Βαβυλώνα και την Αίγυπτο· η Λυδία προσαρτάται* μετά την κατάληψη των Σάρδεων το 546 π.Χ. οι ηπειρωτικές πόλεις υποτάσσονται το 540 π.Χ.. Το 538 π.Χ. ο Κύρος καταλαμβάνει τη Βαβυλώνα, πιθανώς χάρη σε προδοσία, και ορίζει τον εαυτό του κληρονόμο των βασιλείων της Μεσοποταμίας: «Είμαι ο Κύρος, βασιλιάς του κόσμου, μεγάλος βασιλιάς, δυνατός βασιλιάς»

C. Orrieux – P. Schmitt Pantel, Αρχαία ελληνική Ιστορία (μτφ. Αμαλίας Σταθάκη), Εκδόσεις Gutenberg, 2018, σ. 194

*προσαρτόμαι (προσαρτάται): αποκτιέμαι

Πηγή 2

Η καταστροφή της Μιλήτου από τους Πέρσες

Και οι Πέρσες [...] πολιορκούσαν τη Μίλητο από στεριά και θάλασσα [...]: λοιπόν την κυρίεψαν κατά κράτος τον έκτο χρόνο από την επανάσταση του Αρισταγόρα· κι έκαναν ανδράποδα τους κατοίκους της [...].

Αυτές λοιπόν οι συμφορές έπεσαν τότε στους Μιλησίους, αφού οι περισσότεροι άντρες θανατώνονταν από τους Πέρσες που είναι μακρυμάλληδες, κι οι γυναίκες και τα παιδιά τους πουλήθηκαν κι έγιναν σκλάβοι, και το λατρευτικό κέντρο στα Δίδυμα, ο ναός και το μαντείο [...] και παραδόθηκαν στις φλόγες.

Ηρόδοτος, Ιστορία 6.18.1-6.19.3 (μτφ. από το <https://www.greek-language.gr>).

1

Για ποιον λόγο ξεκίνησαν επανάσταση οι ιωνικές πόλεις της Μ. Ασίας;

2

Μελέτησε την Πηγή 2 και σε συνδυασμό με όσα έμαθες στο σημερινό μάθημα ανέφερε όσα γνωρίζεις για τη στάση των Περσών απέναντι στις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας μετά την επανάστασή τους.

3

Χωριστείτε σε ομάδες και οργανώστε ένα παιχνίδι ρόλων με τίτλο «Ζώντας στην Ιωνία πριν την Επανάσταση».

Η ΠΕΡΣΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΧΑΙΜΕΝΙΔΩΝ, περ. 500 π.Χ

- Κεντρική Περσία, 559 π.Χ
- Επέκταση υπό τον Καμβύση Β', 530 - 522 π.Χ
- Επέκταση υπό τον Δαρείο Α', 522 - 486 π.Χ
- έως 550, 546, 539, 530 π.Χ
- ΠΕΡΣΙΑ Μεγάλη Σατραπεία**

(πριν την Ιωνική επανάσταση)

Αρία Σατραπεία / υποτελής περιοχή
 ●●● Βασιλική κατοικία, πρωτεύουσα της Σατραπείας, πόλη

14

Ο περσικός κίνδυνος – Η Μάχη του Μαραθώνα

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Ο Δαρείος το 492 π.Χ. έστειλε τον γαμπρό του, Μαρδόνιο να τιμωρήσει τους Έλληνες. Μεγάλο μέρος του στόλου του, όμως, καταστράφηκε από καταιγίδα κι εκείνος αναγκάστηκε να γυρίσει πίσω. Το 490 π.Χ. οι Πέρσες επιτέθηκαν και πάλι αλλά ηττήθηκαν στον Μαραθώνα από τους Αθηναίους.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

492 π.Χ.

Εκστρατεία του Μαρδόνιου.

490 π.Χ.

Ήττα των Περσών στον Μαραθώνα από τους Αθηναίους.

Ακούω και μαθαίνω

Ο βασιλιάς των Περσών, **Δαρείος**, έστειλε το 492 π.Χ. τον περσικό στρατό, με αρχηγό τον Μαρδόνιο, για να τιμωρήσει τους κατοίκους της Αθήνας και της Ερέτριας. Οι Πέρσες επέλεξαν να έρθουν από τη Μακεδονία, με τον στόλο τους να πλέει παραθαλάσσια. Αν και κατάφεραν εύκολα να κατακτήσουν τη Μακεδονία και τη Θράκη, μια **καταιγίδα** στο ακρωτήριο του **Αθω** κατέστρεψε το μεγαλύτερο μέρος του στόλου τους. Έτσι, αναγκάστηκαν να γυρίσουν πίσω.

Δύο χρόνια αργότερα (490 π.Χ.) αποφάσισαν να ξεκινήσουν μια νέα εκστρατεία με αρχηγούς πλέον τον Δάτη και τον Αρταφέρνη. Αυτή τη φορά, όμως, κατάλαβαν πως έπρεπε να φτάσουν στην Αθήνα και στην Ερέτρια μέσα από τη θάλασσα.

Έτσι, ταξίδεψαν μέσω του Αιγαίου και, αφού κατάφεραν να καταλάβουν τη Σάμο και αρκετά νησιά των Κυκλάδων, έφτασαν στην ηπειρωτική Ελλάδα. Κατέκτησαν την Κάρυστο και, στη συνέχεια, την Ερέτρια, την οποία, μάλιστα, κατέστρεψαν ολοκληρωτικά.

Έπειτα, αποφάσισαν να κατευθυνθούν προς την Αθήνα και με τα πλοία τους έφτασαν στον **Μαραθώνα**. Τότε, οι Αθηναίοι ζήτησαν τη **βοήθεια των Σπαρτια-**

Εικόνα 1

Απεικόνιση Ιέρση στρατιώτη, σε μάρμαρο, που βρέθηκε στην αρχαία πόλη της Περσέπολης, Shiraz, Ιράν.

Εικόνα 2

Ανάγλυφο της Ενθρόνισης του Δαρείου, Περσέπολη, Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO, Ιράν.

Εικόνα 3

Γλυπτό από το ανατολικό αέτωμα του ναού της Αφαίας στην Αίγινα που παριστάνει έναν τραυματισμένο οπλίτη. Χρονολογείται γύρω στο 500 π.Χ. και εκτίθεται στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου.

τών αλλά εκείνοι **αρνήθηκαν**, λέγοντας πως δεν μπορούσαν να φύγουν από την πόλη, γιατί εκείνη την περίοδο είχαν μια σημαντική θρησκευτική γιορτή.

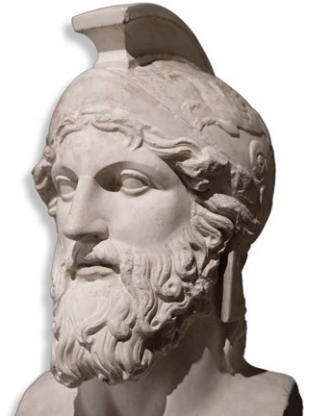
Οι μόνοι που ήρθαν να βοηθήσουν ήταν οι **Πλαταιείς**. Μαζί με αυτούς οι Αθηναίοι κινήθηκαν εναντίον των Περσών.

Αρχηγός των Ελλήνων ήταν ο **Μιλτιάδης**. Αυτός αποφάσισε να επιτεθεί πρώτος και να βάλει περισσότερους στρατιώτες στις άκρες και λιγότερους στο κέντρο, ώστε να καταφέρει να αιφνιδιάσει τους εχθρούς.

Η τακτική του είχε αποτέλεσμα και οδήγησε στην **ήττα των Περσών**. Αρκετοί από αυτούς σκοτώθηκαν, ενώ οι υπόλοιποι αναγκάστηκαν να επιστρέψουν ηττημένοι στην πατρίδα τους.

Οι Πέρσες, όμως, αν και νικήθηκαν δεν εγκατέλειψαν οριστικά την ιδέα της κατάκτησης της Ελλάδας.

Εικόνα 4

Μιλτιάδης (προτομή), ρωμαϊκό αντίγραφο ελληνικής προτομής (πρωτότυπο 5ος-4ος αιώνας π.Χ.), Εθνική Πινακοθήκη Σλοβενίας.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Ο Μιλτιάδης και η μάχη του Μαραθώνα

Στον Μαραθώνα οι Πέρσες νικήθηκαν. Οι μάχες μεταξύ Ελλήνων και Περσών εξελίχθηκαν σε σύντομο χρονικό διάστημα με το μέρος των πρώτων χάρη στο στρατηγικό σχέδιο του Μιλτιάδη. Αυτός παρέταξε* τους άνδρες του κατά τέτοιο τρόπο στην ανοικτή πεδιάδα του Μαραθώνα, ώστε να υπερισχύσουν οι Έλληνες χάρη στον κατάλληλο οπλισμό τους (βαρύ) και χάρη στη θέση τους απέναντι στον εχθρό. Οι Πέρσες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το πεδίο της μάχης καταφεύγοντας στα πλοία τους. Στη συνέχεια, επιχείρησαν να αποβιβασθούν στο Φάληρο χωρίς επιτυχία και επέστρεψαν στην Ασία.

Άννα Στραταριδάκη – Κυλάφη, Αρχαία ελληνική ιστορία: Η Κλασική περίοδος και η παιδαγωγική αξία της, Ρέθυμνο 2000, σ. 22

*παρατάσσω (παρέταξε): βάζω κάποιον να σταθεί με συγκεκριμένο τρόπο

Πηγή 2

Η μάχη του Μαραθώνα

Στη μάχη αυτή του Μαραθώνα σκοτώθηκαν από τους βαρβάρους περίπου έξι χιλιάδες τετρακόσιοι άντρες κι από τους Αθηναίους εκατόν ενενήντα δυο· αυτές ήταν οι απώλειες που είχαν τα δυο μέρη. Και στην ίδια μάχη συνέβη ένα τέτοιο καταπληκτικό περιστατικό: ένας Αθηναίος, ο Επίζηλος, ο γιος του Κουφαγόρα, που πολεμούσε ηρωικά εκεί που πάλευαν στήθος με στήθος, έχασε το φως των ματιών του χωρίς να δεχτεί ούτε χτύπημα ούτε βέλος [...] έμεινε σ' όλη τη ζωή του τυφλός.

Ηρόδοτος, Ιστορία 6.117.1-6.117.3, μτφ. στο <https://www.greek-language.gr>

1

Πώς κατάφεραν οι Αθηναίοι να νικήσουν τους Πέρσες;

2

Μελέτησε την Πηγή 1. Επιβεβαιώνει ή ακυρώνει όσα διάβασες στο κείμενο της αφήγησης;

3

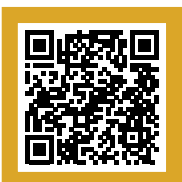
Διάλεξε έναν συμμαθητή ή μία συμμαθήτριά σου και, αξιοποιώντας το διπλανό QR code με τίτλο «Η μάχη του Μαραθώνα» και οποιαδήποτε άλλη πηγή θεωρείτε χρήσιμη, γράψτε ένα κείμενο για την εξέλιξη της ιστορικής μάχης.

15

Η Μάχη των Θερμοπυλών

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Το 480 π.Χ. ο Ξέρξης έφτασε στην Ελλάδα με τεράστιο στρατό και απέναντί του βρήκε ενωμένους τους Έλληνες. Η πρώτη μάχη δόθηκε στις Θερμοπύλες, όπου οι Έλληνες με αρχηγό τον γενναίο βασιλιά της Σπάρτης, Λεωνίδα, πολέμησαν γενναία αλλά ηττήθηκαν, επειδή τους πρόδωσε ένας ντόπιος με το όνομα Εφιάλτης.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

485 π.Χ.

Ο Δαρείος πέθανε και βασιλιάς έγινε ο Ξέρξης.

480 π.Χ.

Ο Ξέρξης ξεκίνησε νέα εκστρατεία εναντίον των Ελλήνων.

480 π.Χ.

Πραγματοποιήθηκε η μάχη των Θερμοπυλών.

Το 485 π.Χ. ο Δαρείος πέθανε και βασιλιάς έγινε ο **Ξέρξης**. Εκείνος αποφάσισε πως έπρεπε να εκδικηθεί για την ήττα στον Μαραθώνα και να μεγαλώσει τη δύναμη της Περσικής Αυτοκρατορίας. Έτσι, το 480 π.Χ. ξεκίνησε μια **νέα εκστρατεία** και, αφού πέρασε από τη Θράκη και τη Μακεδονία, κατευθύνθηκε νότια.

Οι Έλληνες αυτή τη φορά κατάλαβαν πως έπρεπε να αντιμετωπίσουν τους Πέρσες ενωμένοι. Έτσι, 7.000 Έλληνες με αρχηγούς 300 Σπαρτιάτες έφτασαν στις **Θερμοπύλες**. Εκεί, υπήρχε ένα στενό πέρασμα από το οποίο οι Πέρσες ήταν αναγκασμένοι να περάσουν.

Οι **Πέρσες** που έφτασαν εκεί ήταν **εκατοντάδες χιλιάδες** και ο Ξέρξης, γνωρίζοντας πως ο στρατός του ήταν πολύ μεγαλύτερος, ζήτησε από τους Έλληνες να παραδοθούν. Την απάντηση, όμως, έδωσε ο αρχηγός των Ελλήνων, ο Σπαρτιάτης Λεωνίδα, με το ιστορικό **«μολών λαβέ»** (ελάτε να τα πάρετε).

Εικόνα 1

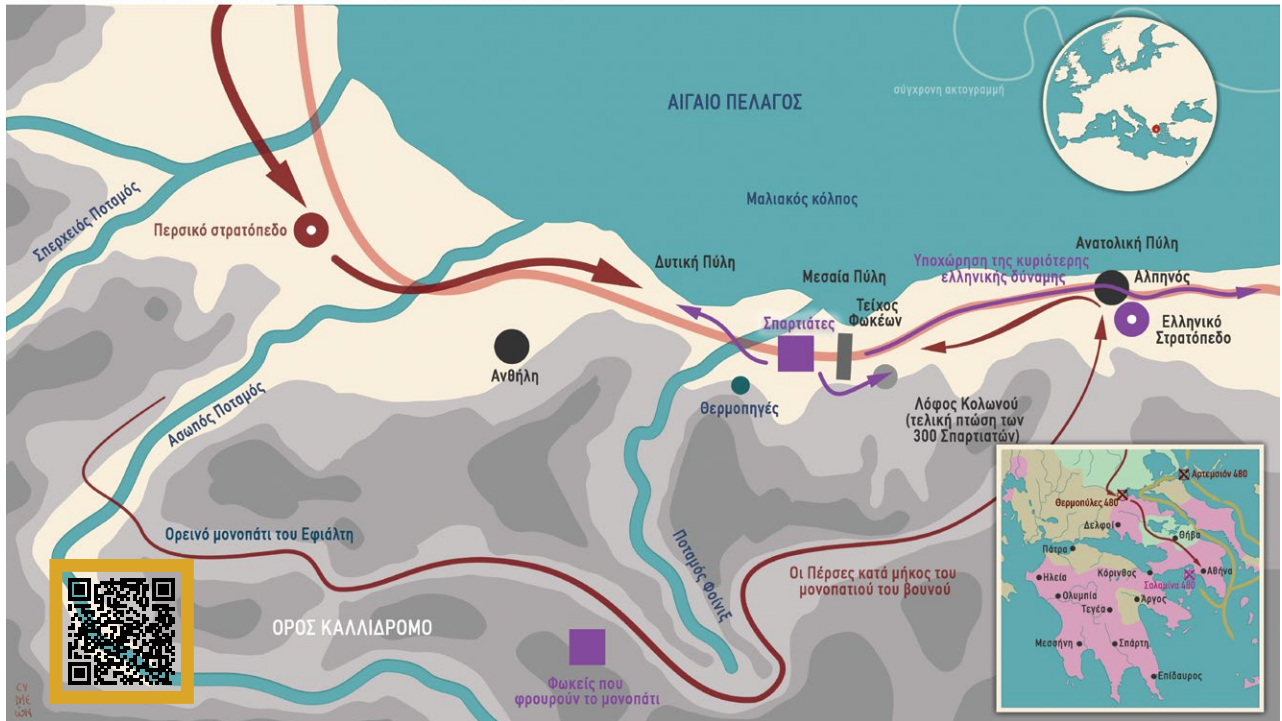
Μαρμάρινο ανάγλυφο (5ος αιώνας π.Χ.) με παράσταση του Πέρση βασιλιά Ξέρξη Α', που βρέθηκε στην αρχαία πόλη της Περσέπολης, Shiraz, Ιράν.

Εικόνα 2

Τμήμα μνημείου για τη μάχη των Θερμοπυλών που αναπαριστά τον Λεωνίδα με την ασπίδα, το κοντάρι και την περικεφαλαία του. Θερμοπύλες, Ελλάδα (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΑΧΗΣ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΠΥΛΩΝ το 480 π.Χ.

Στις μάχες που ακολούθησαν **οι Έλληνες νικούσαν συνεχώς** και οι Πέρσες άρχισαν να φοβούνται πως θα έχαναν. Ένας ντόπιος, όμως, με το όνομα **Εφιάλτης** έδειξε στους Πέρσες ένα **κρυφό πέρασμα** από τα βουνά κι έτσι εκείνοι κατάφεραν να τους περικυκλώσουν.

Οι **Σπαρτιάτες**, οι **Θηβαίοι** και οι **Θεσπιείς** δεν εγκατέλειψαν την προσπάθεια και, με απόφαση του **Λεωνίδα**, πολέμησαν μέχρι το τέλος. Αν και έδωσαν σκληρή μάχη, τελικά, σκοτώθηκαν όλοι.

Η γενναιότητα και η θυσία του Λεωνίδα και των αντρών του, όμως, έδωσαν **θάρρος** στους άλλους Έλληνες και τους έκαναν να πιστέψουν πως μπορούν να κερδίσουν τον Ξέρξη και τον περσικό στρατό.

Τη στιγμή που γίνονταν όλα αυτά στη στεριά, οι Έλληνες ήρθαν αντιμέτωποι με τους Πέρσες **και στη θάλασσα**. Μετά από λίγες μάχες, όμως, στο **Αρτεμίσιο** έφτασε η πληροφορία πως ο Λεωνίδας και οι άντρες του σκοτώθηκαν στις Θερμοπύλες κι έτσι τα ελληνικά πλοία υποχώρησαν στη **Σαλαμίνα**.

Εικόνα 3

Τμήμα μνημείου για τη μάχη των Θερμοπυλών (Επτακοσίων Θεσπιέων Μνήμη), αφιέρωμα για την ηρωική επιλογή που έκαναν οι Θεσπιείς να πολεμήσουν στο πλευρό του Λεωνίδα μέχρι το τέλος. Θερμοπύλες, Ελλάδα (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Γλωσσάρι

πηγή 1

Η γενναιότητα του Λεωνίδα και των Σπαρτιατών

Ο Λεωνίδας και οι 300 του κατέλαβαν τη δυτική πλευρά. Αλλά δεν αρκέστηκαν για πολύ στην απώθηση των επιθέσεων· όρμησαν τώρα εναντίον του εχθρού. Η επίθεσή τους υπήρξε αποτελεσματική αλλά φονεύθηκε ο ίδιος ο Λεωνίδας και μια ομηρική μάχη διεξήχθη πάνω από το σώμα του. Δύο αδερφοί του Ξέρξη έπεσαν. Πολλοί Πέρσες ρίχτηκαν στη θάλασσα. Αλλά τελικά οι υπερασπιστές απωθήθηκαν* πίσω από το τείχος [...]

Η γενναία υπεράσπιση των Θερμοπυλών προξένησε βαθιά εντύπωση στην Ελλάδα και αύξησε τη φήμη [...] των Σπαρτιατών.

J.B. Bury & R. Meiggs, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος μέχρι τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (μτφ. Κ. Ν. Πετρόπουλου), Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1978, σ. 267

*απωθούμαι (απωθήθηκαν): σπρώχνομαι

πηγή 2

Ο περσικός στρατός σύμφωνα με τον Ηρόδοτο

Έχουμε γενικό σύνολο μαχίμων αντρών δυο εκατομμύρια εξακόσιες σαράντα μία χιλιάδες εξακόσιους και μια δεκάδα [...]. Οι υπηρέτες που τον ακολουθούσαν και τα πληρώματα των πλοιαρίων που κουβαλούσαν τρόφιμα, όπως και των άλλων πλοίων που συνόδευαν το εκστρατευτικό σώμα στην πορεία του, δε νομίζω πως ήταν λιγότεροι, μάλλον ήταν περισσότεροι [...] αλλά τέλος πάντων, ας δεχτούμε πως ήταν ίσοι με εκείνο, ούτε ένας παραπάνω ή παρακάτω· αν λοιπόν θεωρήσουμε τον αριθμό τους ίσο με τους μαχίμους, μας κάνουν άλλα τόσα εκατομμύρια.

Ηρόδοτος, Ιστορίαι, 7.185.3 -7.186.2 (μτφ. Δ.Ν. Μαρωνίτη), στο <https://www.greek-language.gr>

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Πώς κατάφεραν οι Πέρσες να νικήσουν τους Έλληνες στις Θερμοπύλες;

2

Μελέτησε την Πηγή 1 και τον σχετικό χάρτη του μαθήματος και περίγραψε τον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες αντιμετώπισαν τους Πέρσες στις Θερμοπύλες.

3

Χωριστείτε σε ομάδες στην τάξη και οργανώστε ένα παιχνίδι δημιουργικής γραφής με θέμα: «Στέλνω μήνυμα σε έναν στρατιώτη που πολεμά στις Θερμοπύλες».

16

Η Ναυμαχία της Σαλαμίνας

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Μετά την ήττα στις Θερμοπύλες, ο ελληνικός στρατός βρισκόταν στη Σαλαμίνα. Τότε, προέκυψε μια διαφωνία ανάμεσα στους Έλληνες για το αν θα έπρεπε να πολεμήσουν εκεί ή στον Ισθμό της Κορίνθου. Τελικά, επικράτησε η άποψη του Θεμιστοκλή και η μάχη έγινε στη Σαλαμίνα, όπου οι Έλληνες κατάφεραν να επικρατήσουν.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

480 π.Χ.

Πραγματοποιήθηκε η ναυμαχία της Σαλαμίνας.

480 π.Χ.

Ο Ξέρξης αποχώρησε από την Ελλάδα.

Εικόνα 1

Προφίλ αρχαίας
προτομής του Θεμιστοκλή
(Οργανισμός Πολιτιστικής
Κληρονομιάς, Ολλανδία).

Μετά τη νίκη τους στις Θερμοπύλες οι Πέρσες αποφάσισαν **να επιτεθούν στην Αθήνα**, κατακτώντας, στον δρόμο τους, αρκετές ακόμα περιοχές. Όταν, όμως, έφτασαν εκεί **η πόλη ήταν άδεια**.

Οι κάτοικοι την είχαν εγκαταλείψει, γνωρίζοντας πως θα δεχόταν επίθεση. Μόνο λίγοι είχαν μείνει στην Ακρόπολη αλλά οι Πέρσες κατάφεραν να τους νικήσουν εύκολα.

Ο ελληνικός στόλος βρισκόταν στη **Σαλαμίνα** και υπήρχε διαφωνία σχετικά με τη στάση που θα έπρεπε να κρατηθεί. Συγκεκριμένα:

- ο Σπαρτιάτης Ευρυβιάδης ήθελε ο στόλος να πάει στον Ισθμό της Κορίνθου και να πολεμήσει εκεί γιατί, έτσι, θα βρισκόταν πιο κοντά στον πολύ δυνατό Σπαρτιατικό στρατό.
- ο Αθηναίος Θεμιστοκλής ήθελε ο στόλος να μείνει και να δώσει τη μάχη στη Σαλαμίνα, γιατί θεωρούσε πως εκεί θα είχε το στρατηγικό πλεονέκτημα.

Ακούω και μαθαίνω

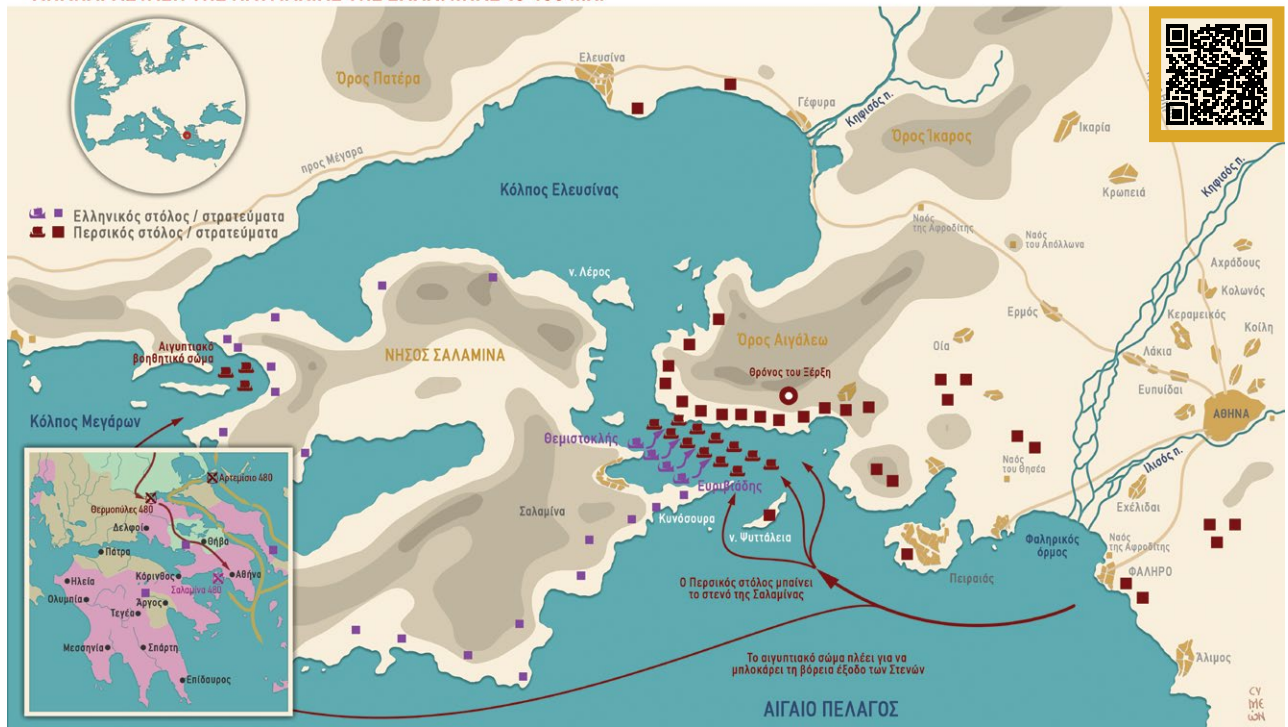

Εικόνα 2

Σύγχρονο ηρώο Σαλαμινομάχων, Σαλαμίνα (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ ΤΗΣ ΣΑΛΑΜΙΝΑΣ το 480 π.Χ.

Αυτή ήταν η **πρώτη διαφωνία** μεταξύ Σπάρτης και Αθήνας, η οποία και δημιούργησε καχυποψία ανάμεσά τους.

Ο Θεμιστοκλής, τελικά, κατάφερε να πείσει τους Έλληνες να πολεμήσουν στη Σαλαμίνα. Σε αυτό σημαντικό ρόλο έπαιξε και το γεγονός πως τους **απειλίσσε ότι η Αθήνα θα αποχωρούσε** από τον πόλεμο, αν η μάχη δεν γινόταν εκεί.

Πράγματι, ο έξυπνος και διορατικός Θεμιστοκλής είχε δίκιο και το **πλεονέκτημα** των Ελλήνων στη Σαλαμίνα ήταν μεγάλο. Τα ελληνικά πλοία, οι **τριήρεις**, ήταν μικρότερα και μπορούσαν να ελιχθούν καλύτερα από τα πολύ μεγαλύτερα περσικά. Επιπλέον, οι Έλληνες ήταν σε θέση να εκμεταλλευτούν το ότι **ήξεραν καλύτερα την περιοχή**.

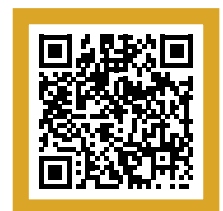
Ο ίδιος, μάλιστα, κατάφερε με ένα κόλπο να πείσει τον Ξέρξη να επιτεθεί πρώτος. Στη μάχη που ακολούθησε, οι Έλληνες νίκησαν και ανάγκασαν τον περσικό στόλο να φύγει από τη χώρα. Μαζί του, έφυγε και ο ίδιος ο Ξέρξης.

Εικόνα 3

Καλλιτεχνική απεικόνιση του William Rainey που αναπαριστά τον θάνατο του Πέρση ναυάρχου Αριαβίγη (αδελφού του Ξέρξη) στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας, τον Σεπτέμβριο του 480 π.Χ.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Το στρατηγικό πλεονέκτημα των Ελλήνων στη Σαλαμίνα

Η περιορισμένη έκταση στο στενό της Σαλαμίνας όχι μόνο δεν επέτρεψε στους Πέρσες να χρησιμοποιήσουν όλα τα πολεμικά τους πλοία αλλά επίσης ελαχιστοποίησε το πλεονέκτημα της μεγάλης ευελιξίας τους. Τα βαρύτερα πλοία των Ελλήνων μπορούσαν να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τα έμβολα* για να βυθίζουν τα λιγότερο γερά περσικά πλοία, των οποίων τα έμβολα δεν είχαν πίσω τους τόσο μεγάλη μάζα.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου, Εκδόσεις Θύραθεν, 2023, σ. 179-180)

*έμβολα: μέσα με τα οποία τα πλοία μπορούσαν να χτυπούν τα άλλα πλοία για να τα βυθίσουν

Πηγή 2

Η μάχη της Σαλαμίνας και η φυγή του Ξέρξη

Για να δώσει ένα γρήγορο τέλος στον πόλεμο, ο Ξέρξης επιχείρησε μια εσπευσμένη* επίθεση εναντίον των ελληνικών πλοίων, που είχαν συγκεντρωθεί στον κόλπο μπροστά από τη Σαλαμίνα. Ο ελληνικός στόλος ήταν όμως ακόμη ακέραιος* και κατάφερε αποφασιστική νίκη εναντίον των Περσών στα στενά (τέλη Σεπτεμβρίου 480). Μπροστά στην απειλή της ελληνικής αντεπίθεσης, ο Μεγάλος Βασιλιάς και τα επίλεκτα στρατεύματά του αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν βιαστικά στην Ασία.

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α', (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 393

*εσπευσμένη: γρήγορη και όχι καλά προετοιμασμένη

*ακέραιος: ολόκληρος

1

Ποιες ήταν οι δύο αντίθετες απόψεις που εκφράστηκαν πριν τη μάχη της Σαλαμίνας;

2

Χρησιμοποίησε το σχετικό QR Code για να ανοίξεις τον χάρτη της διπλανής σελίδας στον υπολογιστή σου ή στον διαδραστικό πίνακα της τάξης σου. Με βάση αυτό, συζητήστε για το αν και κατά πόσο έξυπνη ήταν η στρατηγική επιλογή του Θεμιστοκλή για την τοποθεσία της μάχης.

17

Η Μάχη των Πλαταιών, η Ναυμαχία της Μυκάλης και το τέλος των Περσικών Πολέμων

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Μετά την ήττα στη Σαλαμίνα, ο Ξέρξης έφυγε αλλά άφησε πίσω του τον Μαρδόνιο. Η κρίσιμη μάχη έγινε στις Πλαταιές. Εκεί, οι Έλληνες με αρχηγό τον Πausανία κατάφεραν να νικήσουν και να διώξουν για πάντα τους Πέρσες από τη χώρα, νικώντας τους παράλληλα και στη ναυμαχία της Μυκάλης με αρχηγό τον Σπαρτιάτη Λεωτυχίδα. Έτσι απέδειξαν πως ενωμένοι θα μπορούσαν να επιτύχουν τα πάντα.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

480 π.Χ.

Ο Μαρδόνιος έγινε αρχηγός της εκστρατείας των Περσών.

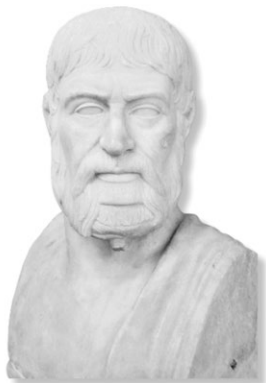
479 π.Χ.

Πραγματοποιήθηκε η μάχη των Πλαταιών.

479 π.Χ.

Πραγματοποιήθηκε η ναυμαχία της Μυκάλης.

Εικόνα 1

Μαρμάρινη προτομή του Σπαρτιάτη στρατηγού Πausανία (περ. 479 π.Χ.) Μουσεία του Καπιτωλίου (Ρώμη).

Μπορεί ο Ξέρξης να έφυγε από τη χώρα μετά την ήττα του στη Σαλαμίνα, αλλά άφησε πίσω του τον **Μαρδό-νιο** να συνεχίσει την εκστρατεία. Εκείνος πήγε στη **Θεσσαλία** και περίμενε μέχρι το καλοκαίρι του 479 π.Χ.

Τότε **100.000 Έλληνες**, με αρχηγούς τους **Σπαρτιά-τες**, κινήθηκαν προς τη Θεσσαλία για να τον αντιμετωπίσουν. Οι Έλληνες ήταν χωρισμένοι σε τρία μέρη με τους Σπαρτιάτες στη μία πλευρά, τους Αθηναίους στην άλλη και τους υπόλοιπους να βρίσκονται πιο βόρεια.

Τις πρώτες μέρες, όμως, ούτε οι Έλληνες ούτε οι Πέρ-σες προχωρούσαν σε επίθεση. Τότε, ο αρχηγός των Ελλήνων, ο Σπαρτιάτης βασιλιάς **Πausανίας**, αποφά-σισε να μετακινήσει τον στρατό του σε μια πιο ασφα-λή θέση.

Οι Πέρσες, τότε, αποφάσισαν να επιτεθούν αλλά οι Σπαρτιάτες πολέμησαν γενναία και κατάφεραν να τους νικήσουν. Στην άλλη πλευρά, ο στρατός των ελληνι-

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 2

Ο Αριστείδης, διοικητής των Αθηναίων, σε συζητήσεις με τον Αλέξανδρο Α' της Μακεδονίας πριν τη μάχη των Πλαταιών. Καλλιτεχνική αναπαράσταση από M. A. Barth, Vorzeit und Gegenwart.

Εικόνα 3

Τμήμα από τη νότια ζωφόρο του ναού της Αθηνάς Νίκης, που αναπαριστά σκηνή της μάχης των Πλαταιών. Βρετανικό Μουσείο.

κών πόλεων που είχαν συμμαχήσει με τους Πέρσες επιτέθηκε στους Αθηναίους αλλά ηττήθηκαν εύκολα.

Παράλληλα, ο ελληνικός στόλος ακολούθησε τον περσικό και κατάφερε, με αρχηγό τον Σπαρτιάτη **Λεωτυχίδη**, να τον νικήσει στη **ναυμαχία της Μυκάλης** (479 π.Χ.).

Με αυτές τις μάχες **τελείωσαν οι Περσικοί Πόλεμοι**, στους οποίους οι Έλληνες κατάφεραν να νικήσουν τους πολύ περισσότερους Πέρσες. Οι νίκες αυτές πήραν μυθικές διαστάσεις στον αρχαίο κόσμο και, μέσα στα χρόνια, διαδόθηκαν πολλές ιστορίες και παραδόσεις που τόνιζαν την ανδρεία των Ελλήνων πολεμιστών.

Μετά το τέλος του πολέμου, η Ελλάδα είχε σωθεί ενώ, μέσα από αυτό, οι ελληνικές πόλεις – κράτη είχαν έρθει πιο κοντά. Έτσι, οι Έλληνες αντιλήφθηκαν ότι **ανήκαν στον ίδιο λαό** και ότι **ενωμένοι μπορούσαν να καταφέρουν τα πάντα**, όπως έκαναν και απέναντι στον ασιατικό κίνδυνο.

Εικόνα 4

Το Ανάγλυφο Λενορμάν, από την Ακρόπολη των Αθηνών, το οποίο βρέθηκε το 1852 και που παρουσιάζει ένα προφίλ με κωπηλάτες αθηναϊκής τριήρους, χρονολογημένο γύρω στο 412 π.Χ.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Ο θάνατος του Μαρδόνιου και το τέλος της μάχης στις Πλαταιές

Απ' τη στιγμή όμως που σκοτώθηκε ο Μαρδόνιος και το τάγμα που τον περιστοίχιζε, κι ήταν το πιο δυνατό, γονάτισε, τότε λοιπόν το 'βαλαν στα πόδια και οι άλλοι και υποχώρησαν μπροστά στους Λακεδαιμονίους· γιατί το μεγαλύτερο μειονέκτημά τους ήταν η σκευή*, καθώς ήταν χωρίς θωράκιση· δηλαδή αγωνίζονταν, απροστάτευτοι αυτοί, με εχθρούς βαριά οπλισμένους.[...]

Λοιπόν, βρίσκει το θάνατο ο Μαρδόνιος απ' το χέρι του Αριμνήστου, φημισμένου παλικαριού της Σπάρτης.

Ηροδότου, Ιστορία, 9.63.1-9.64.2 (μτφ. Δ.Ν. Μαρωνίτη), στο <https://www.greek-language.gr>

*σκευή: πανοπλία

Πηγή 2

Η ναυμαχία της Μυκάλης

Μετά τη νίκη στις Πλαταιές ακολούθησε [...] μια επιχείρηση του ελληνικού στόλου κατά της Ιωνίας, υπό την ηγεσία του Σπαρτιάτη βασιλέως Λεωτυχίδα. Στην χερσόνησο της Μυκάλης [...] συνάντησαν οι Έλληνες το ναυτικό περσικό στρατόπεδο· τούτο αιφνιδιάστηκε [...] πυρπολήθηκαν και ένα μέρος των Περσών εξωλοθρεύτηκε από τους Ίωνες στα ορεινά. Η Μυκάλη έγινε το γενικό σύνθημα για την αποστασία όλων των Ιώνων από τους Πέρσες: Οι τύραννοι διώχθηκαν από παντού και μαζί τους οι εξασθενημένες πια βαρβαρικές φρουρές.

Η. Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος (μτφ. Αντρέα Γαβρίλη), Εκδόσεις Μέλισσα, 1991, σ. 166

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποιο ήταν το αποτέλεσμα των Περσικών Πολέμων για τις ελληνικές πόλεις- κράτη;

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 1, ανέφερε πώς κατάφεραν οι Έλληνες να νικήσουν στη μάχη στις Πλαταιές;

3

Χωριστείτε σε ομάδες στην τάξη και αναπτύξτε έναν διάλογο, στον οποίον η κάθε ομάδα θα εκθέσει τι της έκανε εντύπωση σε κάθε μάχη.

Θυμάμαι και ελέγχω όσα έμαθα

1 Οι ελληνικές πόλεις της Ιωνίας επαναστάτησαν εναντίον των Περσών με τη βοήθεια της Αθήνας και της Ερέτριας αλλά δεν κατάφεραν να κερδίσουν.

2 Οι Πέρσες επιτέθηκαν εναντίον των Ελλήνων το 490 π.Χ. αλλά οι Αθηναίοι με αρχηγό τον Μιλτιάδη τους νίκησαν στον Μαραθώνα.

3 Οι Πέρσες επιτέθηκαν και πάλι με αρχηγό τον Ξέρξη το 480 π.Χ. και κατάφεραν να νικήσουν τους Έλληνες και τον Λεωνίδα στις Θερμοπύλες.

4 Στη συνέχεια, οι Πέρσες συγκρούστηκαν στη Σαλαμίνα με τους Έλληνες. Εκεί, η ελληνική συμμαχία, με αρχηγό τον Θεμιστοκλή, κατάφερε να νικήσει.

5 Πέρσες και Έλληνες πολέμησαν και στις Πλαταιές, όπου και πάλι οι Έλληνες, με αρχηγό τον Πausανία, νίκησαν και έδιωξαν τους Πέρσες από τη χώρα.

6 Ακολούθησε και η ναυμαχία της Μυκάλης, στην οποία και πάλι οι Έλληνες βγήκαν νικητές.

Παίζω

και μαθαίνω

ΕΝΟΤΗΤΑ

Χρυσός αιώνας

Δ.18. Η Αθήνα γίνεται η πιο ισχυρή δύναμη

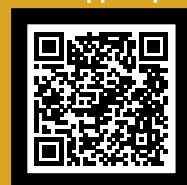
Δ.19. Το πολίτευμα και η κοινωνία της Αθήνας στα χρόνια του Περικλή

Δ.20. Η κοινωνία και η ζωή στην αρχαία ελληνική πόλη

Δ.21. Ο «Χρυσός Αιώνας» της τέχνης

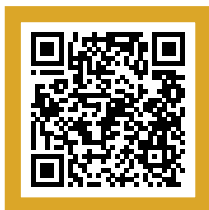
Δ.22. Η Αθήνα γίνεται σχολείο της Ελλάδας

Αντιλαμβάνομαι

τη χρονική σειρά

Ακούω και μαθαίνω

Μετά το τέλος των Περσικών Πολέμων, οι **Σπαρτιάτες** δεν θέλησαν να συνεχίσουν τον πόλεμο και **γύρισαν στην πατρίδα τους**. Οι ελληνικές πόλεις της Ιωνίας, όμως, φοβόνταν πως οι Πέρσες θα θελήσουν να τις κατακτήσουν ξανά. Έτσι, ζήτησαν τη βοήθεια της Αθήνας και εκείνη δέχθηκε.

Το 478 π.Χ. δημιουργήθηκε και επίσημα η **Αθηναϊκή Συμμαχία**. Όλα τα μέλη της έπρεπε, κάθε χρόνο, να δίνουν στη Συμμαχία είτε καράβια είτε χρήματα. Αυτός που ανέλαβε να ορίσει ποιες πόλεις θα έδιναν πλοία και ποιες χρήματα ήταν ο Αθηναίος **Αριστείδης**. Τα χρήματα που θα δίνονταν τα διαχειρίζονταν **δέκα Αθηναίοι**, οι οποίοι ονομάστηκαν **Ελληνοταμίεις**.

Κάθε χρόνο, όλες οι πόλεις που ήταν μέρος της Συμμαχίας έστελναν εκπροσώπους σε μια **συνάντηση**, στην οποία συζητούνταν αρκετά θέματα. Η συνάντηση αυτή γινόταν στη Δήλο, για αυτό η Συμμαχία ονομάστηκε και **Δηλιακή**.

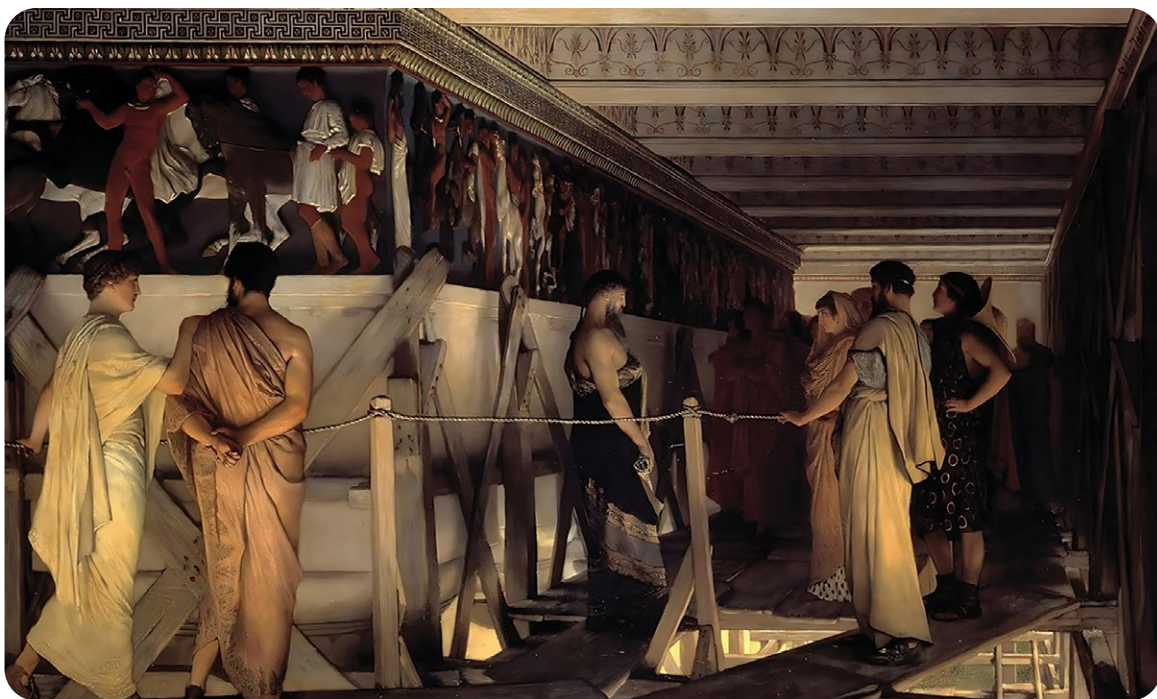
Μέσα σε λίγα χρόνια, η Συμμαχία μεγάλωσε πολύ, αφού σε αυτή συμμετείχαν περισσότερες από **400**

Εικόνα 1

Απομεινάρια φρουράς
λιονταριών στο κυκλαδίτικο
νησί της Δήλου.

Εικόνα 2

Η μεταφορά του ταμείου στην Αθήνα οδήγησε στη δημιουργία σημαντικών έργων τέχνης. Στο έργο αυτό του Λώρενς Άλμα-Ταντέμα απεικονίζεται ο Φειδίας, ο σημαντικότερος γλύπτης της εποχής, να επιδεικνύει έργα του στους φίλους του.

Εικόνα 3

Απόσπασμα του Αθηναϊκού Αφιερωματικού Καταλόγου, 425–424 π.Χ. (Wikimedia Commons - Κοινά Κτήματα).

πόλεις. Η Αθήνα, όμως, άρχισε να νοιάζεται μόνο για το δικό της καλό και να εκμεταλλεύεται τα υπόλοιπα μέλη. Μάλιστα, δεν άφηγε καμία πόλη να αποχωρήσει από τη συμμαχία, τιμωρώντας όποια το προσπαθούσε.

Επίσης, τις ανάγκαζε να πληρώνουν **πολύ μεγάλους φόρους**, χρησιμοποιώντας τα χρήματα για τον εαυτό της. Μάλιστα, το 454 π.Χ. ο τότε αρχηγός της Αθήνας, **Περικλής**, αποφάσισε να μεταφέρει στην Αθήνα **το ταμείο της Συμμαχίας**, που μέχρι τότε ήταν στη Δήλο.

Στην πραγματικότητα δεν υπήρχε πλέον συμμαχία αλλά μια **Αθηναϊκή ηγεμονία**, από την οποία κέρδιζε μόνο μία πόλη. Η κατάσταση, μάλιστα, δεν άλλαξε ούτε το 449 π.Χ. όταν οι πόλεις της Συμμαχίας υπέγραψαν με τους Πέρσες την **Ειρήνη του Καλλία**, με την οποία σταμάτησε ο πόλεμος ανάμεσά τους και, επομένως, δεν υπήρχε κανένας λόγος να συνεχιστεί η συμμαχία.

Εικόνα 4

Μαρμάρινη προτομή του Περικλή με την επιγραφή «Περικλής, γιος του Ξανθίππου, Αθηναίος» (ρωμαϊκό αντίγραφο μετά από ελληνικό πρωτότυπο από το 430 π.Χ. περίπου). Μουσείο του Βατικανού.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η δημιουργία της Δηλιακής Συμμαχίας

Παρά τις νίκες [...] οι Έλληνες των μικρασιατικών παραλίων και των απέναντι νησιών είχαν συμφέρον να συνεχίσουν τον αγώνα. Η Σπάρτη, εξαιτίας της ευαίσθητης εσωτερικής δομής της, έπρεπε να αποφύγει τους πολέμους [...] σε μεγάλη ακτίνα. Αρνήθηκε λοιπόν [...]

Τη θέση της πήρε η Αθήνα, η οποία το 478 π.Χ. σύνηψε* επιμέρους συμμαχίες με τις περισσότερες πόλεις των νησιών και των παραλίων του Αιγαίου. Μέσα στην ευρύτερη συμμαχία που δημιουργήθηκε μ' αυτό τον τρόπο κατέλαβε θέση ηγετική, είχε δηλαδή την αρχηγία των στρατιωτικών δυνάμεων.

Wolfgang Schuller, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, Από την κρητομυκηναϊκή εποχή ως το τέλος των κλασικών χρόνων (μτφ. Αφροδίτης Καμάρας, Χριστίνας Κοκκινιά), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006, σ. 60

*συνάπτω (σύνηψε): συμφωνώ

Πηγή 2

Η ειρήνη του Καλλία

Το 448 π.Χ. υπογράφεται η Ειρήνη του Καλλία (από το όνομα του Αθηναίου διαπραγματευτή) με τους Πέρσες. Βάζει οριστικά τέλος στον πόλεμο. Έκτοτε απαγορεύτηκε το Αιγαίο Πέλαγος στον περσικό στόλο, αναγνωρίστηκε η αυτονομία των πόλεων στα μικρασιατικά παράλια από τους Πέρσες και αποστρατικοποιήθηκε μια λωρίδα πλάτους 70 χλμ. [...] Από τότε η Συμμαχία έπαψε να έχει λόγο ύπαρξης. Ωστόσο η Αθήνα θεωρεί ότι η Συμμαχία πρέπει να συνεχιστεί λόγω των κοινών συμφερόντων όλων των πόλεων [...]. Και καταστέλλεται η εξέγερση κάποιων πόλεων.

C. Orrioux – P. Schmitt Pantel, Αρχαία ελληνική Ιστορία (μτφ. Αμαλίας Σταθάκη), Εκδόσεις Gutenberg, 2018, σ. 209

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποια ήταν η στάση που κράτησε η Αθήνα απέναντι στις άλλες συμμαχικές πόλεις;

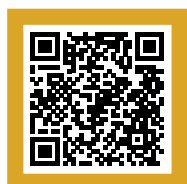
2

Χωριστείτε σε ομάδες στην τάξη και οργανώστε ένα παιχνίδι προσομοίωσης με θέμα: «Αθηναίοι και Σπαρτιάτες προβάλλουν επιχειρήματα για τη σημασία της προσφοράς τους στον αγώνα εναντίον των Περσών».

Το πολίτευμα και η κοινωνία της Αθήνας στα χρόνια του Περικλή

19

Βλέπω

και κατανοώ

i

Την περίοδο από το 461 έως το 429 π.Χ. κατά την οποία κυριάρχησε ο Περικλής, η Αθήνα αναπτύχθηκε και εκδημοκρατίστηκε πολύ γρήγορα. Την εξουσία στην πόλη είχαν η Εκκλησία του Δήμου και η Βουλή. Τις δικαστικές υποθέσεις έκρινε συνήθως η Ηλιαία, ενώ κάποιες δίκες γίνονταν και στον Άρειο Πάγο.

Η Βουλή των πεντακοσίων

Τα μέλη της προέκυπταν με κλήρωση. Η βασική της αρμοδιότητα ήταν να γράφει τους νόμους που θα ψήφιζε η Εκκλησία του Δήμου αλλά και ο έλεγχος της εξουσίας.

Οι δέκα στρατηγοί

Εκλέγονταν με ψηφοφορία και η θητεία τους ήταν μόνο ενός έτους. Σε περίοδο ειρήνης, οι δέκα στρατηγοί ασχολούνταν με τη διοίκηση των οικονομικών και του ναυτικού.

Η Ηλιαία

Η Ηλιαία αποτελούνταν από 6.000 δικαστές («Ηλιασταί»), οι οποίοι προέρχονταν από τις 10 φυλές της Αθήνας. Κάθε πολίτης που είχε συμπληρώσει το τριακοστό έτος της ηλικίας του μπορούσε να γίνει μέλος της.

ΒΑΣΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

461 π.Χ.

Ο Περικλής ανέλαβε την εξουσία στην Αθήνα.

429 π.Χ.

Ο Περικλής πέθανε.

Εικόνα 1

Μαρμάρινη προτομή του Περικλή στο Palais des Arts στη Μασσαλία.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 2

Παράδειγμα όστρακου, που υποδηλώνει τον εξοστρακισμό του Θεμιστοκλή. Μουσείο της Στοάς του Αττάλου (482 π.Χ.).

Η Αθήνα από το 461 π.Χ. που έγινε αρχηγός της ο Περικλής μέχρι και τον θάνατό του το 429 π.Χ. κατάφερε να αναπτυχθεί πάρα πολύ.

Ο Περικλής, από την πρώτη στιγμή, θέλησε να κάνει ακόμα **πιο δημοκρατικό** το πολίτευμα και να δώσει και στους πιο φτωχούς τη δυνατότητα να παίρνουν αποφάσεις για την πόλη. Έτσι, όρισε **μισθούς** για όσους αποκτούσαν αξιώματα και αποφάσισε να **τιμωρούνται αυστηρά** όσοι δεν συμμετείχαν στην Εκκλησία του Δήμου. Αυτή ήταν μία συγκέντρωση στην οποία έπαιρναν μέρος όλοι οι Αθηναίοι που ήταν μεγαλύτεροι από είκοσι χρονών. Εκεί αυτοί:

- εξέλεγαν τους **στρατηγούς**.
- μπορούσαν μέσα από ψηφοφορία να διώξουν κάποιον Αθηναίο από την πόλη για δέκα χρόνια με μια μέθοδο που λεγόταν **οστρακισμός**.
- αποφάσιζαν για όλα τα σημαντικά θέματα της πόλης.

Εικόνα 3

Ο Περικλής αγορεύει στην Πνύκα. Τοιχογραφία του Φίλιπ Φολτζ στο Παλάτι Μαξιμιλιανού στο Μονάχο (1860).

Σημαντική δύναμη είχε και η **Βουλή των Πεντακοσίων**, τα μέλη της οποίας εκλέγονταν με κλήρωση. Αυτή:

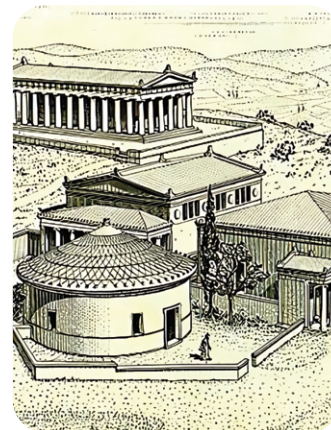
- έγραφε τους νόμους που στη συνέχεια ψηφίζονταν ή απορρίπτονταν από την Εκκλησία του Δήμου.
- διαχειριζόταν διάφορα οικονομικά και θρησκευτικά θέματα.
- έλεγε τους δημοσίους υπαλλήλους και όσους θα διορίζονταν σε κάποιο αξίωμα.

Σημαντική δύναμη είχαν και οι **10 στρατηγοί**, που εκλέγονταν με ψηφοφορία για έναν χρόνο. Κανονικά, κανένας πολίτης δεν μπορούσε να εκλεχθεί για δεύτερη φορά. Ο **Περικλής**, όμως, έγινε στρατηγός **για 15 συνεχόμενα χρόνια**, κάτι που δείχνει πόσο τον εκτιμούσαν οι κάτοικοι της πόλης.

Το σημαντικότερο δικαστήριο της εποχής ήταν η **Ηλιαία**, η οποία είχε **6.000** μέλη που έβγαιναν με κλήρωση κάθε χρόνο. Δεν συγκεντρώνονταν, όμως, κάθε μέρα όλοι αλλά η Ηλιαία δίκασε σε μικρότερα τμήματα. Στην πόλη υπήρχε και ο **Άρειος Πάγος**, ο οποίος δίκασε μόνο υποθέσεις δολοφονιών ή εμπρησμών.

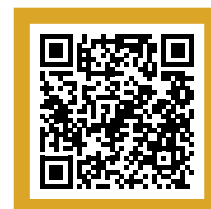
Πέρα από τους Αθηναίους πολίτες, στην πόλη ζούσαν οι μέτοικοι (δηλαδή οι άνθρωποι που κατάγονταν από άλλες πόλεις) και οι δούλοι.

Εικόνα 4

Σχεδιαστική αναπαράσταση των κτιρίων που βρίσκονταν στη νοτιοδυτική πλευρά της Αγοράς. Σε πρώτο πλάνο η Θόλος, πίσω αριστερά το Νέο Βουλευτήριο και δεξιά το Παλιό Βουλευτήριο, στο οποίο συνεδρίαζε η Βουλή των 500. Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος Γ1, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., σ. 91. Αναπαράσταση: Ι. Τραυλός.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Τα νέα μέτρα του Περικλή

Υπό την καθοδήγηση του Περικλή η Εκκλησία του Δήμου ψήφισε μια σειρά από νόμους, οι οποίοι αποτελούσαν ένα μεγάλο βήμα προς την καθιέρωση του πιο δημοκρατικού πολιτεύματος που υπήρξε ποτέ. Οι νόμοι αυτοί [...] προέβλεπαν ότι η επιλογή για τα περισσότερα δημόσια αξιώματα θα γινόταν με κλήρωση. [...] Όλοι οι δημόσιοι αξιωματούχοι θα είχαν σύντομη θητεία και θα υποβάλλονταν σε αυστηρό έλεγχο. [...]

Ντ. Κέιγκαν, Περικλής ο Αθηναίος και η γέννηση της δημοκρατίας (μτφ. Όλγας Παπακώστα), Εκδόσεις Ωκεανίδα, 2005, σ. 101-103

Πηγή 2

Η πληρωμή μισθών για όσους συμμετείχαν στα σώματα

Οι άποροι όμως δεν επιζητούσαν τα αξιώματα γιατί η οικονομική τους κατάσταση δεν επέτρεπε να παραμελούν τις βιοτικές* τους ασχολίες. Προς θεραπεία αυτής της κατάστασης εισάγεται* η μισθοφορά. Αρχικά έπαιρναν μισθό τα μέλη της Ηλιαίας (ηλιαστικός) [...], αργότερα και τα μέλη της βουλής (βουλευτικός) [...], φαίνεται μάλιστα πως πριν από τον θάνατο του Περικλή το μέτρο επεκτάθηκε σε όλους τους κληρωτούς άρχοντες.

Α. Ραμού-Χασιάδη, Σωτήρες της Ελλάδος - Ναυκράτορες, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1994, σ. 26-27

*βιοτικός (βιοτικές): απαραίτητος για να ζήσει κάποιος

*εισόγομαι (εισάγεται): μπαίνω

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποιες αρμοδιότητες είχε η Βουλή των Πεντακοσίων;

2

Στο κεφάλαιο αυτό έμαθες για την Ηλιαία, το πιο σημαντικό δικαστήριο της κλασικής Αθήνας. Κάνε μία έρευνα στο διαδίκτυο και βρες περισσότερες πληροφορίες, ώστε να τις παρουσιάσεις στους συμμαθητές σου. Η Πηγή 1 θα μπορούσε, επίσης, να σε βοηθήσει.

3

Διάλεξε έναν συμμαθητή ή μία συμμαθήτριά σου και, αξιοποιώντας το διπλανό QR code με τίτλο «Περικλής» και οποιαδήποτε άλλη πηγή θεωρείτε χρήσιμη, γράψτε ένα κείμενο για την πολιτική πορεία του Περικλή.

Η κοινωνία και η ζωή στην αρχαία ελληνική πόλη

20

Βλέπω

και κατανού

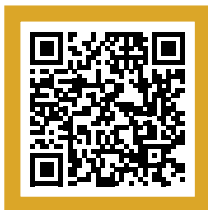

Στην Αθήνα οι άντρες περνούσαν όμορφα και διασκέδαζαν σε δημόσιες γιορτές και σπίτια. Οι γυναίκες, από την άλλη, ήταν αρκετά περιορισμένες και σπάνια έβγαιναν από το σπίτι μόνες τους. Οι μέτοικοι συνήθως ζούσαν σε καλές συνθήκες και ασχολούνταν με το εμπόριο, ενώ και οι δούλοι ήταν σε καλύτερη κατάσταση σε σχέση με εκείνους που ζούσαν σε άλλες πόλεις.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΘΗΝΑ

Ακούω και μαθαίνω

Οι Αθηναίοι είχαν ως προτεραιότητά τους τα προβλήματα της πόλης. Παράλληλα, έκαναν **γιορτές** προς τιμή των θεών ή **μαζεύονταν σε σπίτια**, όπου έτρωγαν νόστιμα φαγητά, έπιναν νερωμένο κρασί και συζητούσαν. Στα δεκαοχτώ τους χρόνια πήγαιναν στον στρατό και υπηρετούσαν για δύο χρόνια.

Ακόμη, στην πόλη κατοικούσαν οι **μέτοικοι** και οι **δούλοι**:

- οι μέτοικοι ασχολούνταν συνήθως με το εμπόριο και αναγκάζονταν να πληρώνουν έναν ειδικό φόρο, το **μετοίκειον**.
- οι δούλοι ανήκαν στους Αθηναίους και, γενικά, ζούσαν σε **καλύτερες συνθήκες** από ό,τι σε άλλες πόλεις. Συχνά, μάλιστα, χρησιμοποιούνταν από το ίδιο το κράτος ως δημόσιοι υπάλληλοι ή από τους Αθηναίους ως δάσκαλοι για τα παιδιά τους.

Τα **αγόρια**, μέχρι τα επτά τους χρόνια **έμεναν στο σπίτι** και περνούσαν τον χρόνο δίπλα στη μητέρα

Εικόνα 1

Κορίτσι που παίζει αυλό-διπλό φλάουτο –(μπορεί να θεωρηθεί απόσπασμα από σκηνή συμποσίου). Πήλινη λήκυθος (φιάλη ελαίου). περίπου το 480 π.Χ., Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης (Νέα Υόρκη).

Εικόνα 2

Νεαρός που στο δεξί χέρι κρατά μια οινοχόη για να αντλήσει κρασί από έναν κρατήρα, ώστε να γεμίσει μια κύλικα στο αριστερό του χέρι. Το γεγονός ότι εμφανίζεται γυμνός μαρτυρά πως υπηρετεί ως οινοχός σε συμπόσιο. Αττικό ερυθρόμορφο κύπελλο, Μουσείο του Λούβρου, Παρίσι, 490 - 480 π.Χ. περίπου.

Εικόνα 3

Κύλικας του Δούρι: Β. Σκηνή σχολείου, 490-480 π.Χ. Βερολίνο.

τους. Στη συνέχεια, πήγαιναν σε δασκάλους για να μάθουν **ανάγνωση, γραφή, γυμναστική και μουσική**. Τα πιο σημαντικά κείμενα που διάβαζαν ήταν η Ιλιάδα και η Οδύσσεια του **Ομήρου**. Στην Αθήνα, βέβαια, δεν υπήρχαν δημόσια σχολεία αλλά ήταν ευθύνη των γονέων να στείλουν τα παιδιά τους σε δασκάλους.

Όταν τα παιδιά μεγάλωναν, μπορούσαν να παρακολουθήσουν **διάφορες συζητήσεις** που γίνονταν **δημόσια** στην πόλη. Έτσι, μάθαιναν πολλά νέα πράγματα και καταλάβαιναν πως ήταν καθήκον τους να συμμετέχουν κι αυτοί στις αποφάσεις.

Σε αντίθεση με τα αγόρια, τα **κορίτσια** δεν πήγαιναν σε δασκάλους, αφού στόχος ήταν να γίνουν **καλές νοικοκυρές**. Αργότερα, ως γυναίκες, **δεν είχαν πολλά δικαιώματα** ενώ δεν τις άφηναν να βγούνε μόνες τους από το σπίτι, εκτός αν έπρεπε να πάνε σε κάποια θρησκευτική γιορτή. Γενικότερα, ασχολούνταν με τις δουλειές του σπιτιού και το μεγάλωμα των παιδιών.

Εικόνα 4

Μελανόμορφο αγγείο (550–530 π.Χ.) που αποδίδεται στον Ζωγράφο Αμάσι και απεικονίζει γυναίκες να ασχολούνται με την προετοιμασία του μαλλιού και την ύφανση των υφασμάτων. Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης (Νέα Υόρκη).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Οι γυναίκες στην Αθήνα

Οι κανόνες της γυναικείας ευπρέπειας επέβαλαν να μην ανοίγει η ίδια η νοικοκυρά, εφ' όσον είχε υπηρέτες, την πόρτα του σπιτιού της σε επισκέπτες, αλλιώς θα τη μέμφονταν ότι αδιαφορεί για το καλό της όνομα. Παρομοίως, μια αξιοπρεπής γυναίκα έβγαινε έξω μόνο για ορισμένους λόγους, καλύπτοντας το κεφάλι της με πέπλο σαν μαντήλα. [...] Το κοινωνικό πρωτόκολλο* απαγόρευε στους άνδρες να αναφέρουν ονόματα ευυπόληπτων* γυναικών δημοσίως σε συζητήσεις ή στο δικαστήριο, αν δεν το απαιτούσε η πρακτική αναγκαιότητα.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2023, σ. 231-232

*πρωτόκολλο: κανόνας

*ευυπόληπτος (ευυπόληπτων): αυτός που τον σέβονται και τον υπολήπτονται όλοι

Πηγή 2

Οι μέτοικοι στην αρχαία Αθήνα

Οι περισσότεροι Αθηναίοι μέτοικοι ήταν Έλληνες, μα βρίσκουμε ανάμεσά τους και Φοίνικες, Φρύγες, Αιγυπτίους, ακόμη και Άραβες. Στην Αθήνα τον πέμπτο αιώνα π.Χ. ήταν πολλοί οι μέτοικοι. Ήταν περίπου οι μισοί από τους «Αθηναίους πολίτες», δηλαδή ήταν γύρω στις είκοσι χιλιάδες. Είχαν όλες σχεδόν τις οικονομικές υποχρεώσεις των πολιτών [...]. Οι μέτοικοι πλήρωναν επίσης έναν ειδικό φόρο, για να πούμε την αλήθεια πολύ μικρό, το μετοίκιον.

R. Flaceliere, Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων (μτφ. Γ. Βανδάρου, Παπαδήμα), 1991, σ. 59-60.

1

Επισκέψου τη δημοτική βιβλιοθήκη και αναζήτησε πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο ζωής των γυναικών στην αρχαία Ελλάδα, γενικότερα, αλλά και συγκεκριμένα στην αρχαία Αθήνα. Κατά την έρευνά σου μπορείς να συμβουλευτείς και την Πηγή 1.

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 1, γράψε τι γνωρίζεις σχετικά με τον τρόπο ζωής των γυναικών στην αρχαία Αθήνα.

Ο «Χρυσός Αιώνας» της τέχνης

21

Βλέπω

και κατανοώ

Κατά τον 5ο αιώνα, η Αθήνα αναπτύχθηκε οικονομικά ενώ, την ίδια περίοδο, άνθισε και η τέχνη. Δημιουργήθηκαν σημαντικά κτίσματα, που ξεχωρίζουν για τη συμμετρία και την αισθητική τους, όπως ο Παρθενώνας, τα Προπύλαια, το Ερέχθειο και ο Ναός της Αθηνάς στην Ακρόπολη αλλά και πολλά αγάλματα.

Η ΑΚΡΟΠΟΛΗ

πριν το 470 π.Χ.
 470 - 461 π.Χ.
 448 - 429 π.Χ.
 338 - 86 π.Χ.
 μετά το 25 π.Χ.
ΚΤΗΡΙΑ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

Ακούω και μαθαίνω

Όταν ο Περικλής ανέλαβε την εξουσία αποφάσισε να δώσει μεγάλη βάση στην **τέχνη**. Μάλιστα, για να πετύχει τον σκοπό του, πήρε αρκετά χρήματα από αυτά που έδιναν οι άλλες πόλεις στο ταμείο της Δηλιακής Συμμαχίας.

Τα χρόνια εκείνα φτιάχτηκαν πάρα πολλά όμορφα κτίρια, με σημαντικότερο τον **Παρθενώνα**, που χτίστηκε από τον **Ικτίνο** και τον **Καλλικράτη** στην Ακρόπολη (447 π.Χ.). Το κτίριο αυτό έχει γύρω του κίονες, δηλαδή κολώνες, ενώ στο εσωτερικό του υπήρχαν και πολλά αγάλματα.

Εκτός από τον Παρθενώνα, στην Ακρόπολη χτίστηκαν και άλλα σημαντικά κτίρια, όπως:

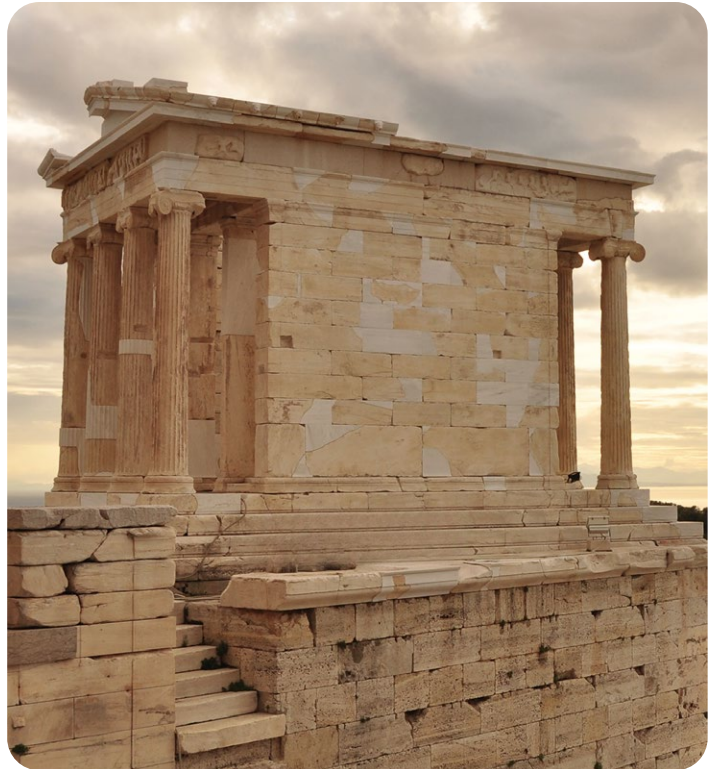
- τα **Προπύλαια** (437 π.Χ.), που χτίστηκαν από τον Μνησικλή και λειτουργούσαν ως πύλη για τον Παρθενώνα.
- ο **Ναός της Αθηνάς** (427 π.Χ.), που χτίστηκε από τον Καλλικράτη και είχε στο μπροστά και πίσω μέρος του τέσσερις κίονες.
- το **Ερέχθειο** (421 π.Χ.), που χτίστηκε από τον Μνησικλή και είχε στο πίσω μέρος του έξι κόρες.

Εικόνα 1

Μία από τις έξι Κόρες, γνωστές ως Καρυάτιδες, οι οποίες στήριζαν αντί για κίονες, την οροφή της νότιας πρόστασης του Ερεχθείου. Μουσείο Ακρόπολης (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Εικόνα 2

Ο Ναός της Αθηνάς Νίκης ή της Απτέρου Νίκης, που βρίσκεται στη νότια (δεξιά) πτέρυγα των Προπυλαίων της Ακρόπολης (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Εικόνα 3

Το Ερέχθειο με τις Καρυάτιδες, έργο του Φειδία, που χρονολογείται μεταξύ του 421 και 406 π.Χ. και το οποίο βρίσκεται στη βόρεια πλευρά της Ακρόπολης των Αθηνών (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Στα χρόνια αυτά δημιουργήθηκαν και πάρα πολύ όμορφα **αγάλματα**. Ο πιο σημαντικός γλύπτης ήταν ο **Φειδίας**, ο οποίος δημιούργησε και ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου, το **άγαλμα του Ολυμπίου Διός**.

Οι κούροι και οι κόρες σταμάτησαν να φτιάχνονται και στη θέση τους δημιουργήθηκαν **αγάλματα πολεμιστών, αθλητών και ηρώων**.

Την περίοδο αυτή φτιάχτηκαν και αρκετοί **πίνακες** για να κάνουν πιο ωραία τα κτίρια της Αθήνας. Ακόμα, οι Αθηναίοι έφτιαξαν και πολλά **αγγεία** τα οποία, συχνά, πουλούσαν στο εξωτερικό. Στα αγγεία αυτά συνήθως ζωγραφίζονταν **σκηές από την καθημερινή ζωή και τον πόλεμο**.

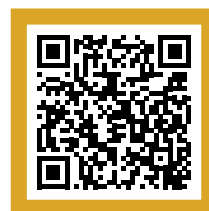
Τα έργα της περιόδου αυτής ήταν τόσο όμορφα που ονομάστηκαν **κλασικά** (δηλαδή αξεπέραστα) και η ίδια η εποχή **κλασική**. Ήταν αποτέλεσμα γνώσης κανόνων **συμμετρίας** και αισθητικής αγωγής. Γενικότερα, μέχρι και τις μέρες μας, αρκετοί ήταν αυτοί που προσπάθησαν να φτιάξουν έργα που να μοιάζουν με εκείνα της κλασικής περιόδου, ιδιαίτερα κατά την περίοδο της Αναγέννησης, τον 15ο και 16ο αιώνα.

Εικόνα 4

Τμήμα από τα Προπύλαια, της πολυτελούς Πύλης της Ακρόπολης, έργο δωρικού ρυθμού που βρίσκεται στη δυτική πλευρά του βράχου της Ακρόπολης (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η Ακρόπολη της Αθήνας

Αφετέρου, ένα τέτοιο κτιριακό συγκρότημα* δεν δημιουργήθηκε μόνο από εσωτερικούς καλλιτεχνικούς λόγους. Ο Θουκυδίδης δια στόματος του Περικλή λέει ότι τα κτίρια θα έδειχναν στα μέλη της Αθηναϊκής Ναυτικής Συμμαχίας πως «δεν τους κυβερνούσαν ανάξιοι». Εξυπηρετούσαν λοιπόν την εκπροσώπηση και μάλιστα τη νομιμοποίηση* της αθηναϊκής κυριαρχίας. Την επίβλεψη των κτιρίων της Ακρόπολης, δωρικού και ιωνικού ρυθμού, την είχε ο Αθηναίος γλύπτης Φειδίας, δημιουργός επίσης των αγαλμάτων της Αθηνάς στον Παρθενώνα και του Δία στην Ολυμπία.

Wolfgang Schuller, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, Από την κρητομυκηναϊκή εποχή ως το τέλος των κλασικών χρόνων (μτφ. Αφροδίτης Καμάρας, Χριστίνας Κοκινιά), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006, σ. 78

*κτιριακό συγκρότημα: σύνολο κτιρίων

*νομιμοποίηση: το να κάνω κάτι νόμιμο και αποδεκτό από όλους

Πηγή 2

Τα Προπύλαια

Τα Προπύλαια σχεδιάστηκαν από τον Μνησικλή, ώστε να αποτελέσουν τη μνημειακή είσοδο προς το ιερό της Ακρόπολης, παρέχοντας ταυτόχρονα και την κατάλληλη οπτική επαφή με τον Παρθενώνα, αναδεικνύοντας τη βορειοδυτική του γωνία (όπου είναι καλύτερα ορατές οι αναλογίες του κτιρίου). [...] Ο αρχικός σχεδιασμός περιελάμβανε και δύο μεγαλύτερες πτέρυγες στα ανατολικά που όμως δεν πραγματοποιήθηκαν λόγω της έναρξης του Πελοποννησιακού πολέμου.

Δημήτρης Πλάντζος, Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία: 1200-30 π.Χ. Εκδόσεις Καπόν, 2013, σ. 162

1

Επισκέψου με την τάξη σου την Ακρόπολη και το Μουσείο της Ακρόπολης και παρατηρήστε από κοντά όλα τα εντυπωσιακά κτίσματα και έργα. Σε περίπτωση που η φυσική παρουσία δεν είναι εφικτή, αξιοποιήστε το διαδίκτυο για να πραγματοποιήσετε μια εικονική περιήγηση στο μουσείο. Στη συνέχεια, συζητήστε στην τάξη για όσα σας έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση.

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 2, ανάφερε τι γνωρίζεις σχετικά με τα Προπύλαια.

3

Σχημάτισε μια ομάδα μαζί με κάποιους/κάποιες συμμαθητές/τριές σου και, αξιοποιώντας το διπλανό QR code με τίτλο «Άγαλμα του Ολυμπίου Διός» και οποιαδήποτε άλλη πηγή θεωρείτε χρήσιμη, περιγράψτε το έργο του Φειδία που χαρακτηρίστηκε ως ένα από τα 7 θαύματα του αρχαίου κόσμου.

Η Αθήνα γίνεται σχολείο της Ελλάδας

22

Βλέπω

και κατανοώ

Τον 5ο αιώνα αναπτύχθηκε η ιστοριογραφία με τον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη και άνθησε το θέατρο με τους Αισχύλο, Σοφοκλή, Ευριπίδη και Αριστοφάνη. Επιπλέον, άκμασε και η φιλοσοφία με τον Σωκράτη και τον Πλάτωνα αλλά και η ρητορική με τον Λυσία, τον Ισοκράτη και τον Δημοσθένη.

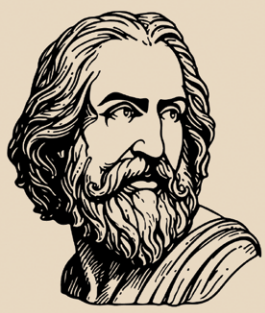
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΘΕΑΤΡΙΚΟΙ

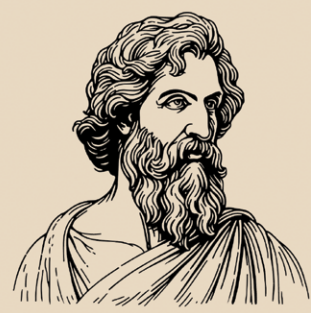
Αισχύλος

Σοφοκλής

Ευριπίδης

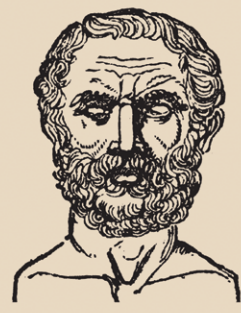

Αριστοφάνης

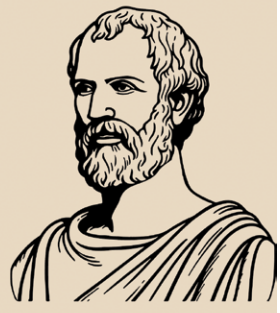
ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ & ΡΗΤΟΡΕΣ

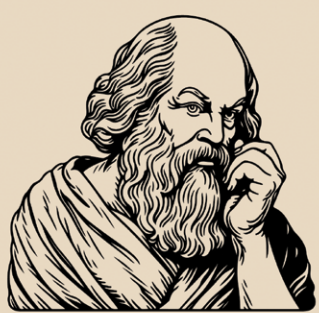
Ηρόδοτος

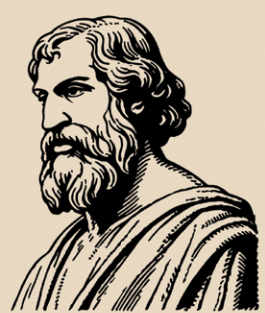
Θουκυδίδης

Δημοσθένης

Σωκράτης

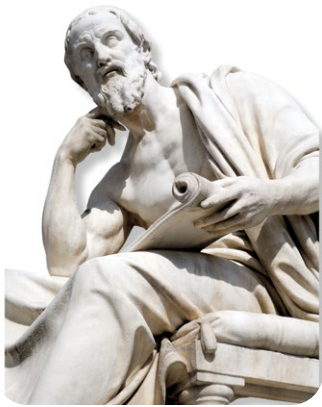
Πλάτωνας

Αριστοτέλης

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Εικόνα 1

Άγαλμα του ιστορικού Ηρόδοτου, που βρίσκεται έξω από το Κοινοβούλιο της Βιέννης.

Κατά τον 5ο αιώνα π.Χ. άρχισε να γράφεται **ιστορία**. Ο πρώτος που το έκανε ήταν ο **Ηρόδοτος**, ο οποίος έγραψε για τους Περσικούς Πολέμους. Μαζί με τα ιστορικά γεγονότα, βέβαια, συχνά έκανε αναφορά σε μυθολογικά στοιχεία, όπως στους θεούς.

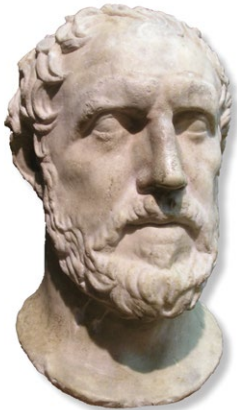
Αυτός, όμως, που πρώτος, παρουσίασε **αντικειμενικά** τα γεγονότα ήταν ο **Θουκυδίδης**. Το έργο του αφιερώθηκε στον Πελοποννησιακό πόλεμο και, μέχρι και σήμερα, θεωρείται ένας από τους σπουδαιότερους ιστορικούς όλων των εποχών.

Την περίοδο αυτή άρχισαν να παίζονται και αρκετές θεατρικές παραστάσεις. Το **θέατρο** για τους Αθηναίους ήταν πολύ σημαντικό, καθώς θεωρούσαν ότι έκανε καλύτερους τους ανθρώπους και, για αυτό, δίνονταν δωρεάν εισιτήρια σε όσους δεν είχαν χρήματα.

Τα έργα αυτά, που προσπαθούσαν να διδάξουν τους ανθρώπους, παίζονταν στο θέατρο και χωρίζονταν σε:

- **τραγωδίες**, οι οποίες ασχολούνταν με σοβαρά και πολλές φορές στενάχωρα θέματα. Οι σημαντικότε-

Εικόνα 2

Προτομή του Θουκυδίδη, Βασιλικό Μουσείο του Οντάριο, Τorónton.

Εικόνα 3

Ερείπια του αρχαίου θεάτρου του Διονύσου, όπου δίδαξε ο Αισχύλος, στους πρόποδες της Ακρόπολης της Αθήνας (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 4

Μωσαϊκό από την Πομπηία που απεικονίζει την Ακαδημία του Πλάτωνα.

ροι τραγικοί ποιητές ήταν ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης.

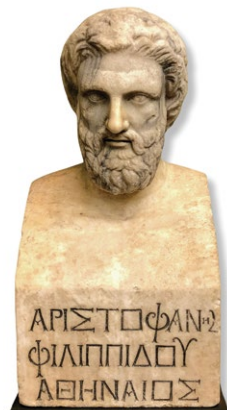
- **κωμωδίες**, οι οποίες είχαν ως στόχο να κάνουν τους θεατές να γελάσουν. Ο πιο σημαντικός από όσους έγραψαν κωμωδίες ήταν ο Αριστοφάνης.

Την εποχή εκείνη βρέθηκαν στην Αθήνα και πολλοί **φιλόσοφοι**. Ένας από τους σημαντικότερους ήταν ο Σωκράτης, ο οποίος προσπαθούσε μέσα από τον διάλογο να κάνει τους άλλους **να φτάσουν στην αλήθεια**.

Ο ίδιος δεν έγραψε ποτέ κανένα κείμενο. Εκείνος που έγραψε για αυτόν ήταν ο μαθητής του, ο **Πλάτωνας**, ο οποίος ίδρυσε και φιλοσοφική σχολή στην Αθήνα, την Ακαδημία. Μαθητής του Πλάτωνα ήταν ένας άλλος πολύ σπουδαίος φιλόσοφος, ο **Αριστοτέλης**.

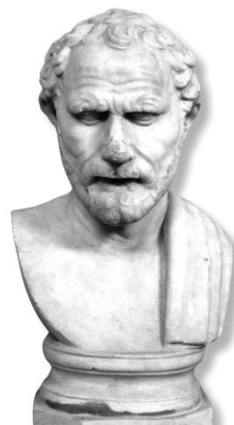
Βέβαια, στην Αθήνα, πέρα από τους φιλοσόφους, και πολλοί άλλοι συνήθιζαν να μιλούν για διάφορα θέματα είτε στον δρόμο είτε σε κάποιο θεσμό. Αυτό βοήθησε τη **ρητορική**, την τέχνη του λόγου, να αναπτυχθεί. Πολύ σημαντικοί ρήτορες ήταν ο **Λυσίας**, ο **Ισοκράτης** και ο **Δημοσθένης**.

Εικόνα 5

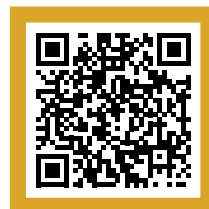
Προτομή του Αριστοφάνη στην Πινακοθήκη Ουφίτσι, Φλωρεντία, Ιταλία.

Εικόνα 6

Μαρμάρινη προτομή του ρήτορα Δημοσθένη που εκτίθεται σε μουσείο της Ρώμης.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Το έργο του Ηρόδοτου

Το έργο του Ηρόδοτου αφιερώνει μεγάλο τμήμα του στο παραμυθικό, παράδοξο και υπερφυσικό στοιχείο. Εμπόδιο στον δρόμο προς μια συνεπή μεθοδολογία στέκονται οι εξωτικές και εντυπωσιακές διηγήσεις, τα θαύματα, τα όνειρα, οι χρησμοί, καθώς και η πίστη στον φθόνο* των θεών (εξαιτίας του οποίου η θεότητα τιμωρεί ανθρώπους, όπως ο Ξέρξης που ξεπερνούν τα καθορισμένα για την ανθρώπινη φύση όρια). Από την άλλη, η λογοτεχνική αξία των Ιστοριών ήταν περίφημη.

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α', (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 212

*φθόνο: ζήλια

Πηγή 2

Ο Σωκράτης ως παιδαγωγός

Ο Σωκράτης δεν υπήρξε μόνο φιλόσοφος, ήταν και παιδαγωγός. Αισθάνεται το έργο του ως παιδεία, κυρίως ως αγωγή και μόρφωση των νέων ανθρώπων. Ο Σωκράτης ασκεί την παιδεία αφιλοκερδώς* σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, άλλοτε με τη διδαχή του, άλλοτε με το παράδειγμά του, άλλοτε με την πίστη του στους θεούς και στις αιώνιες αξίες. Ασκεί όμως την παιδεία και την αγωγή ακόμη και με τον θάνατο του.

Αννα Στραταριδάκη – Κυλάφη, Αρχαία ελληνική ιστορία: Η Κλασική περίοδος και η παιδαγωγική αξία της, Ρέθυμνο 2000, σ. 127

*αφιλοκερδώς: χωρίς να παίρνει χρήματα

1

Σε ποιες κατηγορίες χωρίζονταν τα θεατρικά έργα που παίζονταν στην αρχαία Αθήνα;

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 1, γράψε ποια ήταν η διαφορά ανάμεσα στον Ηρόδοτο και τον Θουκυδίδη.

3

Χωριστείτε σε ομάδες και κάντε έρευνα μέσα από ιστορικές πηγές για τα ακόλουθα σημαντικά πρόσωπα: Σωκράτης, Θουκυδίδη, Ευριπίδη. Η κάθε ομάδα να παρουσιάσει το έργο της με ένα άρθρο, με μια ζωγραφιά, ένα κολάζ, μια παντομίμα.

Θυμάμαι και ελέγχω όσα έμαθα

1 Στα χρόνια του Περικλή, το πολίτευμα έγινε ακόμα πιο δημοκρατικό, με τη Βουλή και την Εκκλησία του Δήμου να έχουν τις περισσότερες αρμοδιότητες.

2 Η κοινωνία της Αθήνας χωριζόταν σε Αθηναίους, μέτοικους και δούλους.

3 Τα αγόρια στην αρχαία Αθήνα μάθαιναν ανάγνωση, γραφή, μουσική και γυμναστική, ενώ παρακολουθούσαν και διάφορες δημόσιες συζητήσεις.

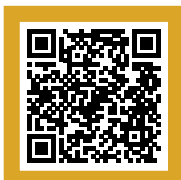
4 Τα κορίτσια δεν πήγαιναν σχολείο ενώ, γενικά, ο ρόλος των γυναικών ήταν πολύ περιορισμένος.

5 Κατά τον Χρυσό Αιώνα του Περικλή δημιουργήθηκαν πολύ σημαντικά έργα τέχνης, με σημαντικότερο όλων τον Παρθενώνα.

6 Τον 5ο αιώνα άρχισε να γράφεται οργανωμένα ιστορία από τον Ηρόδοτο και, στη συνέχεια, από τον Θουκυδίδη.

7 Την ίδια περίοδο άνθισαν το θέατρο με τους Αισχύλο, Σοφοκλή, Ευριπίδη και Αριστοφάνη αλλά και η φιλοσοφία με τον Πλάτωνα και τον Σωκράτη.

Παίζω

και μαθαίνω

ΕΝΟΤΗΤΑ

Ε

Πελοποννησιακός Πόλεμος – Σπαρτιατική Ηγεμονία – Θηβαϊκή Ηγεμονία

E.23. Αίτια και αφορμές του πολέμου

E.24. Οι κυριότερες φάσεις του πολέμου και το τέλος του

E.25. Η ηγεμονία της Σπάρτης

E.26. Η ηγεμονία της Θήβας

Αντιλαμβάνομαι

τη χρονική σειρά

23

Αίτια και αφορμές του πολέμου

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Το 431 π.Χ. οι Πελοποννήσιοι επιτέθηκαν στην Αθήνα και ξεκίνησε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος. Η Αθήνα τις προηγούμενες δεκαετίες είχε αναπτυχθεί ταχύτατα, κάτι που προκάλεσε τη δυσαρέσκεια της Σπάρτης. Αφορμή για την εκδήλωση του πολέμου αποτέλεσε η σύγκρουση των Αθηναίων με τους Κορίνθιους αλλά και η διαφωνία τους με τους Μεγαρείς.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

431 π.Χ.

Ξεκίνησε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος.

404 π.Χ.

Τελείωσε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Αγαλμα του Έλληνα συγγραφέα και ιστορικού Ξενοφώντα, ο οποίος αποτελεί τη σημαντικότερη πηγή πληροφόρησης του Πελοποννησιακού πολέμου (πλατεία Κοινοβουλίου Βιέννης).

Στο δεύτερο μισό του 5ου αιώνα π.Χ. η **Αθήνα** είχε **μεγαλώσει σημαντικά τη δύναμή της**. Μάλιστα, φάνηκε πως, γρήγορα, θα γινόταν πιο ισχυρή και από τη Σπάρτη, η οποία μέχρι τότε κυριαρχούσε. Αυτή ήταν μία βασική αιτία που προκάλεσε τον Πελοποννησιακό πόλεμο, υπήρχαν όμως κι άλλες:

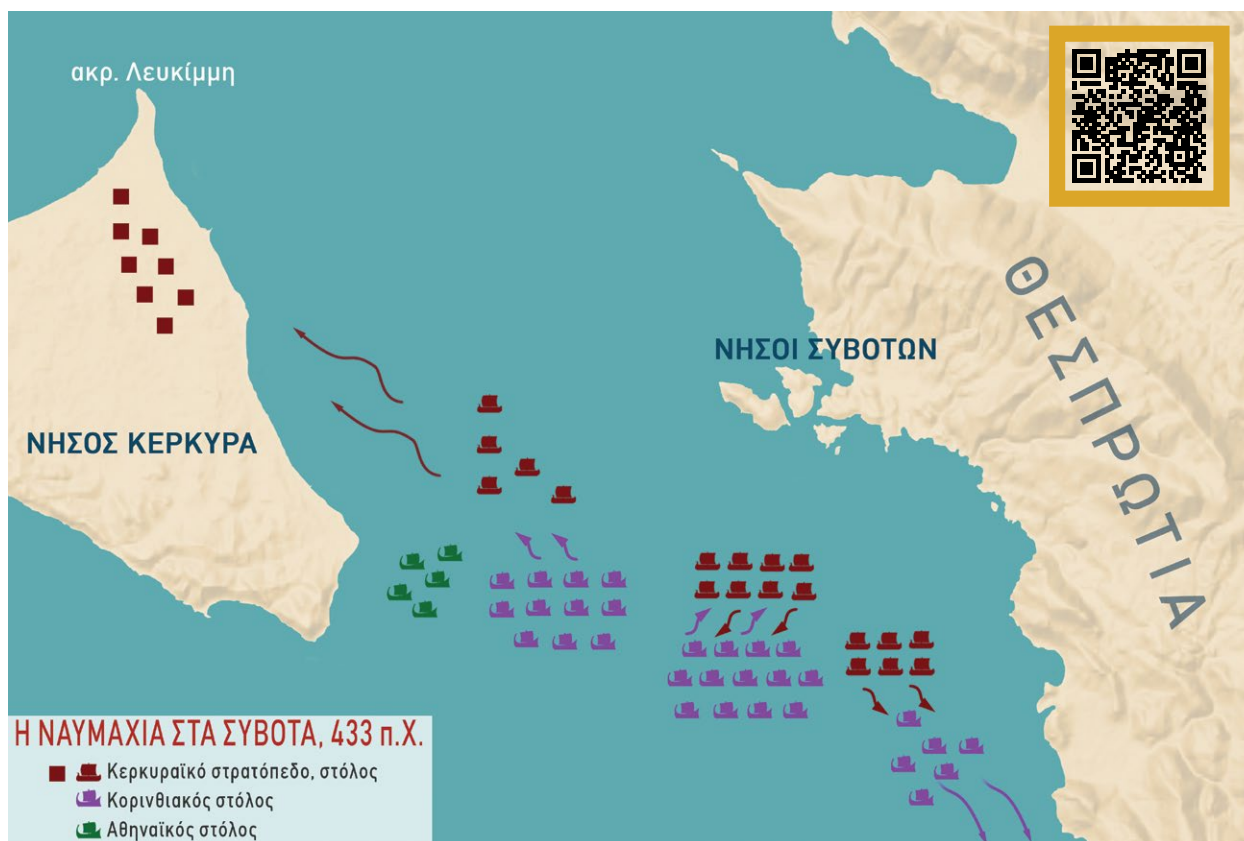
- οι Αθηναίοι ήθελαν να κάνουν εμπόριο και με περιοχές που βρίσκονταν στη Δύση, με τις οποίες μέχρι τότε έκαναν εμπόριο μόνο οι Κορίνθιοι.
- πολλές πόλεις της Συμμαχίας της Δήλου ήθελαν να φύγουν από αυτή, γιατί η Αθήνα δεν τους συμπεριφερόταν καλά.
- η Σπάρτη δεν μπορούσε να μεγαλώσει τη δύναμή της χωρίς πόλεμο.
- η Αθήνα είχε δημοκρατία ενώ η Σπάρτη ένα ιδιαίτερο ολιγαρχικό πολίτευμα και οι διαφορές μεταξύ των πολιτών τους ήταν πολλές και σημαντικές.

Αφορμή για να ξεκινήσει ο πόλεμος ήταν μια **διαφωνία** ανάμεσα στην **Κέρκυρα** και στην **Κόρινθο**. Στη σύγκρουση αυτή, η Αθήνα αποφάσισε να βοηθήσει τους Κερκυραίους εναντίον των Κορινθίων.

Εικόνα 2

Πίνακας του Φρανσουά-Αντρέ Βενσάν που απεικονίζει τον Αλκιβιάδη να διδάσκεται από τον Σωκράτη. Στα δεξιά απεικονίζεται το σωκρατικό δαιμόνιο.

Έτσι, αυτοί, μαζί με τους **Μεγαρείς**, που επίσης είχαν πρόβλημα με την Αθήνα, αποφάσισαν να ζητήσουν βοήθεια από τους Σπαρτιάτες, που ήταν σύμμαχοί τους.

Εκείνοι έκαναν ένα **συμβούλιο**, στο οποίο πήραν μέρος όλες οι πόλεις της Πελοποννησιακής Συμμαχίας. Εκεί, αποφασίστηκε να ξεκινήσει πόλεμος και το **431 π.Χ.** οι Πελοποννήσιοι επιτέθηκαν στην Αθήνα.

Οι ελληνικές πόλεις – κράτη, που πριν από μισό περίπου αιώνα συμάχησαν και κατάφεραν, όλες μαζί, να νικήσουν την πιο μεγάλη δύναμη της εποχής, τους Πέρσες, τώρα ήταν **χωρισμένες σε δύο συμμαχίες** και θα πολεμούσαν μεταξύ τους. Ήταν φανερό πως οι Έλληνες ενωμένοι μπορούσαν να καταφέρουν τα πάντα αλλά, τώρα, το μέλλον τους έμοιαζε δυσοίωνα.

πηγή 1

Η αιτία του Πολέμου κατά τον Θουκυδίδη

Τον άρχισαν οι Αθηναίοι και οι Πελοποννήσιοι καταγγέλλοντας τις τριαντάχρονες σπονδές* τις οποίες είχαν κάνει μετά την επανάσταση της Εύβοιας.[...]

Η πραγματική, βέβαια, αλλά ανομολόγητη αιτία ήταν, καθώς νομίζω, το ότι η μεγάλη ανάπτυξη της Αθήνας φόβισε τους Λακεδαιμόνιους και τους ανάγκασε να πολεμήσουν.

Θουκυδίδης, Ιστορία, 1.23.4-1.23.6 (μτφ. Αγγελου Βλάχου), στο <https://www.greek-language.gr/>

*σπονδές: συνθήκες/συμφωνίες ειρήνης

πηγή 2

Το συμβούλιο στη Σπάρτη

Οι σύμμαχοι εμφανίστηκαν στη Σπάρτη και μετέφεραν σαφείς κατηγορίες κατά της Αθήνας, ότι δηλαδή διέλυσε την [...] ειρήνη και έκανε διάφορες αδικίες. Η πιο σφοδρή αγόρευση ήταν των Κορινθίων, που [...] ζήτησαν περισσότερο έργα παρά λόγια. Ενισχύονταν από τους Μεγαρείς που είχαν πικρό παράπονο για το εναντίον τους ψήφισμα (εν. το ψήφισμα των Αθηναίων που τους απαγόρευε να εμπορεύονται στην περιοχή τους). Στα παρασκήνια οι Αιγηνίτες [...] έκαναν ότι μπορούσαν για να φέρουν τα πράγματα σε κρίση.

J.B. Bury & R. Meiggs, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος μέχρι τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (μτφ. Κ. Ν. Πετρόπουλου, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1978, σ. 377

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποια ήταν η αφορμή που οδήγησε στον Πελοποννησιακό Πόλεμο;

2

Χρησιμοποίησε το σχετικό QR Code για να ανοίξεις τον χάρτη του μαθήματος στον υπολογιστή σου ή στον διαδραστικό πίνακα της τάξης σου. Με βάση αυτόν, συζητήστε στην τάξη για το μέγεθος της Αθηναϊκής συμμαχίας και για το κατά πόσο αυτό αποτέλεσε βασικό αίτιο για τον Πελοποννησιακό Πόλεμο.

3

Με αφορμή το περιεχόμενο του μαθήματος, συζητήστε στην τάξη για τις καταστροφικές συνέπειες που έχει ένας πόλεμος. Μπορείτε να παρουσιάσετε τις σκέψεις σας σε ένα σχετικό άρθρο, στην εφημερίδα του σχολείου σας.

24

Οι κυριότερες φάσεις του πολέμου και το τέλος του

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Η πρώτη φάση του πολέμου κράτησε μέχρι το 421 π.Χ., οπότε με πρωτοβουλία του Νικία υπεγράφη ειρήνη. Το 415 π.Χ. όμως οι Αθηναίοι εκστράτευσαν στη Σικελία, με τους Σπαρτιάτες να κάνουν το ίδιο έπειτα από συμβουλή του Αλκιβιάδη. Ο πόλεμος συνεχίστηκε στην Ελλάδα και οι Σπαρτιάτες, με τη χρηματική βοήθεια και των Περσών, κατάφεραν να επικρατήσουν (404 π.Χ.).

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

431-421 π.Χ.

Πρώτη φάση
Πελοποννησιακού Πολέμου.

415- 413 π.Χ.

Δεύτερη φάση
Πελοποννησιακού Πολέμου.

413-404 π.Χ.

Τρίτη φάση
Πελοποννησιακού Πολέμου.

Εικόνα 1

Ο λεγόμενος «Αλκιβιάδης», ιδανικό ανδρικό πορτρέτο. Ρωμαϊκό αντίγραφο μετά από ελληνικό πρωτότυπο της ύστερης κλασικής περιόδου. Ο ερμαλικός κίονας και η επιγραφή («Αλκιβιάδης, γιος του Κλεινία, Αθηναίος») είναι σύγχρονες προσθήκες.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 2

Ο Λύσανδρος έξω από τα τείχη της Αθήνας. Από το «Ancient Greece (illustrated History) του Marshall Cavendish.

Εικόνα 3

«Ο λοιμός της Αθήνας» (περ. 1652–1654), πίνακας του Michiel Sweerts.

Σικελία για να πολεμήσουν τους Αθηναίους. Εκείνοι πείστηκαν και, αφού ακολούθησαν αρκετές μάχες, κατάφεραν να επικρατήσουν ολοκληρωτικά το 413 π.Χ.

Την ίδια περίοδο, οι Σπαρτιάτες άρχισαν να πολιορκούν την Αθήνα από τη στεριά. Ακόμα, με τη βοήθεια των Περσών, δημιούργησαν στόλο για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τους Αθηναίους και στη θάλασσα. Οι μάχες που ακολούθησαν ήταν μεγάλες και σημαντικές. Το 405 π.Χ. όμως ο Σπαρτιάτης στρατηγός Λύσανδρος κατάφερε να αιχμαλωτίσει πολλά από τα πλοία των Αθηναίων και, σύντομα, πολιορκήσε την πόλη και από τη θάλασσα. Έτσι, οι Αθηναίοι αναγκάστηκαν να παραδοθούν το 404 π.Χ.

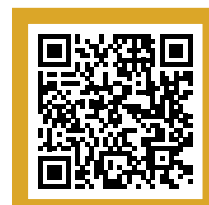
Οι συνέπειες του πολέμου ήταν πολλές, με σημαντικότερη τον μεγάλο αριθμό των νεκρών. Παράλληλα, οι μεγάλες καταστροφές εξαφάνισαν πολλές από τις περιουσίες των ανθρώπων. Τέλος, η ενότητα μεταξύ των ελληνικών πόλεων είχε διασπαστεί ενώ δημιουργήθηκε και μίσος ανάμεσά τους.

Εικόνα 4

Τμήμα αναθηματικού ανάγλυφου από πεντελικό μάρμαρο, που απεικονίζει Έλληνες πολεμιστές σε άρμα. Το θραύσμα διατηρεί έναν γυμνό οπλίτη με κράνος και ασπίδα, που πηδά σε ένα άρμα που οδηγείται από έναν ηνίοχο. Το επιστύλιο διασώζει μέρος της αναθηματικής επιγραφής. Τέλη 5ου αιώνα π.Χ. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Ο Περικλής κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο

Τα πρώτα δέκα χρόνια του πολέμου έφεραν τη σφραγίδα της στρατηγικής σύλληψης* του Περικλή, ο οποίος πέθανε το 429 από μια επιδημία που ρήμαξε όλη την Αττική. [...] Οι αγρότες της Αττικής εγκαταστάθηκαν λοιπόν σε καταυλισμούς* ανάμεσα στα τείχη, γεγονός που ευνόησε την εξάπλωση του λοιμού, και το πελοποννησιακό στράτευμα εισέβαλε αρκετές φορές στην Αττική με επικεφαλής τον Σπαρτιάτη βασιλιά Αρχίδαμο. Οι Αθηναίοι από τη μεριά τους [...] εγκαταστάθηκαν στην Πύλο της Μεσσηνίας και επιπλέον αιχμαλώτισαν 120 Σπαρτιάτες.

Wolfgang Schuller, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, Από την κρητομυκηναϊκή εποχή ως το τέλος των κλασικών χρόνων (μτφ. Αφροδίτης Καμάρας, Χριστίνας Κοκκινιά), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006, σ. 71

*σύλληψη (σύλληψης): η σκέψη (μεταφορικά)

*καταυλισμός (καταυλισμούς): η πρόχειρη δημιουργία κατοικιών σε κάποιον χώρο

Πηγή 2

Η ειρήνη του Νικία

Αναμφίβολα η «Νικίειος ειρήνη» ήταν μια σημαντική επιτυχία για την Αθήνα. Ο σκοπός, εξαιτίας του οποίου ο Περικλής είχε δεχθεί τον πόλεμο, η υπεράσπιση δηλαδή των κτήσεων της ηγεμονίας, είχε επιτευχθεί. Αντίθετα το σύνθημα για την ελευθερία και την αυτονομία των Ελλήνων που είχε διακηρυχθεί από τους Πελοποννησίους αποδεικνυόταν τώρα κενό σχήμα. Βέβαια η Αττική βρισκόταν ερημωμένη και οι βαριές απώλειες του αθηναϊκού πληθυσμού από τον λοιμό* δεν είχαν ακόμη καλυφθεί.

H. Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος (μτφ. Αντρέα Γαβρίλη), Εκδόσεις Μέλισσα, 1991, σ. 207

*λοιμός (λοιμό): επιδημία συγκεκριμένης μολυσματικής ασθένειας που προκαλεί τον θάνατο

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποια γεγονότα οδήγησαν στη νίκη της Σπάρτης κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο;

2

Έχετε κληθεί να υπερασπιστείτε είτε τους Αθηναίους είτε τους Σπαρτιάτες. Χωριστείτε σε ομάδες και ετοιμάστε ένα κείμενο, προκειμένου να επιχειρηματολογήσετε υπέρ τους. Πραγματοποιήστε τον ρητορικό αγώνα στην τάξη και συζητήστε τις εντυπώσεις που σας προκάλεσε.

25

Η ηγεμονία της Σπάρτης

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Με τη λήξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, η Σπάρτη κατάφερε να κυριαρχήσει στην Ελλάδα και, μάλιστα, ξεκίνησε πόλεμο εναντίον της Περσίας. Οι Πέρσες, όμως, έδωσαν χρήματα στις δυσारेστημένες ελληνικές πόλεις, οι οποίες ξεκίνησαν να πολεμούν εναντίον της. Το 386 π.Χ. οι Σπαρτιάτες υπέγραψαν ειρήνη με τους Πέρσες.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

401 π.Χ.

Πέθανε ο Κύρος.

386 π.Χ.

Υπογραφή συνθήκης ειρήνης Σπάρτης - Περσίας.

Μετά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, η **Σπάρτη** ήταν η μοναδική μεγάλη δύναμη στην Ελλάδα. Στις περισσότερες πόλεις επέβαλε **ολιγαρχικά πολιτεύματα**, τα οποία προστατεύονταν από **σπαρτιατική φρουρά**. Τη διακυβέρνηση της Αθήνας ανέλαβαν **τριάντα ολιγαρχικοί**, οι οποίοι, όμως, δεν διατήρησαν τη θέση τους για πολλά χρόνια.

Η διακυβέρνηση των περιοχών αυτών ήταν άσχημη και οι κάτοικοί τους είχαν πολλά παράπονα από τους Σπαρτιάτες, οι οποίοι, μετά το τέλος των πολέμων, είχαν δημιουργήσει μια δική τους ηγεμονία.

Παράλληλα, στην **Περσία**, ο **Κύρος** ξεκίνησε μια εκστρατεία εναντίον του βασιλιά της. Σε αυτή συμμετείχαν πολλοί Έλληνες μισθοφόροι και κάποιοι Σπαρτιάτες. Ο Κύρος, αν και νίκησε στις πρώτες μάχες, το 401 π.Χ. πέθανε.

Ο θάνατός του φόβισε τις ελληνικές πόλεις της Μικράς Ασίας, με αποτέλεσμα να ζητήσουν τη **βοήθεια της Σπάρτης**. Εκείνη δέχθηκε να τις βοηθήσει και έστειλε τον **Αγησίλαο**, μαζί με στρατό, στη Μικρά Ασία για να αντιμετωπίσει τους Πέρσες. Στις περισσότερες από τις μάχες που ακολούθησαν κατάφερε να κερδίσει.

Εικόνα 1

Απεικόνιση των Ελλήνων μισθοφόρων του Κύρου. Του John Steerle Davis στο «Η ιστορία των μεγαλύτερων εθνών, από την αυγή της ιστορίας μέχρι τον εικοστό αιώνα».

Εικόνα 2

Θάλαττα! Θάλαττα! (Η θάλασσα! Η θάλασσα!). Η Τράπεζα (Τραπεζούντα) ήταν η πρώτη ελληνική πόλη στην οποία έφτασαν οι Δέκα Χιλιάδες κατά την υποχώρησή τους από την ενδοχώρα της Περσίας, Εικονογράφηση του 19ου αιώνα από τον Herman Vogel.

Εικόνα 3

Λεπτομέρεια από πίνακα του Adrien Guignet που απεικονίζει τη μάχη στα Κούναξα ανάμεσα στους Πέρσες και στους Έλληνες μισθοφόρους του Κύρου, το 401 π.Χ.

Οι Πέρσες γρήγορα κατάλαβαν πως δεν μπορούσαν να νικήσουν τους Σπαρτιάτες στη μάχη και σκέφτηκαν έναν άλλο τρόπο να τους αντιμετωπίσουν. Έτσι, **έδωσαν χρήματα** στις ελληνικές πόλεις που ήταν δυσαρεστημένες για να ξεκινήσουν αγώνα εναντίον των Σπαρτιατών.

Πράγματι, η Αθήνα, η Θήβα, η Κόρινθος και άλλες πόλεις **συμμάχησαν** και **επιτέθηκαν στη Σπάρτη**. Αυτή αναγκάστηκε να καλέσει πίσω τον Αγησίλαο για να τις αντιμετωπίσει. Εκείνος, όντως, κατάφερε να τις νικήσει αρκετές φορές στη στεριά αλλά, στη θάλασσα, ο σπαρτιατικός στόλος ηττήθηκε, στην Κνίδα της Μικράς Ασίας.

Τα πράγματα δεν πήγαιναν καλά για τους Σπαρτιάτες. Έτσι, το 386 π.Χ. αναγκάστηκαν να ζητήσουν από τους Πέρσες την **υπογραφή συνθήκης ειρήνης (Ανταλκίδειος ειρήνη)**. Εκείνοι δέχτηκαν, παίρνοντας, μάλιστα, ως αντάλλαγμα τις πόλεις της Μικράς Ασίας και την Κύπρο.

Εικόνα 4

Δεκάδες χιλιάδες νομίσματα Darics («τοξότες»), το κύριο νόμισμα στην Περσία, χρησιμοποιήθηκαν για να δωροδοκήσουν τα ελληνικά κράτη. Σκοπός ήταν να ξεκινήσουν έναν πόλεμο εναντίον της Σπάρτης, ώστε ο Αγησίλαος να πρέπει να ανακληθεί από την Ασία.

Γλωσσάρι

πηγή 1

Ο Λύσανδρος και η Σπαρτιατική ηγεμονία

Εκείνος που θα διοργάνωνε το σπαρτιατικό κράτος – ηγεμόνα ήταν ο Λύσανδρος. Η πείρα και οι στρατιωτικές επιτυχίες του έδιναν ελπίδες για την ανάδειξη της Σπάρτης σε μεγάλη δύναμη. Ο Λύσανδρος, όμως, τήρησε αυστηρά στρατιωτικό πρόγραμμα για τις ελληνικές πόλεις – συμμάχους· σε αυτές εγκατέστησε ολιγαρχικούς, τις δεκαρχίες, δηλαδή αρχή δέκα ανδρών. Οι δεκαρχίες στηρίζονταν από φρουρές, που είχαν επικεφαλής αρμοστές. Σκοπός των δεκαρχιών ήταν να ελέγχουν τους πρώην συμμάχους της Αθήνας, εάν πειθαρχούσαν στη Σπάρτη.

Άννα Στραταριδάκη – Κυλάφη, Αρχαία ελληνική ιστορία: Η Κλασική περίοδος και η παιδαγωγική αξία της, Ρέθυμνο 2000, σ. 52

πηγή 2

Η συμμαχία των ελληνικών πόλεων εναντίον της Σπάρτης

Σε απάντηση στις προσπάθειες της Σπάρτης να κυριαρχήσει στην Ελλάδα, οι πόλεις – κράτη των Θηβών, της Αθήνας, της Κορίνθου και του Άργους παραμέρισαν* τη συνηθισμένη μεταξύ τους έχθρα για να σχηματίσουν έναν αντι-σπαρτιατικό συνασπισμό· ήταν φυσικό να φοβούνται ότι η επεκτατική σπαρτιατική πολιτική απειλούσε την εσωτερική τους ασφάλεια και τα συμφέροντά τους στο εξωτερικό. [...] Αυτή η συμμαχία διαλύθηκε, ωστόσο, όταν οι Έλληνες σύμμαχοι του Πέρση βασιλιά κατάλαβαν ότι δεν θα τους βοηθούσε να συντρίψουν τη Σπάρτη.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2023, σ. 293

*παραμερίζω (παραμέρισαν): αφήνω στην άκρη

1

Πώς αντιμετώπισε η Σπάρτη τις υπόλοιπες ελληνικές πόλεις;

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού μελετήσεις την Πηγή 2, γράψε πώς αντιμετώπισαν οι Πέρσες τους Σπαρτιάτες.

3

Στο πλαίσιο ομαδικής εργασίας, επισκεφθείτε τη βιβλιοθήκη της περιοχής σας και ερευνήστε για τη δραστηριότητα όσων συντέλεσαν στην Ανταλκίδειο ειρήνη. Στη συνέχεια, παρουσιάστε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας στην τάξη.

26

Η ηγεμονία της Θήβας

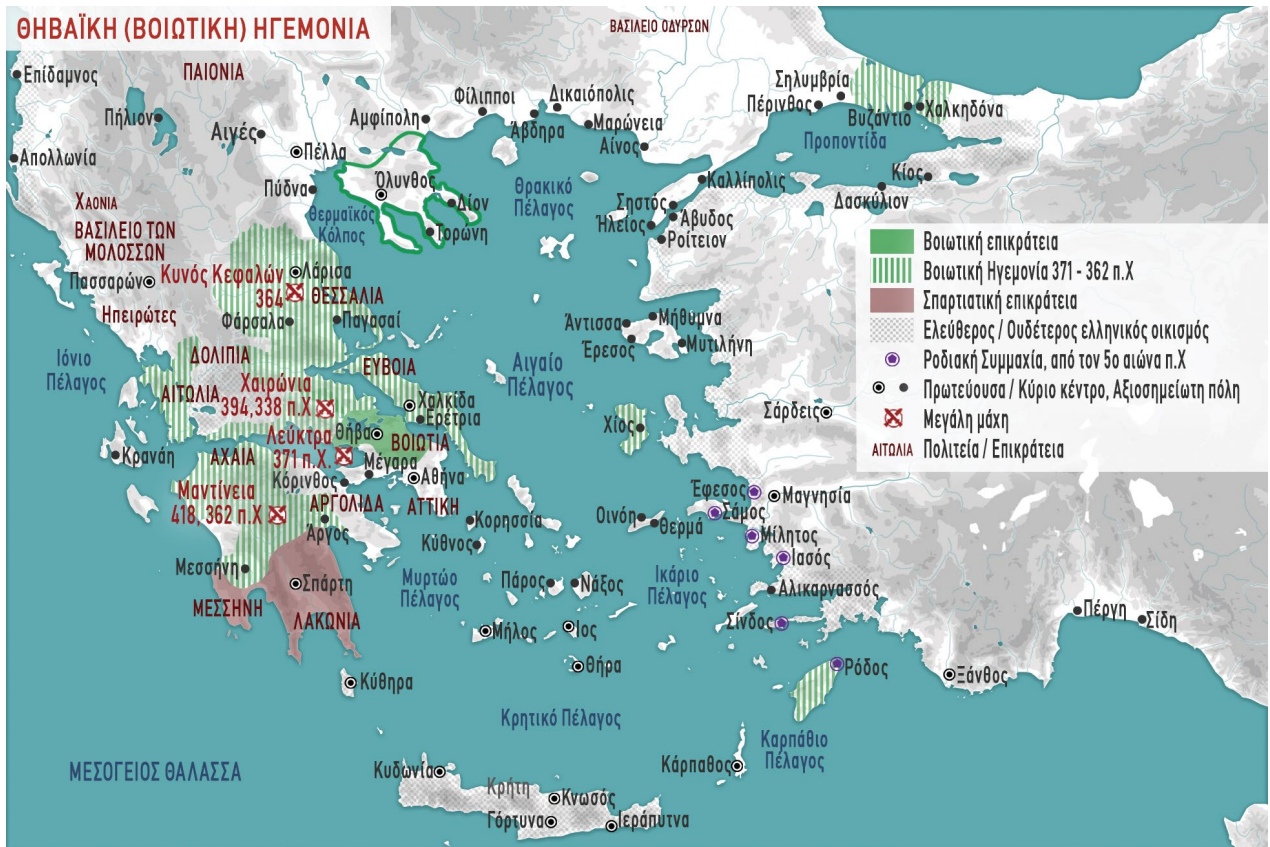
Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Από το 379 π.Χ. η Θήβα αναπτύχθηκε σημαντικά με αρχηγούς τον Πελοπίδα και τον Επαμεινώνδα. Η πιο σημαντική μάχη που ανέδειξε τη Θήβα σε ηγεμονία δόθηκε στα Λεύκτρα το 371 π.Χ. με τους Θηβαίους να νικούν τους Σπαρτιάτες. Το 362 π.Χ. όμως, στη μάχη στη Μαντίνεια, ο Επαμεινώνδας πέθανε και η Θήβα σταμάτησε να προσπαθεί να αυξήσει τη δύναμή της.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

379 π.Χ.

Επιστροφή Δημοκρατίας στη Θήβα.

371 π.Χ.

Μάχη στα Λεύκτρα στη Βοιωτία.

362 π.Χ.

Μάχη στη Μαντίνεια.

338 π.Χ.

Πτώση της Θηβαϊκής ηγεμονίας.

Εικόνα 1

Μαρμάρινο άγαλμα που απεικονίζει τον Επαμεινώνδα, ως εξιδανικευμένη φιγούρα στον περίβολο του Stowe House, Buckinghamshire (Αγγλία).

Εικόνα 2

Λεπτομέρεια από καλλιτεχνική αναπαράσταση του William Rainey που απεικονίζει τον Πελοπίδα και τον Επαμεινώνδα στη μάχη το 385 π.Χ.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 3

Αρχαίο νόμισμα (364-362 π.Χ.) που βρέθηκε στη Θήβα (εικόνα από cngcoins.com).

Στη συνέχεια, μάλιστα, η Θήβα ξεκίνησε αρκετές **εκστρατείες εναντίον της Σπάρτης**, χωρίς να μπορέσει να την κατακτήσει. Η Σπάρτη, βέβαια, για να καταφέρει να την αντιμετωπίσει ζήτησε και τη βοήθεια της Αθήνας, η οποία συμφώνησε. Οι δύο μεγάλες ελληνικές πόλεις, που πριν μισό αιώνα πολεμούσαν μεταξύ τους, τώρα είχαν αναγκαστεί να συμμαχήσουν για να αντιμετωπίσουν τη νέα μεγάλη δύναμη, τη Θήβα.

Η πιο σημαντική μάχη δόθηκε στη **Μαντίνεια** το 362 π.Χ. όπου οι Θηβαίοι μαζί με τους συμμάχους τους κατάφεραν να νικήσουν τους Σπαρτιάτες. Κατά τη διάρκεια της μάχης, όμως, ο Επαμεινώνδας πέθανε.

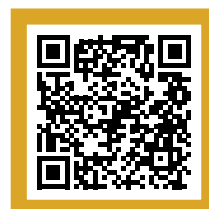
Πριν λίγα χρόνια είχε πεθάνει και ο άλλος σημαντικός πολιτικός της πόλης, ο **Πελοπίδας**. Έτσι, οι Θηβαίοι αποφάσισαν να σταματήσουν τις προσπάθειες να αυξήσουν τη δύναμή τους και έμειναν σε όσα είχαν μέχρι τότε. Η **πτώση** της Θηβαϊκής ηγεμονίας ήρθε τελικά το **338 π.Χ.** όταν οι Θηβαίοι ηττήθηκαν από τους Μακεδόνες.

Εικόνα 4

Ο Πελοπίδας οδηγεί τους Θηβαίους στη μάχη των Λεύκτρων. Καλλιτεχνική απεικόνιση του Edmund Ollier στο «Η εικονογραφημένη παγκόσμια ιστορία του Cassell» (Wikimedia Commons - Κοινά Κτήματα).

Γλωσσάρι

πηγή 1

Η αντίδραση της Θήβας στη Σπαρτιατική ηγεμονία

Η ισχυρή αντίδραση παρουσιάστηκε με την απελευθέρωση της Θήβας το 379 από δημοκρατικούς εξόριστους (με ηγέτη τον Πελοπίδα) και την ίδρυση της δεύτερης αθηναϊκής συμμαχίας, που [...] υποστήριζε την πλήρη ελευθερία των [...] ελληνικών πόλεων [...]

Το 371 ο αριθμητικά ανώτερος στρατιωτικός πελοποννησιακός στρατός αντιμετώπισε στα Λεύκτρα της Βοιωτίας την τακτική της «λοξής φάλαγγας» που είχε αναπτύξει ο Θηβαίος στρατηγός Επαμεινώνδας. Με μια μάχη η ριζοσπαστική* δημοκρατία της Θήβας, που είχε ουσιαστικά ενσωματώσει την υπόλοιπη Βοιωτία, αναδείχθηκε σε ηγετική στρατιωτική δύναμη της Ελλάδος.

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α', (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 403-404

*ριζοσπαστική: επαναστατική

πηγή 2

Η αλλαγή της κατάστασης στην Ελλάδα

Χαρακτηριστικό στοιχείο της ελληνικής ιστορίας στην περίοδο μεταξύ των Λεύκτρων (371) και της Μαντινείας (362) είναι η προσπάθεια των Θηβαίων να επεκτείνουν* την επιρροή τους και στην Πελοπόννησο, να περιορίσουν τη λακωνική πολεμική κοινότητα* και να καταφέρουν στη Σπάρτη το θανάσιμο πλήγμα. Η εισβολή των βοιωτικών στρατών στην Πελοπόννησο απεικόνιζε τη βαθιά αλλαγή που είχε γίνει στα εσωτερικά πράγματα της Ελλάδας: Η Σπάρτη, η άλλοτε ηγεμονική δύναμη του Ελληνισμού, βρισκόταν τώρα πια αναγκασμένη να περιορισθεί στην άμυνα.

H. Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος (μτφ. Αντρέα Γαβρίλη), Εκδόσεις Μέλισσα, 1991, σ. 237

*επεκτείνω (επεκτείνουν): κάνω μεγαλύτερη

*κοινότητα: ομάδα ζωντανών οργανισμών

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποια ήταν η εξέλιξη της Θηβαϊκής ηγεμονίας με τον θάνατο του Επαμεινώνδα το 362 π.Χ.;

2

Σύγκρινε την ηγεμονία της Θήβας με αυτή της Σπάρτης και φτιάξε έναν πίνακα με τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.

3

Επίλεξε έναν συμμαθητή ή μία συμμαθήτριά σου και, αξιοποιώντας το διπλανό QR code με τίτλο «Μάχη των Λεύκτρων» και οποιαδήποτε άλλη πηγή θεωρείτε χρήσιμη, περιγράψτε τη μάχη στην οποία πρωταγωνίστησε ο Θηβαίος Επαμεινώνδας.

Θυμάμαι και ελέγχω όσα έμαθα

1 Το 431 ξεκίνησε ο Πελοποννησιακός Πόλεμος με βασική αιτία τη γρήγορη ανάπτυξη της Αθήνας.

2 Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος χωρίζεται σε τρεις φάσεις: από το 431 έως το 421, από το 415 έως το 413 και από το 413 έως το 404.

3 Ο Πελοποννησιακός Πόλεμος ολοκληρώθηκε το 404 με νίκη της Σπάρτης έναντι της Αθήνας.

4 Μετά τη νίκη της, η Σπάρτη προσπάθησε να μεγαλώσει ακόμα περισσότερο τη δύναμή της και ξεκίνησε πόλεμο με τους Πέρσες.

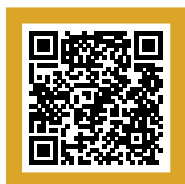
5 Οι Πέρσες έδωσαν χρήματα στις δυσαρεστημένες από τους Σπαρτιάτες ελληνικές πόλεις και αυτές επαναστάτησαν εναντίον της, αναγκάζοντάς την να υπογράψει ειρήνη με τους Πέρσες.

6 Το 379 π.Χ. στη Θήβα επέστρεψε η δημοκρατία με την πόλη να κυριαρχεί στην Ελλάδα, μετά τη νίκη της απέναντι στη Σπάρτη, στα Λεύκτρα.

Παίζω

και μαθαίνω

ΕΝΟΤΗΤΑ

ΣΤ

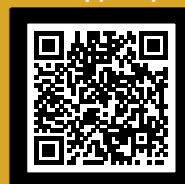
Μακεδονία

ΣΤ.27. Η Μακεδονία, μία νέα ελληνική δύναμη

ΣΤ.28. Μέγας Αλέξανδρος: Η προσωπικότητα και το έργο του

ΣΤ.29. Η εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου

Αντιλαμβάνομαι

τη χρονική σειρά

Η Μακεδονία, μία νέα ελληνική δύναμη

27

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Η Μακεδονία δεν είχε καταφέρει να αναπτυχθεί ιδιαίτερα μέχρι το 358 π.Χ. όταν έγινε βασιλιάς της ο χαρισματικός Φίλιππος Β'. Εκείνος οργάνωσε καλύτερα τον στρατό και μεγάλωσε την έκταση του κράτους του. Στη μάχη της Χαιρώνειας νίκησε τους Αθηναίους και τους Θηβαίους και κατάφερε να κυριαρχήσει σε ολόκληρη την Ελλάδα.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

359 π.Χ.

Έγινε βασιλιάς ο Φίλιππος Β'.

339 π.Χ.

Ο Φίλιππος ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον της Νότιας Ελλάδας.

338 π.Χ.

Μάχη της Χαιρώνειας.

Εικόνα 1

Άγαλμα του Φιλίππου Β', στη βασιλεία του οποίου η Μακεδονία απέκτησε μεγάλη δύναμη (Θεσσαλονίκη).

Οι **αρχαίοι Μακεδόνες** εμφανίστηκαν, αρχικά, κοντά στη σημερινή Θεσσαλία και, αργότερα, μετακινήθηκαν πιο βόρεια. Για πολλά χρόνια, ζούσαν χωρίς να έχουν σχέσεις με τους υπόλοιπους λαούς της Ελλάδας.

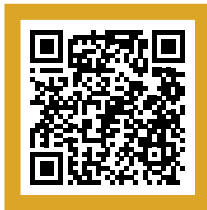
Όταν, όμως, εμφανίστηκαν οι **Πέρσες**, η Μακεδονία άρχισε να επικοινωνεί με τα υπόλοιπα κράτη, προκειμένου να αντιμετωπίσει τον κοινό εχθρό.

Το 359 π.Χ. έγινε βασιλιάς της Μακεδονίας ο **Φίλιππος Β'** και το κράτος άρχισε να αναπτύσσεται και να αποκτά μεγάλη δύναμη.

Το πρώτο πράγμα που έκανε ο Φίλιππος ήταν να φτιάξει τον **στρατό** του. Έτσι, οργάνωσε νέες στρατιωτικές ομάδες, τις **φάλαγγες**, και εξόπλισε τους **πεζεταίρους** (στρατιώτες) με ένα μακρύ δόρυ, τη **σάρισα**.

Ο τρόπος που πολεμούσαν οι ομάδες αυτές και η τακτική που χρησιμοποιούσαν, τις έκαναν **ακαταμάχητες**. Ο Φίλιππος, πλέον, μπόρεσε να αντιμετωπίσει τους βόρειους εχθρούς του αποτελεσματικά και να μεγαλώσει το κράτος του.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 2

Το Μωσαϊκό του Αλεξάνδρου, μια σωζόμενη αρχαία καλλιτεχνική απεικόνιση στην οποία εμφανίζονται οι σάρισσες, που χρησιμοποιούνταν ήδη στα χρόνια του Φιλίππου Β'. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νάπολης (Ιταλία).

Εικόνα 3

Μια επιτύμβια στήλη για έναν Πανχάρη (πιθανόν έπεσε στη μάχη της Χαιρώνειας, 338 π.Χ.), που δείχνει ανάγλυφο ενός πεζού στρατιώτη και ενός Μακεδόνα ιππέα, πάνω σε ένα αγγείο λουτροφόρου (που σημαίνει ότι ο άνδρας πέθανε άγαμος). Εκτίθεται στην Αίθουσα των λεγόμενων «Μνημείων των Μετοίκων», στον πρώτο όροφο του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά (Φωτογραφία: Giovanni Dall'Orto, Wikimedia Commons - Κοινά Κτήματα).

Ήθελε, όμως, να κυριαρχήσει και στη νότια Ελλάδα. Όταν, λοιπόν, το **συνέδριο των Αμφικτιονιών** ζήτησε τη βοήθειά του, ο Φίλιππος ανταποκρίθηκε, έδειξε τη δύναμή του και έγινε και επίσημα μέλος της κοινότητας των Ελλήνων.

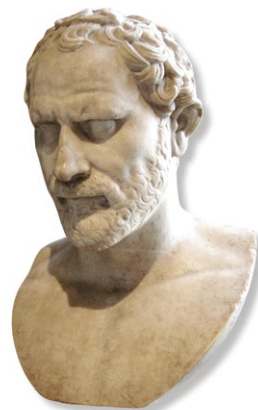
Η **Αθήνα** και η **Βοιωτία**, όμως, δεν ήταν ευχαριστημένες που η Μακεδονία αύξανε συνέχεια τη δύναμή της. Άρχισαν, λοιπόν, να αμφισβητούν τον Φίλιππο και να του βάζουν εμπόδια.

Ο Φίλιππος, όμως, δεν επέτρεπε να τον υποτιμούν και αποφάσισε να ξεκινήσει **εκστρατεία** (339 π.Χ.) εναντίον της **Νότιας Ελλάδας**. Μέσα σε ελάχιστες ημέρες κατάφερε να φτάσει μέχρι τις Θερμοπύλες, εντυπωσιάζοντας τους αντιπάλους του.

Η μεγάλη σύγκρουση έγινε στη **μάχη της Χαιρώνειας** (338 π.Χ.), στην οποία ο Μακεδόνας βασιλιάς, με έξυπνες και στρατηγικές κινήσεις, κατέστρεψε τις δυνάμεις των Αθηναίων και των Θηβαίων. Ήταν πια ο κυρίαρχος της Ελλάδας.

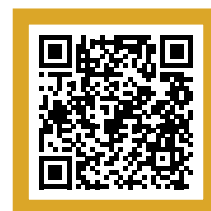
Λίγο αργότερα, στο **Συνέδριο της Κορίνθου** (337 π.Χ.), ο Φίλιππος ένωσε τα ελληνικά κράτη σε μία συμμαχία, για να αντιμετωπίσουν μαζί τους Πέρσες.

Εικόνα 4

Ρωμαϊκή μαρμάρινη προτομή (εμπνευσμένη από χάλκινο άγαλμα του Πολυεύκτου - περ. 280 π.Χ.) του Έλληνα ρήτορα Δημοσθένη, που ήταν αρχηγός των Αθηναίων, την περίοδο που οι Αθηναίοι συγκρούονταν με τους Μακεδόνες. Μουσείο Λούβρου, Παρίσι (Γαλλία).

Γλωσσάρι

πηγή 1

Τα αποτελέσματα της μάχης της Χαιρώνειας

Οι σύμμαχοι παίρνουν θέση στη Χαιρώνεια. Με πιθανώς ίσες δυνάμεις η σωστή διοίκηση θα αναδείξει τον νικητή.[...] Οι Αθηναίοι μετρούν 1.000 νεκρούς και 2.000 αιχμαλώτους, οι Θηβαίοι πάνω από 2.000 νεκρούς.

Εκμεταλλεζόμενος κατάλληλα το πλεονέκτημα, ο Φίλιππος επιβεβαιώνει με τον δικό του τρόπο το «νέο»[...]: ρυθμίζει ως αφέντης τις υποθέσεις των Ελλήνων και λαμβάνει στοιχειώδεις προφυλάξεις για να τους χωρίσει οριστικά.[...]

Τοποθετεί μακεδονικές φρουρές στη Θήβα, τη Χαλκίδα, την Κόρινθο. Στην Πελοπόννησο[...] διαιτητεύει* τις παλιές διαφορές εις βάρος των Λακεδαιμόνιων.

C. Orrioux – P. Schmitt Pantel, Αρχαία ελληνική Ιστορία (μτφ. Αμαλίας Σταθάκη), Εκδόσεις Gutenberg, 2018, σ. 357

*διαιτητεύω (διαιτητεύει): παίρνω αποφάσεις

πηγή 2

Η επέκταση του Μακεδονικού κράτους σε οχτώ χρόνια

Δεν είχαν περάσει καλά – καλά οχτώ χρόνια αφότου ο Φίλιππος είχε ανέλθει στο θρόνο της Μακεδονίας, και είχε κατορθώσει να αλλάξει την ισορροπία δυνάμεων στην Ελλάδα και ολόκληρη την όψη του ελληνικού κόσμου[...]. Είχε δημιουργήσει ένα στρατό και μια απολύτως επαρκή πρόσοδο* και είχε καταστήσει τον εαυτό του κύριο όλων σχεδόν των παράλιων περιοχών του βόρειου Αιγαίου από τα στενά των Θερμοπυλών μέχρι τις ακτές της Προποντίδας. Οι μόνες περιοχές που δεν βρίσκονταν ακόμα υπό τον [...] έλεγχό του ήταν η Χερσόνησος και η περιοχή της Χαλκιδικής συμμαχίας.

J.B. Bury & R. Meiggs, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος μέχρι τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (μτφ. Κ. Ν. Πετρόπουλου), Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1978, σ. 663

*πρόσοδος (πρόσοδο): έσοδο

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποια ήταν τα πρώτα μέτρα που πήρε ο Φίλιππος Β', αφού ανέλαβε την εξουσία;

2

Μελέτησε την Πηγή 1 και τον σχετικό χάρτη του μαθήματος. Ποια ήταν τα αποτελέσματα της μάχης της Χαιρώνειας;

3

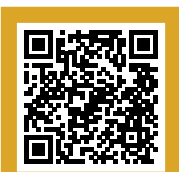
Χωριστείτε σε ομάδες και κάντε μία έρευνα για τον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας. Στη συνέχεια, παρουσιάστε τα αποτελέσματα της έρευνάς σας σε ένα κολάζ με κείμενα και εικόνες.

Μέγας Αλέξανδρος: Η προσωπικότητα και το έργο του

28

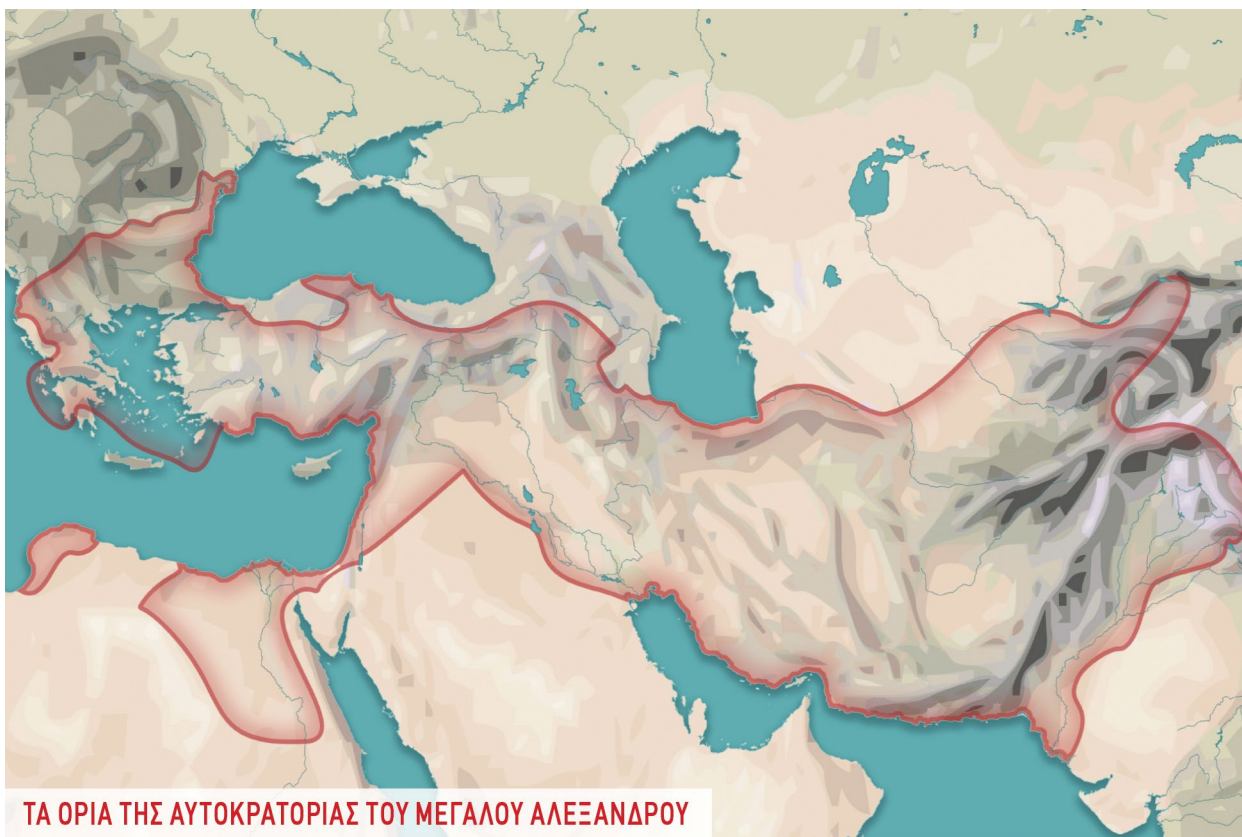
Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Μετά τον θάνατο του Φιλίππου Β', στον θρόνο ανέβηκε ο γιος του, Αλέξανδρος, ο οποίος ήταν μαθητής του Αριστοτέλη και είχε ως πρότυπο τον Αχιλλέα. Εκείνος κατάφερε να κατακτήσει πολλές περιοχές και μετέφερε τον ελληνικό πολιτισμό μέχρι τα βάθη της Ανατολής. Γενικότερα, η συμβολή του στην ιστορία, την τέχνη, τη γλώσσα, τον πολιτισμό και την οικονομία στην Ευρώπη, την Αφρική και την Ασία ήταν τεράστια.

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

336 π.Χ.

Πέθανε ο βασιλιάς
Φίλιππος.

336 π.Χ.

Ο Αλέξανδρος
έγινε βασιλιάς
της Μακεδονίας.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Ο Ήλιος της Βεργίνας, το έμβλημα της αρχαίας Μακεδονίας, σε ανάγλυφο που απεικονίζει τον θεό Ήλιο στο άρμα του, φτιαγμένο στις αρχές 4ου αι. π.Χ. ναός Αθηνάς, Μουσείο της Περγάμου.

Εικόνα 2

Κεφαλή αγάλματος του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Βρέθηκε το 1886 κοντά στο Ερέχθειο στην Ακρόπολη. Ο Μέγας Αλέξανδρος απεικονίζεται σε νεαρή ηλικία, όπως θα ήταν κατά τη μοναδική επίσκεψή του στην Αθήνα, μετά τη μάχη της Χαιρώνειας το 338 π.Χ. Μουσείο Ακρόπολης.

Εικόνα 3

Ο Αριστοτέλης, ως μέντορας του Μεγάλου Αλεξάνδρου (πρωτότυπο, δημιουργία τεχνητής νοημοσύνης).

Όταν πέθανε ο βασιλιάς Φίλιππος (336 π.Χ.) ο γιος του, ο **Αλέξανδρος**, ήταν μόλις 20 ετών. Με τη στήριξη των αγαπημένων στρατηγών του πατέρα του, ο Αλέξανδρος έγινε ο **νέος βασιλιάς** της Μακεδονίας. Μητέρα του ήταν η **Ολυμπιάδα**, μία δυναμική πριγκίπισσα από την Ήπειρο. Οι σχέσεις τους ήταν πολύ στενές και εκείνη επηρέαζε πολύ τον γιο της. Αντίθετα, οι σχέσεις του Αλεξάνδρου με τον πατέρα του δεν ήταν πάντα καλές.

Η **προσωπικότητα** του Αλεξάνδρου επηρεάστηκε από την **παιδεία** που έλαβε. Από μικρός, όπως όλοι οι αριστοκράτες της Μακεδονίας, διδάχθηκε **γεωμετρία, αριθμητική και μουσική**. Έμαθε να ιππεύει και απέκτησε από νωρίς το αγαπημένο του άλογο, τον **Βουκεφάλα**.

Η σημαντικότερη στιγμή της εκπαίδευσής του, όμως, ήταν όταν έγινε δάσκαλός του ο φιλόσοφος **Αριστοτέλης**. Εκείνος του έμαθε πολιτική, ιστορία, φιλολογία και αστρονομία. Το μεγαλύτερο δώρο που του έκανε, όμως, ήταν να του διδάξει τα έργα του **Ομήρου**, την **Οδύσσεια** και την **Ιλιάδα**.

Εικόνα 4

Το Ψηφιδωτό του Κυνηγιού του Λιονταριού από την Πέλλα της Μακεδονίας.
Το ψηφιδωτό χρονολογείται γύρω στα τέλη του 4ου αιώνα π.Χ.

Ο νεαρός Αλέξανδρος έκανε πρότυπό του τον μυθικό **Αχιλλέα**. Ήταν ο άνθρωπος που θα θαύμαζε περισσότερο από όλους στην υπόλοιπη ζωή του. Τα κατορθώματα εκείνου μεγάλωσαν μέσα του την επιθυμία να γίνει και αυτός ήρωας της εποχής του.

Με αυτήν τη μόρφωση και αυτόν τον χαρακτήρα, ο Αλέξανδρος **κατάφερε να επηρεάσει όλο τον κόσμο** και να κάνει γνωστό το όνομά του σε όλους, μέχρι τις ημέρες μας.

Στην Αυτοκρατορία που ίδρυσε:

- μετέφερε την **ελληνική παράδοση** και τον τρόπο ζωής στην Ανατολή, αναμειγνύοντας το ελληνικό με το ανατολίτικο στοιχείο.
- **ίδρυσε δεκάδες πόλεις**, οι οποίες αποτέλεσαν στη συνέχεια σημαντικά πνευματικά κέντρα.
- **έκοψε νόμισμα** και μοίρασε στον λαό, με τη μορφή δώρων, μισθών και συντάξεων, τα πλούτη που βρήκε στα θησαυροφυλάκια της Ανατολής.
- εφήυρε **νέες στρατηγικές** για την πολεμική αντιμετώπιση των εχθρών.

Εικόνα 5

Αρχαίο ελληνικό νόμισμα με προσωπογραφία του Μεγάλου Αλεξάνδρου (Wikimedia Commons - Κοινά Κτήματα).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Οι συνθήκες μετά την άνοδο του Μ. Αλεξάνδρου στον θρόνο

Ανέβηκε λοιπόν στον θρόνο σε ηλικία είκοσι χρόνων, έναν θρόνο που είχε από παντού μεγάλο φθόνο, φοβερά μίση και κινδύνους. Γιατί ούτε τα βαρβρικά και γειτονικά έθνη ανέχονταν τη σκλαβιά, καθώς ποθούσαν* τα πατρικά τους βασίλεια, ούτε και την Ελλάδα, παρόλο που επικράτησε με τα όπλα, είχε χρόνο ώστε να την ενώσει και να την κρατά υπό τον έλεγχό του, αλλά, αφού άλλαξε μόνο τα πράγματα και δημιούργησε αναστάτωση, άφησε μια κατάσταση πολύ ταραχμένη και με ασυνήθιστη κινητικότητα.

Πλούταρχος, Αλέξανδρος 11.1 – 11.2, (μτφ. Α.Ι. Γιαγκόπουλου, Ζ.Ε. Μαλαθούνη), για greek-language.gr

*ποθώ (ποθούσαν): επιθυμώ

Πηγή 2

Ο χαρακτήρας του Μ. Αλέξανδρου

Η ανδρεία, ο απaráμιλλος* ηρωισμός, η χαρισματική προσωπικότητα, η αυταπάρνηση, το εύρος και η ταχύτητα του πνεύματός του ήταν μοναδικά, και στο μέγεθος αυτό δεν παρουσιάστηκαν ποτέ ξανά από έναν ηγέτη μιας τόσο μεγάλης αυτοκρατορίας. Ο Αρριανός έγραψε ότι «ο Αλέξανδρος είχε τη θαυμάσια δύναμη να αρπάζει τη σωστή κίνηση, όταν η κατάσταση φαινόταν νεφελώδης».

Οι μάχες και οι νίκες του αποκαθήλωσαν καθετί που θεωρούσαν δεδομένο μέχρι τότε, όπως το ακατανίκητο του περσικού στρατού.

Θεοφάνης Μαλκίδης, Μέγας Αλέξανδρος: Ο Βασιλεύς των Ελλήνων, Ενωμένη Ρωμηοσύνη, 2013, σ. 68-69

*απαράμιλλος: πολύ μεγάλος

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποια ήταν η εκπαίδευση που έλαβε ο Μ. Αλέξανδρος;

2

Διαβάστε την Πηγή 2, παρατηρήστε πώς αποκαλεί ο Πλούταρχος τους υπόλοιπους λαούς και συγκρίνετε τον χαρακτηρισμό του με άλλες αντίστοιχες πηγές. Συζητήστε στην τάξη τα συμπεράσματά σας για την αντικειμενικότητα του περιεχομένου της συγκεκριμένης πηγής.

Η εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου

29

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Ο Αλέξανδρος, αφού ανέβηκε στον θρόνο, ανέλαβε την ηγεσία στον πόλεμο εναντίον των Περσών. Τα πρώτα χρόνια νίκησε σε πολλές μάχες με σημαντικότερες αυτές στον Γρανικό και στην Ισσό. Στη συνέχεια, απελευθέρωσε την Αίγυπτο και νίκησε ξανά τους Πέρσες στα Γαυγάμηλα, δημιουργώντας μια τεράστιας έκτασης ελληνική αυτοκρατορία που έφτανε στα βόρεια της Ανατολής, μέχρι τους πρόποδες των Ιμαλαΐων.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

334 π.Χ.

Μάχη
στον Γρανικό.

333 π.Χ.

Μάχη
στην Ισσό.

331 π.Χ.

Μάχη
στα Γαυγάμηλα.

Ακούω και μαθαίνω

Ο Αλέξανδρος, από τα **16 χρόνια** του συμμετείχε στις πολεμικές ενέργειες του πατέρα του. Μάλιστα, όταν εκείνος έλειπε σε κάποια εκστρατεία, ήταν επικεφαλής του στρατού της Μακεδονίας.

Φάνηκε από νωρίς ότι ο Αλέξανδρος είχε μεγάλες **πολεμικές δυνατότητες**, για αυτό και το Συνέδριο της Κορίνθου, του έδωσε την εντολή που είχε λάβει ο πατέρας του: **να ηγηθεί στον πόλεμο με τους Πέρσες**.

Αφού πέρασε τα στενά της Προποντίδας (334 π.Χ.), έφτασε στη **Μικρά Ασία** με μεγάλο στρατό και στόλο. Εκεί, στην **αρχαία Τροία**, θέλησε να προσκυνήσει τον τάφο του αγαπημένου του ήρωα, του **Αχιλλέα**.

Ακολούθησε η πρώτη μεγάλη μάχη με τους Πέρσες στον **Γρανικό** ποταμό (334 π.Χ.), όπου οι Μακεδόνες κατάφεραν να νικήσουν. Αμέσως μετά, ο Αλέξανδρος κατέλαβε δεκάδες πόλεις της Μικράς Ασίας και ετοιμάστηκε για την επόμενη μεγάλη μάχη, που έγινε στην **Ισσό** (333 π.Χ.).

Εικόνα 1

Λεπτομέρεια από πίνακα του Λουί Ζαν Φρανσουά, που απεικονίζει τον Αλέξανδρο στο μαντείο των Δελφών, το οποίο συμβουλευτήκε πριν ξεκινήσει την εκστρατεία του.

Εικόνα 2

Λεπτομέρεια από πίνακα του Giovanni Paolo Panini που απεικονίζει τον Μέγα Αλέξανδρο στον τάφο του Αχιλλέα.

Εικόνα 3

Το άγαλμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη Θεσσαλονίκη (λήψη φωτογραφίας © Φώτιος Τσάτσης).

Εικόνα 4

Αλέξανδρος εναντίον Δαρείου, Πιέτρο ντα Κορτόνα, 1644-1650.

Σε μία μεγάλη πεδιάδα γεμάτη άμμο, ο Μακεδόνας βασιλιάς κατάφερε με το ιππικό του να σπάσει την άμυνα του εχθρού και να αναγκάσει τον **Δαρείο Γ'**, τον βασιλιά των Περσών, να τραπήει σε φυγή. Ο Αλέξανδρος τον κυνήγησε μέχρι τον Ευφράτη ποταμό.

Στη συνέχεια, ο Αλέξανδρος άλλαξε τα σχέδιά του και κατευθύνθηκε προς την **Αίγυπτο**, στην οποία μπήκε **ως απελευθερωτής** και στην οποία δοξάστηκε ως Φαραώ. Φεύγοντας από εκεί (331 π.Χ.), πέρασε τον ποταμό **Τίγρη** και αντιμετώπισε για άλλη μια φορά, με επιτυχία, τον Δαρείο στη μάχη στα **Γαυγάμηλα**.

Ήταν η τελευταία νικηφόρα μάχη με τους Πέρσες. Από εκείνη τη στιγμή, ο Αλέξανδρος έγινε **κυρίαρχος της Ασίας και όλης της Ανατολής**.

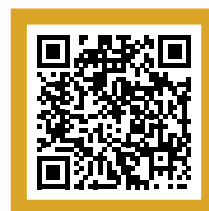
Ο ίδιος **υιοθέτησε** πολλές **ανατολίτικες συμπεριφορές**, οι οποίες έφτασαν και στην Ελλάδα. Σημαντικότερη, όμως, ήταν η επικράτηση του ελληνικού στοιχείου στην Ανατολή: ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν ο Έλληνας ηγέτης της μεγαλύτερης αυτοκρατορίας του κόσμου, με έδρα τη Μακεδονία και βάση της τον ελληνικό τρόπο ζωής.

Εικόνα 5

Άγαλμα από ροζ γρανίτη (περίπου 300 π.Χ.) που απεικονίζει τον Μέγα Αλέξανδρο ως Φαραώ (Ύψος 162,5 cm). Ιδιοκτησία Städtelscher Museums-Verein e.V.

Γλωσσάρι

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

22 Μαΐου 334 π.Χ. - Γρανικός Ποταμός

Ο Αλέξανδρος με το στράτευμά του περνάει τον ποταμό Γρανικό και, έτσι, ξεκινάει η σύγκρουση με τους Πέρσες.

Το μακεδονικό ιππικό καταφέρνει να τρέψει σε φυγή τους αντιπάλους, οι οποίοι χάνουν εκείνη τη μέρα 4.000 στρατιώτες ενώ, στον αντίποδα, οι Μακεδόνες έχουν μόλις 400 απώλειες.

Μετά τη νίκη, ο Αλέξανδρος έστειλε 400 περσικές πανοπλίες, ως αφιέρωμα, στην Αθήνα με την παρακάτω επιγραφή:

«Αλέξανδρος ο Φιλίππου και οι Έλληνες πλην Λακεδαιμονίων από των βαρβάρων των την Ασία κατοικούντων».

12 Νοεμβρίου 333 π.Χ. - πεδιάδα της Ισσού
Ο Αλέξανδρος με περίπου 35.000 πεζικό και 6.000 ιππικό αντιμετωπίζει τον Δαρείο Γ', ο οποίος έχει συγκεντρώσει περίπου 600.000 άνδρες, από τους οποίους οι 60.000 ήταν ιππείς. Με στρατηγικούς ελιγμούς, κατορθώνει να διαπεράσει την άμυνα του Δαρείου και να τον οδηγήσει σε φυγή, την οποία ακολούθησαν και οι υπόλοιποι Πέρσες. Οι απώλειες άγγιξαν τις 100.000 για τον Δαρείο και μόλις τις 500 για τους Μακεδόνες, ενώ αποτέλεσμα της μάχης αυτής ήταν και η αιχμαλωσία της οικογένειας του Δαρείου.

1 Οκτωβρίου 331 π.Χ. - Γαυγάμηλα

Ο Αλέξανδρος με περίπου 47.000 άνδρες βρίσκεται αντιμέτωπος με τον Δαρείο, ο οποίος έχει συγκεντρώσει στρατό 50.000 έως 120.000 ανδρών. Ο Αλέξανδρος, εκμεταλλευόμενος ένα κενό στο αριστερό τμήμα του Δαρείου, κατορθώνει με τους εταίρους του να κινηθεί μέχρι την προσωπική φρουρά του Πέρση βασιλιά, αναγκάζοντάς τον σε φυγή, ενώ τον καταδιώκει μέχρι τα Άρβηλα.

Όρια της Αυτοκρατορίας του Μεγάλου Αλεξάνδρου το 323 π.Χ.

ΚΜ
ΩΝ

πηγή 1

Ο Μ. Αλέξανδρος και ο γόρδιος δεσμός

Ύστερα από αυτά νίκησε όσους από τους Πισίδες αντιστάθηκαν και υπέταξε* τη Φρυγία. Και αφού κυριέυσε την πόλη Γόρδιο, που λέγεται ότι ήταν η πατρίδα του αρχαίου Μίδα, είδε την ξακουστή άμαξα, που ήταν δεμένη με φλοιό κρυνιάς, και άκουσε γι' αυτήν κάτι που πίστευαν οι βάρβαροι, πως, όποιος θα έλυne τον κόμμο, ήταν γραφτό να γίνει βασιλιάς της οικουμένης [...]. Ο Αλέξανδρος, αδυνατώντας να τον λύσει, τον έκοψε με το μαχαίρι· έτσι με το κόψιμο αποκαλύφθηκαν πολλές άκρες του.

Πλούταρχος, Αλέξανδρος 18.2 – 18.3 (μτφ. Α.Ι. Γιαγκόπουλου, Ζ.Ε. Μαλαθούνη), στο greek-language.gr

*υποτάσσω (υπέταξε): κατακτώ

πηγή 2

Τα σχέδια του Μ. Αλεξάνδρου

Η επίθεση του Αλεξάνδρου βρήκε την αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών στο τέλος μιας μακρόχρονης δυναστικής κρίσης. Οι αυθαιρεσίες* των σατραπών της Μικράς Ασίας και η αιφνιδιαστική μακεδονική προέλαση ματαίωσαν τα σχέδια του Ρόδιου Μέμνονα, διοικητή του περσικού στόλου, να προσελκύσει [...] με ναυτικό αντιπερισπασμό στο Αιγαίο. Αντίθετα ο Αλέξανδρος, ακόμη και μετά την ήττα του αυτοκρατορικού στρατού που διοικούσε ο ίδιος, ο Δαρείος Γ' στην Ισσό (Νοέμβριος 333 π.Χ.), επέμεινε στο σχέδιο να φέρει υπό τον έλεγχό του όλα τα ανατολικά παράλια της Μικράς Ασίας [...].

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α', (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 412

*αυθαιρεσίες: οι συμπεριφορές ή πράξεις που πραγματοποιούνται σύμφωνα με προσωπικές επιθυμίες και όχι σύμφωνα με νόμους ή ορισμένα κριτήρια

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Ποιο ήταν το βασικότερο αποτέλεσμα της εκστρατείας του Μ. Αλεξάνδρου;

2

Χρησιμοποίησε το σχετικό QR Code για να ανοίξεις τον χάρτη του μαθήματος στον υπολογιστή σου ή στον διαδραστικό πίνακα της τάξης σου. Με βάση αυτό, συζητήστε για την εκστρατεία και τις επιτυχίες του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Θυμάμαι και ελέγχω όσα έμαθα

1 Η Μακεδονία άρχισε να αναπτύσσεται ιδιαίτερα το 358 που ο Φίλιππος ο Β' ανέβηκε στον θρόνο.

2 Ο Φίλιππος Β' κατάφερε να κάνει τη Μακεδονία κυρίαρχη δύναμη στην Ελλάδα με τη μεγάλη νίκη του στη Χαιρώνεια.

3 Μετά τον θάνατο του Φιλίππου Β' στον θρόνο ανέβηκε ο γιος του Αλέξανδρος, ο οποίος ήταν μαθητής του Αριστοτέλη κι είχε ως πρότυπο τον Αχιλλέα.

4 Ο Μ. Αλέξανδρος ξεκίνησε εκστρατεία εναντίον των Περσών και τους νίκησε στον Γρανικό, στην Ισσό και στα Γαυγάμηλα.

5 Κατέκτησε πολλές νέες περιοχές και δημιούργησε μια από τις μεγαλύτερες αυτοκρατορίες στην ιστορία.

6 Ο Μ. Αλέξανδρος, μέσα από τις κατακτήσεις του, μετέδωσε τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική γλώσσα σε πολλές χώρες.

Παίζω

και μαθαίνω

ΕΝΟΤΗΤΑ

Z

Ελληνιστικά χρόνια

Z.30. Η αυτοκρατορία του Μ. Αλεξάνδρου διασπάται

Z.31. Η καθημερινή ζωή στα ελληνιστικά χρόνια

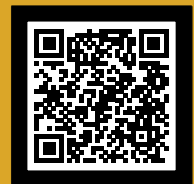
Z.32. Οι τέχνες και τα γράμματα στα ελληνιστικά χρόνια

Z.33. Το ρωμαϊκό κράτος

Z.34. Η Καρχηδόνα συγκρούεται με τη Ρώμη

Z.35. Η υποταγή του ελληνικού κόσμου

Αντιλαμβάνομαι

τη χρονική σειρά

30

Η αυτοκρατορία του Μ. Αλέξανδρου διασπάται

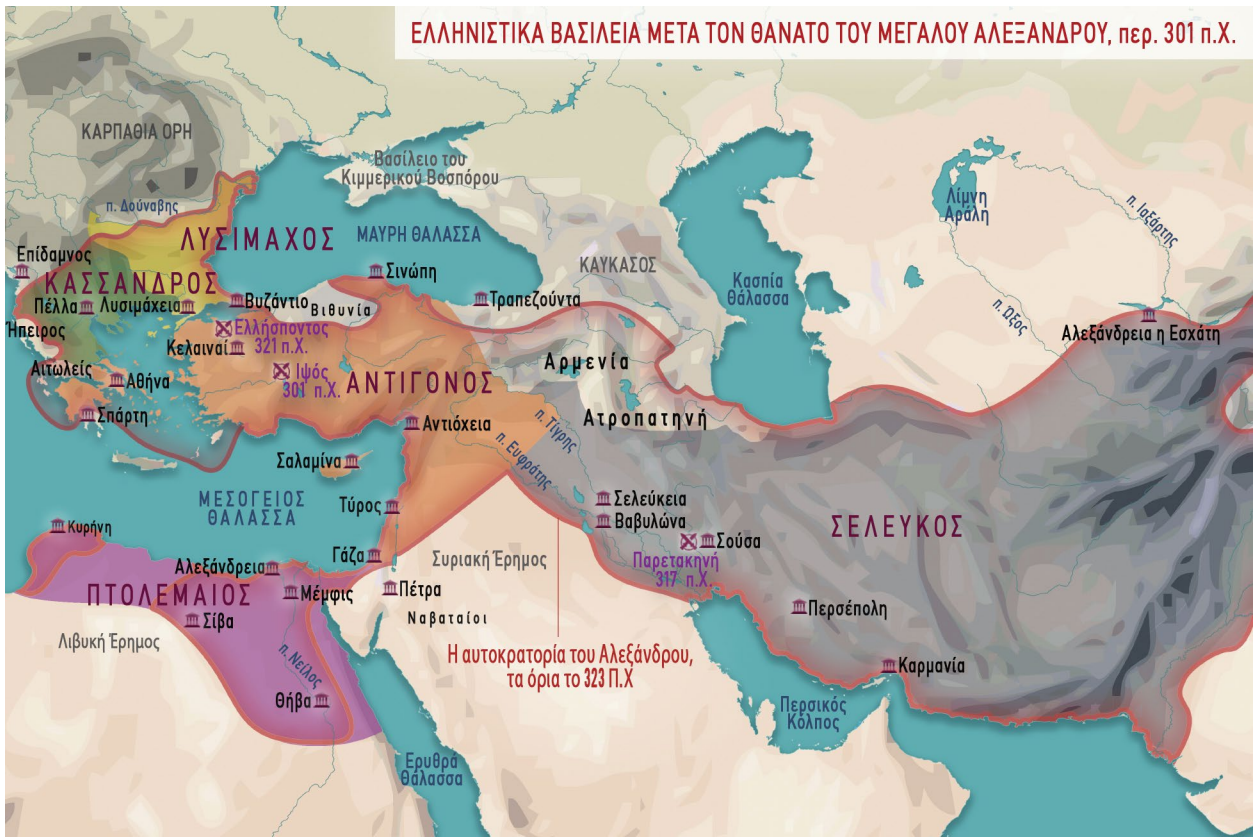
Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Ο Αλέξανδρος το 323 π.Χ. πέθανε και το βασίλειό του διασπάστηκε σε τέσσερα μέρη: στο βασίλειο της Μακεδονίας με αρχηγό τον Κάσσανδρο, στο βασίλειο της Αιγύπτου με αρχηγό τον Πτολεμαίο, στο βασίλειο της Συρίας με αρχηγό τον Σέλευκο και στο βασίλειο της Περσίας με αρχηγό τον Φιλέταιρο.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

336 π.Χ.

Ο Αλέξανδρος έγινε βασιλιάς της Μακεδονίας.

323 π.Χ.

Ο Μέγας Αλέξανδρος πέθανε.

Ακούω και μαθαίνω

Ο Μέγας Αλέξανδρος πέθανε το 323 π.Χ. αφού πρώτα δημιούργησε ένα τεράστιο κράτος. Αμέσως μετά τον θάνατό του, εκδηλώθηκαν διαμάχες ανάμεσα στους υποψήφιους διαδόχους του.

Μετά από πολλές συγκρούσεις δημιουργήθηκαν τέσσερα ελληνιστικά βασίλεια.

- Το **βασίλειο της Μακεδονίας**, με βασιλιά τον **Κάσσανδρο**. Ο πληθυσμός του είχε μειωθεί αφού πολλοί κάτοικοι μετανάστευσαν στην Αίγυπτο και την Ασία. Αργότερα, ο στρατηγός Αντίγονος κατάφερε να ξανακάνει τη Μακεδονία ισχυρό κράτος, αντιμετωπίζοντας τους Γαλάτες. Έτσι, έγινε βασιλιάς και εγκαίνιασε τη δυναστεία των **Αντιγονιδών**.
- Το **βασίλειο της Αιγύπτου**, που ήταν το πλουσιότερο από τα βασίλεια και είχε βασιλιά τον **Πτολεμαίο**. Η πρωτεύουσά του ήταν η **Αλεξάνδρεια**, η οποία αναπτύχθηκε πολύ όσον αφορά την οικονομία και τον πολιτισμό. Εκεί κτίστηκε η μεγαλύτερη **βιβλιοθήκη** στον τότε κόσμο αλλά και ο θεόρατος

Εικόνα 1

Ο ετοιμοθάνατος Αλέξανδρος, αντίγραφο ενός γλυπτού του 2ου αιώνα π.Χ. Εθνικό Μουσείο Τέχνης του Αζερμπαϊτζάν.

Εικόνα 2

Προτομή του Πτολεμαίου ως Φαραώ. Βρετανικό Μουσείο.

Εικόνα 3

Λεπτομέρεια από πίνακα του Placido Costanzi (1736-1737), που απεικονίζει τον Μέγα Αλέξανδρο να ιδρύει την Αλεξάνδρεια.

Εικόνα 4

Αναπαράσταση της ακρόπολης και του βωμού της Περγάμου, Ειρηναίος Θείρισος.

Φάρος της Αλεξάνδρειας. Οι Πτολεμαίοι, αν και συμπεριφέρονταν σαν Φαραώ, παρέμειναν για πάντα Έλληνες στον τρόπο ζωής.

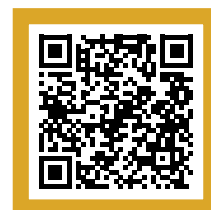
- Το **βασιλείο της Συρίας**, που είχε αρχηγό τον **Σέλευκο**, με τον οποίο ξεκίνησε η δυναστεία των Σελευκιδών. Ήταν το κράτος που είχε κρατήσει τα περισσότερα εδάφη της αυτοκρατορίας του Αλέξανδρου. Πρωτεύουσα του κράτους ήταν η **Αντιόχεια**, στην οποία κατοικούσαν πολλοί Έλληνες.
- Το **βασιλείο της Περγάμου**, που δημιουργήθηκε αρκετά πιο μετά από τον Φιλέταιρο. Ο βασιλιάς **Άτταλος** μεγάλωσε πολύ το κράτος και ανέπτυξε τον πολιτισμό και τις τέχνες. Εκεί φτιάχτηκαν μεγάλα έργα, στο πρότυπο της Αρχαίας Αθήνας, όπως η ακρόπολη αλλά και οι διάφοροι μεγάλοι ναοί. Ξεχώριζαν, επίσης, και ένας γιγαντιαίος **βωμός** αφιερωμένος στην Αθηνά και στον Δία αλλά και ένα θέατρο που χωρούσε περισσότερους από 10.000 θεατές. Η **βιβλιοθήκη** της Περγάμου, μάλιστα, ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη μετά από εκείνη της Αλεξάνδρειας.

Εικόνα 5

Ρωμαϊκό αντίγραφο χάλκινου αγάλματος του Σέλευκου που βρέθηκε στο *Herculaneum* (τώρα βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της Νάπολης).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η κατάσταση μετά τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου

Ο θάνατος του Αλεξάνδρου στη Βαβυλώνα (10 Ιουνίου 323 π.Χ.) άφησε την αυτοκρατορία χωρίς άμεσο κληρονόμο. [...]

Η ιστορία των πρώτων δύο δεκαετιών μετά τον θάνατο του νεαρού κοσμοκράτορος κυριαρχείται από την οξύτατη* σύγκρουση μεταξύ δύο αντιθέτων τάσεων: Από το ένα μέρος ήταν η ιδέα της διατηρήσεως μιας ενιαίας αυτοκρατορίας [...] και από το άλλο μέρος η ιδέα της διασπάσεως της σε ανεξάρτητα κράτη, που είχε θερμούς οπαδούς τους σατράπες της Αιγύπτου και της Θράκης, Πτολεμαίο και Λυσίμαχο.

H. Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος (μτφ. Αντρέα Γαβρίλη), Εκδόσεις Μέλισσα, 1991, σ. 325

*οξύτατη: πάρα πολύ έντονη

Πηγή 2

Η προσπάθεια για διαδοχή από τον γιο του Μ. Αλεξάνδρου

Μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου, η μητέρα του Ολυμπιάς, πάλεψε για μερικά χρόνια να επιβάλλει τον ανήλικο εγγονό της, γιο του Αλέξανδρου και της Ρωξάνης, ως τον Μακεδόνα βασιλιά, υπό την προστασία της. Το σχέδιό της απέτυχε επειδή οι προηγούμενοι στρατηγοί του Αλέξανδρου ήταν αποφασισμένοι να κάνουν οτιδήποτε προκειμένου να αρπάξουν οι ίδιοι την εξουσία, και μέσα σε είκοσι χρόνια τρεις από τους ισχυρότερους είχαν ιδρύσει νέα βασίλεια που οριοθετούσαν* τμήματα της αυτοκρατορίας του Αλέξανδρου.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2023, σ. 331

*οριοθετώ (οριοθετούσαν): βάζω όρια

1

Τι γνωρίζεις για το βασίλειο της Αιγύπτου;

2

Μελέτησε την Πηγή 1 και τον σχετικό χάρτη του μαθήματος και περίγραψε τη διάδοχη κατάσταση, μετά τον θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου.

31

Η καθημερινή ζωή στα ελληνιστικά χρόνια

Στα ελληνιστικά χρόνια, ο ελληνικός πολιτισμός και η ελληνική γλώσσα έφτασαν μέχρι τα βάθη της Ασίας, με τους Έλληνες να συνεχίζουν να πιστεύουν στους θεούς του Ολύμπου αλλά να υιοθετούν και νέους θεούς. Γενικότερα, οι Έλληνες δούλευαν συχνά ως έμποροι και μισθοφόροι ή αποκτούσαν υψηλές θέσεις στο δημόσιο.

Η **τεράστια αυτοκρατορία** που δημιούργησε ο Μέγας Αλέξανδρος και κληρονόμησαν οι διάδοχοί του, ήταν **σαν ένας μικρός κόσμος**. Μέσα σε αυτόν ζούσαν πολλοί διαφορετικοί λαοί και δεκάδες εκατομμύρια άνθρωποι που είδαν τη ζωή τους να επηρεάζεται.

Οι **Σελευκίδες** ίδρυσαν δεκάδες ελληνικές πόλεις σε όλη την Ασία, στις οποίες έδωσαν και ελληνικά ονόματα. Εκεί, κατευθύνθηκαν πολλοί Έλληνες που εγκατέλειπαν την Ελλάδα για μία καλύτερη ζωή. Στην Αίγυπτο, δημιουργήθηκαν ελληνικές πόλεις, όπως η **Αρσινόη** και η **Πτολεμαΐδα**.

Οι **έποικοι**, όπως ονομάζονταν οι Έλληνες, δούλευαν ως έμποροι, μισθοφόροι ή αναλάμβαναν υψηλές θέσεις στον στρατό και το κράτος. Οι **ντόπιοι** ασχολούνταν με την ύπαιθρο (που ήταν πολύ σημαντική για την τροφοδοσία των πόλεων) ή ήταν ιερείς.

Έτσι, άρχισε να μεγαλώνει ο πληθυσμός στις **πόλεις**, στις οποίες **κατασκευάστηκαν μεγάλα έργα**, όπως δρόμοι, πλατείες, ναοί, ιππόδρομοι, κήποι και ανάκτορα.

Εικόνα 1

Τετράδραχμο του Σέλευκου Α' - το κερασφόρο άλογο, ο ελέφαντας και η άγκυρα χρησιμοποιούνταν ως σύμβολα της μοναρχίας των Σελευκιδών. Μουσείο Περγάμου, Βερολίνο.

Εικόνα 2

Ψηφιδωτό της ελληνιστικής περιόδου με αλεξανδρινό παπαγάλο (160-150 π.Χ.) Μουσείο Περγάμου (Βερολίνο)

Εικόνα 3

Τοιχογραφία της Ίσιδας στον τάφο του Σέτι Ι στο Καρνάκ της Αιγύπτου (Wikimedia Commons - Κοινά Κτήματα).

Οι Έλληνες, εκτός από τους **Δώδεκα Θεούς** άρχισαν να λατρεύουν και **Θεούς της Ανατολής**, όπως ήταν η **Ίσιδα** και ο **Σάραπης**. Επιπλέον, συμμετείχαν σε θρησκευτικές γιορτές των ντόπιων και σε πανηγύρια.

Έλληνες και ντόπιοι μιλούσαν και έγραφαν μία ενιαία ελληνική γλώσσα, πιο απλή στη μορφή, που ονομάζεται **ελληνιστική κοινή**.

Η ενιαία αυτή γλώσσα και η τεράστια έκταση των ελληνιστικών βασιλείων, από τη Μακεδονία μέχρι τη μακρινή Ινδία, έκαναν το εμπόριο να αναπτυχθεί. Δημιουργήθηκαν, έτσι, **νέοι εμπορικοί δρόμοι** στη στεριά και στη θάλασσα. Νέα προϊόντα, όπως το μετάξι, τα αρώματα, τα μπαχαρικά και οι πολύτιμοι λίθοι, άρχισαν να φτάνουν στη Μεσόγειο από χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία.

Βέβαια, το εμπόριο ήταν τόσο σημαντικό, που συχνά δημιουργούσε **εντάσεις και πολέμους** ανάμεσα στους Πτολεμαίους και τους Σελευκίδες, καθώς ήθελαν και οι δύο να το ελέγχουν.

Εικόνα 4

Μαρμάρινη προτομή του Σέραπι (ρωμαϊκό αντίγραφο μετά από ελληνικό πρωτότυπο του 4ου αιώνα π.Χ.) που βρέθηκε στο Σεραπαίο της Αλεξάνδρειας.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η μετανάστευση των στρατιωτών στα ελληνιστικά χρόνια

Η νέα κοινωνική πραγματικότητα του ελληνιστικού κόσμου στο σύνολό του σχετίζεται με τον αριθμό και την επιρροή των μεταναστών που έρχονται τόσο από την Ελλάδα όσο και από άλλες περιοχές του τότε γνωστού κόσμου. Η κύρια μάζα αποτελείται από στρατιωτικούς, των οποίων το μόνο κοινό χαρακτηριστικό είναι ότι μιλούν ελληνικά. Είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη μας αυτό το γλωσσικό φαινόμενο. Οι στρατιώτες βρίσκουν στέγη σε επαρχιακές πόλεις, όπου φιλοξενούνται, τουλάχιστον αρχικά, σε σπίτια που έχουν επιταχθεί από γηγενείς κατοίκους.

C. Orrieux – P. Schmitt Pantel, Αρχαία ελληνική Ιστορία (μτφ. Αμαλίας Σταθάκη), Εκδόσεις Gutenberg, 2018, σ. 426

Πηγή 2

Η ελληνιστική γλώσσα

Οι τοπικές διάλεκτοι της παλαιάς Ελλάδας παρέμειναν σε χρήση, άρχισαν όμως βαθμιαία να υποχωρούν μπροστά στην κοινή διάλεκτο, η οποία έγινε τόσο το τρέχον μέσον της πεζογραφίας* όσο και η καθομιλουμένη γλώσσα της διασποράς*. Η λογοτεχνική κοινή παρουσίαζε πολλά επίπεδα ύφους και πρόδιδε μια κατά περίπτωση διαφορετική επίδραση της αττικής λογοτεχνίας. Η καθομιλουμένη κοινή χαρακτηριζόταν από τοπικές και κοινωνικές διαφορές [...].

Η ελληνική κοινή δεν παρέμεινε ενιαία και αμετάβλητη. Ωστόσο είναι δύσκολο και μερικές φορές αδύνατο να χρονολογήσει κανείς τις αλλαγές.

Heinz – Gunther Nesselrath, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία, τ. Α' (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005, σ. 160-161

*πεζογραφία (πεζογραφίας): η συγγραφή πεζών κειμένων

*διασπορά (διασποράς): εξωτερικό

1

Τι γνωρίζεις για τη θρησκεία στην ελληνιστική εποχή;

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 2, γράψε τι γνωρίζεις σχετικά με τη γλώσσα της εποχής του Μ. Αλεξάνδρου και των διαδόχων του.

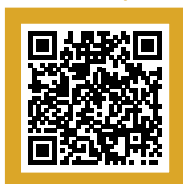
3

Η χώρα μας είναι γεμάτη με μουσεία. Υπάρχει κοντά σου κάποιο μουσείο στο οποίο μπορείς να δεις εκθέματα που συνδέονται με όσα έμαθες στο συγκεκριμένο μάθημα; Εναλλακτικά, αξιοποίησε το διαδίκτυο για να κάνεις μία εικονική περιήγηση σε κάποιο από τα μουσεία που δίνουν αυτή τη δυνατότητα.

Οι τέχνες και τα γράμματα στα ελληνιστικά χρόνια

32

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Στα ελληνιστικά χρόνια αναπτύχθηκαν ιδιαίτερα τα γράμματα, οι τέχνες και οι επιστήμες. Ιδιαίτερα σημαντικές έγιναν οι πόλεις Αντιόχεια, Πέργαμος και Αλεξάνδρεια. Σημαντικές προσωπικότητες υπήρξαν οι Ευκλείδης, Ερατοσθένης, Αρχιμήδης, Ήρωνας και Πολύβιος.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Εικόνα 1

Οκολοσσός της Ρόδου, σύμφωνα με γκραβούρα ανώνυμου καλλιτέχνη του 19ου αιώνα.

Με την ίδρυση πόλεων στην Ανατολή και την Αίγυπτο, ο πολιτισμός των Ελλήνων άρχισε να διαδίδεται παντού. Οι μεγάλες πόλεις, όπως η **Αντιόχεια**, η **Πέργαμος** και η **Αλεξάνδρεια** μετατράπηκαν σε **πνευματικά κέντρα**.

Η ανάγκη να στολιστούν οι πόλεις είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πραγματικά **έργα τέχνης**. Κατασκευάστηκαν **μεγάλα ανάκτορα**, επιβλητικοί **ναοί** και άλλα μνημεία με βάση ελληνικά πρότυπα αλλά και αρκετές επιρροές από την Ανατολή. Ο Φάρος της Αλεξάνδρειας, ο Κολοσσός της Ρόδου και ο βωμός του Δία στην Πέργαμο (όλα έργα αυτής της περιόδου) αποτελούν τα τρία από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου.

Τα σπίτια των πλουσίων και τα παλάτια άρχισαν να στολίζονται με **εξαιρετικά ψηφιδωτά**, με σκηνές από την καθημερινή ζωή ή με γεωμετρικά μοτίβα.

Υπεύθυνος για αυτή τη μεγάλη πολιτισμική αυτοκρατορία ήταν ο Αλέξανδρος που οι άνθρωποι ήθελαν να θυμούνται και να τιμούν. Έτσι, άρχισαν να κατασκευ-

Εικόνα 2

Φάρος της Αλεξάνδρειας, Αίγυπτος (εικονογράφηση αγνώστου καλλιτέχνη (Wikimedia Commons - Κοινά Κτήματα).

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 3

«Ο Πτολεμαίος Φιλάделφος ιδρύει τη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας», ελαιογραφία του 1813 από τον Ιταλό καλλιτέχνη Vincenzo Camuccini (1771-1844 μ.Χ.).

άζονται παντού αγάλματά του, τα περισσότερα από τα οποία έφτιαξε ο γλύπτης **Λύσιππος**.

Οι **βιβλιοθήκες της Αλεξάνδρειας** και της **Περγάμου** άρχισαν να συγκεντρώνουν μορφωμένους ανθρώπους που ενδιαφέρονταν για τα ποιήματα του Ομήρου και τα έργα των αρχαίων συγγραφέων. Εκεί, αναπτύχθηκε η **φιλολογία** και η **γραμματική** ενώ ξεχώρισαν και νέοι συγγραφείς, όπως ο **Μένανδρος**.

Στις πόλεις έφτασαν και μορφωμένοι άνθρωποι από την Ελλάδα και άλλες περιοχές που ενδιαφέρονταν για τις επιστήμες. Κάποιοι από αυτούς ήταν:

- ο **Ευκλείδης**, που διατύπωσε τις γνώσεις του για τη Γεωμετρία.
- ο **Ερατοσθένης**, που ασχολήθηκε με την Αστρονομία, υποστηρίζοντας πρώτος ότι το κέντρο του σύμπαντος είναι ο ήλιος και υπολογίζοντας με ακρίβεια την περιφέρεια της Γης.
- ο **Αρχιμήδης** από τις Συρακούσες, ένας από τους σημαντικότερους μαθηματικούς και φυσικούς, που εφηύρε την τροχαλία και τον μοχλό.
- ο **Ήρωνας** από την Αλεξάνδρεια που επινόησε διάφορες μηχανές.
- ο **Πολύβιος** που κατέγραψε στην Ιστορία του τα γεγονότα.

Εικόνα 4

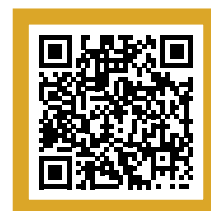
Πορτρέτο του Μ. Αλεξάνδρου, που βρέθηκε στην Πέργαμο της Ιωνίας, μαζί με το περίφημο γλυπτό σύνολο της ζωοφόρου της Περγάμου. Από τη γενικότερη τεχνοτροπία αυτού του εκπληκτικού έργου τέχνης, πιθανολογείται σχεδόν με βεβαιότητα, ότι αποτελεί έργο του περίφημου Λύσιππου. Εικαζόμενη ηλικία περίπου 30 ετών.

Εικόνα 5

Αγαλμα ενός νικηφόρου νέου, πιθανότατα του Λύσιππου (300-100 π.Χ.) Μουσείο Getty Villa, Καλλιφόρνια (Η.Π.Α)

Γλωσσάρι

πηγή 1

Ο γλύπτης Λύσιππος

Ο Λύσιππος από τη Σικυώνα αναφέρεται από τους αρχαίους συγγραφείς ως ένας από τους μεγάλους γλύπτες του 4ου αι. π.Χ. Γνώρισε μακρά σταδιοδρομία* από τη δεκαετία του 360 έως και την τελευταία δεκαετία του αι. [...] Όπως και οι προκάτοχοί του [...] έτσι κι ο Λύσιππος ενδιαφέρθηκε για τη φυσιοκρατική* απόδοση της ανθρώπινης μορφής, πάντα όμως μέσα σε ένα εξιδανικευτικό πλαίσιο. Στο έργο του [...] εμφανίζεται ένα νέο σύστημα αναλογιών για το ανθρώπινο σώμα.

Δημήτρης Πλάντζος, Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία: 1200-30 π.Χ. Εκδόσεις Καπόν, 2013, σ. 241

*σταδιοδρομία: καριέρα

*φυσιοκρατική: που έχει ως βάση τη φύση

πηγή 2

Η πνευματική ανάπτυξη της Αιγύπτου

Οι βασιλείς προήγαγαν* την πνευματική ζωή κατά κύριο λόγο προσφέροντας οικονομική στήριξη στους λόγιους για να μετακινηθούν στις βασιλικές πρωτεύουσες [...]. Οι Πτολεμαίοι βγήκαν νικητές από αυτόν τον ιδιόμορφο* ανταγωνισμό με τους άλλους μονάρχες, κάνοντας την Αλεξάνδρεια κορυφαίο πνευματικό κέντρο του ελληνιστικού κόσμου. Εκεί ίδρυσαν το πρώτο ακαδημαϊκό ερευνητικό κέντρο του κόσμου. Η πελώρια βιβλιοθήκη του έθεσε τον φοβερό στόχο, να συλλέξει όλα τα βιβλία (δηλαδή, τα χειρόγραφα) που υπήρχαν στον κόσμο.

Thomas Martin, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2023, σ. 348

*προάγω (προήγαγαν): προωθώ

*ιδιόμορφο: περίεργο

1

Τι γνωρίζεις για την ανάπτυξη των επιστημών στα ελληνιστικά χρόνια;

2

Στο πλαίσιο υλοποίησης μίας εργασίας, χωριστείτε σε ομάδες και αναλάβετε να βρείτε πληροφορίες για τον Ευκλείδη, τον Ερατοσθένη, τον Αρχιμήδη, τον Ήρωνα και τον Πολύβιο. Παρουσιάστε τα στοιχεία της έρευνάς σας στην τάξη σας.

Το ρωμαϊκό κράτος

33

Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Η Ρώμη ιδρύθηκε το 753 π.Χ. από τον Ρώμυλο. Αρχικά, οι Ρωμαίοι είχαν βασιλιά αλλά τον 6ο αιώνα υιοθετήθηκε ένα διαφορετικό πολίτευμα, η Res Publica. Τα επόμενα χρόνια μέχρι και τον 3ο αιώνα π.Χ. κατάφεραν να επεκταθούν και να κατακτήσουν ολόκληρη την ιταλική χερσόνησο.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

753 π.Χ.

Ιδρύθηκε η Ρώμη από τον Αινεία και τον Ρώμυλο.

509 π.Χ.

Δημιουργήθηκε ένα νέο πολίτευμα, η Res Publica (ρωμαϊκή πολιτεία).

5ος - 3ος αιώνας

Οι Ρωμαίοι απέκτησαν όλη την Ιταλική Χερσόνησο.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Ο Ρωμύλος και ο Ρέμος θηλάζουν από τη λύκαινα. Στη ρωμαϊκή μυθολογία οι δύο ημίθεοι αδελφοί πιστώθηκαν την ίδρυση της Ρώμης το 753 π.Χ. Πίζα, Ιταλία.

Η ιστορία της Ρώμης ξεκινάει από πολύ παλιά αλλά το επίσημο έτος ίδρυσης είναι το **753 π.Χ.** Σύμφωνα με τον μύθο, ιδρυτές της είναι ο **Ρωμύλος**, ο οποίος και έδωσε το όνομα του στην πόλη.

Αρχικά, οι Ρωμαίοι είχαν ως αρχηγό τους τον **Βασιλιά**, ο οποίος είχε όλες τις εξουσίες και αποφάσιζε για όλα τα σημαντικά θέματα. Υπήρχε επίσης η **Σύγκλητος** και η **Εκκλησία του Δήμου** που έλεγχαν τις πράξεις και τις αποφάσεις του. Ο λαός χωριζόταν σε τρεις τάξεις: τους **Πατρίκιους**, τους **Πελάτες** και τους **Πληβείους**.

Αργότερα (509 π.Χ.) οι αρχηγοί των Πατρίκιων, με το όργανό τους, τη Σύγκλητο, **πήραν την εξουσία από τον βασιλιά** και έτσι δημιουργήθηκε ένα νέο πολίτευμα, πιο δημοκρατικό, η **Res Publica** (Ρωμαϊκή Πολιτεία).

Στο νέο πολίτευμα την εξουσία είχαν οι άρχοντες της Συγκλήτου, οι **δύο Ύπατοι**. Μάλιστα, όταν υπήρχε μεγάλη ανάγκη, ο ένας από τους δύο έπαιρνε όλη την

Εικόνα 2

Λεπτομέρεια από πίνακα του Federico Barocci, που απεικονίζει τον Αινεία να φεύγει από τη φλεγόμενη Τροία (Wikimedia Commons - Κοινά Κτήματα).

Εικόνα 3

Μάρμαρο με το ακρωνύμιο SPQR από τη λατινική φράση *Senātus Populusque Rōmānus* (λατινικά: *SENATUS POPULUSQUE ROMANUS*, κυριολεκτικά: Η Σύγκλητος και ο Λαός της Ρώμης), που χρησιμοποιήθηκε κατά τα χρόνια της Ρωμαϊκής Δημοκρατίας. Το ακρωνύμιο αυτό χρησίμευε ως υπογραφή της κυβέρνησης και το χρησιμοποιούσαν σε νομίσματα.

εξουσία και γινόταν **δικτάτορας**. Ένα μεγάλο μέρος των αποφάσεων, όμως, το έπαιρναν οι πολίτες μέσα από την **Εκκλησία του λαού**.

Επειδή οι **πληβείοι** άρχισαν να νιώθουν **υποβαθμισμένοι**, επαναστάτησαν και ξεκίνησαν αγώνες για να αποκτήσουν τα ίδια δικαιώματα με τους πατρίκιους. Πέτυχαν το να μπορούν να εκλέγονται **Δήμαρχοι** ενώ τον 4ο αιώνα π.Χ. τους δόθηκε το δικαίωμα να εκλέγονται και Ύπατοι.

Η **Ρώμη**, με τον καιρό, απέκτησε μεγάλη δύναμη και αποφάσισε να μεγαλώσει τα σύνορά της. Ξεκίνησε, έτσι, **πολέμους σε γειτονικούς λαούς** με σκοπό να τους κατακτήσει.

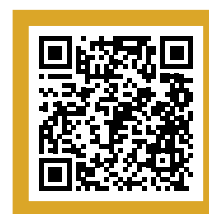
Από τον 5ο έως τον 3ο αιώνα οι Ρωμαίοι κατάφεραν να επικρατήσουν σε όλη την **Ιταλική Χερσόνησο** ενώ αντιμετώπισαν με επιτυχία και τον Έλληνα βασιλιά της Ηπείρου, τον **Πύρρο**, που προσπάθησε να κάνει πόλεμο μαζί τους.

Εικόνα 4

Λεπτομέρεια από πίνακα του Marie-Lan Nguyen που απεικονίζει τον διαμοιρασμό ψωμιού στους πληβείους.

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η καταγωγή των Ρωμαίων

Η Ρώμη ξεκίνησε στο πρώτο μισό της πρώτης χιλιετίας π.Χ. ως ένας μικρός οικισμός στις βόρειες εκτάσεις του Λατίου, την περιοχή που κατείχαν οι Λατίνοι.[...]

Τα τοπωνύμια* της Ιταλίας δηλώνουν ότι η χερσόνησος κατοικούνταν παλιότερα από λαούς που δεν μιλούσαν κάποια ινδοευρωπαϊκή γλώσσα. Οι γλώσσες των γηγενών λαών (συμπεριλαμβανομένης της Λατινικής) πρέπει να ήρθαν από αλλού (πιθανόν από τα Βαλκάνια ή την κεντρική Ευρώπη), όμως η χρονική στιγμή της μετανάστευσής τους δεν καθίσταται* εμφανής από τα αρχαιολογικά δεδομένα.

Christopher S. Mackay, Αρχαία Ρώμη, Στρατιωτική και πολιτική Ιστορία (μτφ. Δούκαινας Ζάννη), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2013, σ. 23

*τοπωνύμια: ονόματα τόπων

*καθίσταμαι (καθίσταται): γίνομαι

Πηγή 2

Η κοινωνία της Ρώμης

Κληρονόμοι της ισχύος των βασιλέων ήταν αρχικά οι πατρίκιοι. Αυτοί είχαν θέση στη Σύγκλητο και αυτοί όριζαν τον ή τους ανά έτος εναλλασσόμενους κρατικούς λειτουργούς· αυτοί περιβάλλονταν στα ιερατικά αξιώματα. [...] Οι πατρίκιοι κατείχαν επιπλέον και το μεγαλύτερο μέρος των αγρών. Πολλοί από τους υπόλοιπους Ρωμαίους ήταν εξαρτημένοι ως πελάτες [...].

Όπως και στην αρχαϊκή Ελλάδα, υπήρχε μια κοινωνία ευγενών. Και όπως εκεί, χρειάστηκε να περάσει ένα [...] χρονικό διάστημα 100-150 ετών για να οδηγηθεί η κατάσταση σε μια κρίση.

Fritz Graf, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία: Ρώμη (μτφ. Δημήτρη Νικήτα), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2009, σ. 431-432

*αγρός (αγρών): χωράφι

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Τι γνωρίζεις για το πολιτικό σύστημα των Ρωμαίων, πριν τη Res Publica;

2

Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 1, γράψε πώς δημιουργήθηκε η πόλη και αργότερα, το κράτος των Ρωμαίων.

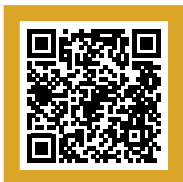
3

Στο πλαίσιο υλοποίησης μίας εργασίας, χωριστείτε σε τρεις ομάδες και αναλάβετε να βρείτε πληροφορίες για τους Πατρίκιους, τους Πελάτες και τους Πληβείους. Παρουσιάστε τα στοιχεία της έρευνάς σας στην τάξη.

Η Καρχηδόνα συγκρούεται με τη Ρώμη

34

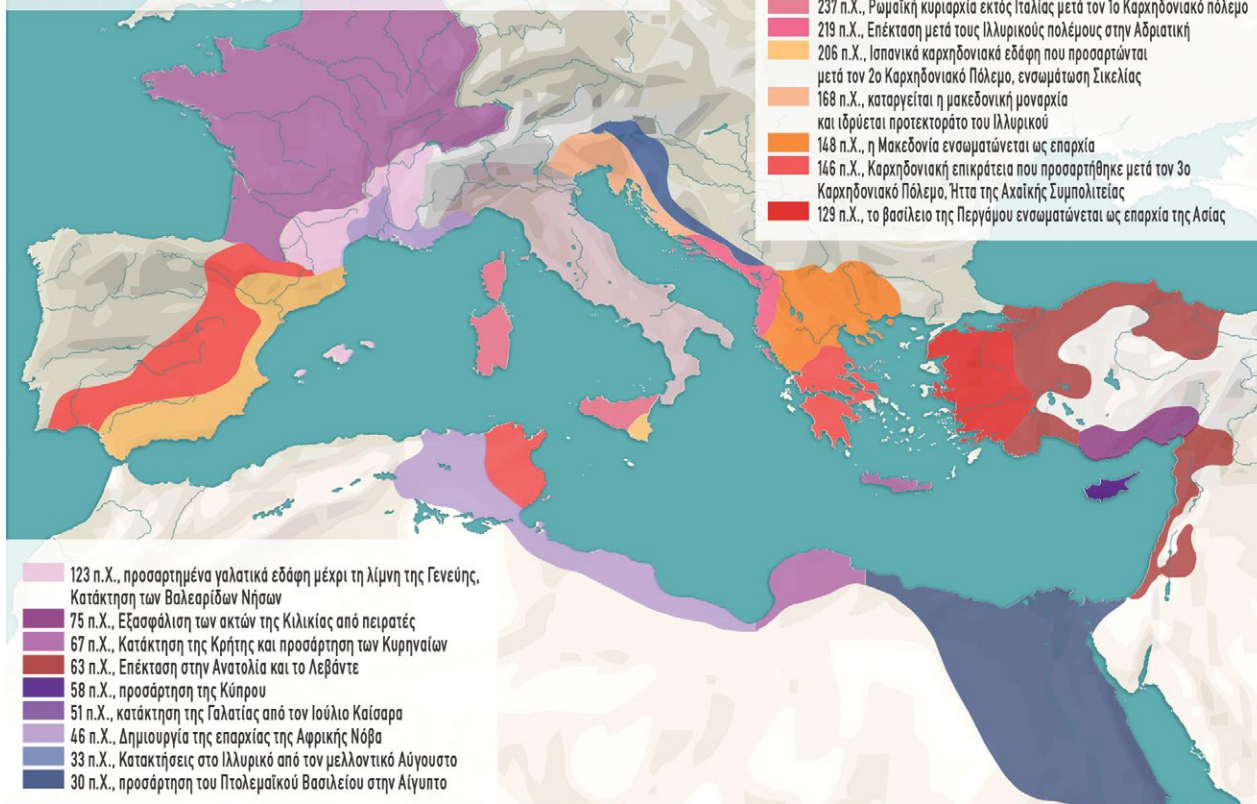
Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Οι Ρωμαίοι τον 3ο αιώνα π.Χ. θέλησαν να κατακτήσουν την Καρχηδόνα, την οποία νίκησαν στον Α' Καρχηδονιακό πόλεμο. Στον Β' Καρχηδονιακό, ο Αννίβας κινήθηκε κατά της Ρώμης, αλλά ηττήθηκε, ενώ στον Γ' οι Ρωμαίοι επιτέθηκαν στους Καρχηδόνιους και τους κατέστρεψαν εντελώς.

ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

264-241 π.Χ.

Α' Καρχηδονιακός πόλεμος.

218-201 π.Χ.

Β' Καρχηδονιακός πόλεμος.

149-146 π.Χ.

Γ' Καρχηδονιακός πόλεμος.

Ακούω και μαθαίνω

Εικόνα 1

Αννίβας, έργο του Sébastien Slodtz (1704 μ.Χ.), μετρώντας τα δαχτυλίδια των Ρωμαίων ιπποτών που σκοτώθηκαν στη μάχη των Κανών (216 π.Χ.), από τους κήπους του Κεραμεικού στο Παρίσι. Τώρα στο Μουσείο του Λούβρου.

Εικόνα 2

Σύγχρονη απεικόνιση ρωμαϊκής πολιορκητικής μηχανής κατά την πολιορκία της Καρχηδόνας. Του Edward Poynter.

Οι Ρωμαίοι, αφού κατέκτησαν όλη την ιταλική χερσόνησο, θέλησαν να μεγαλώσουν κι άλλο το κράτος τους, ώστε **να γίνουν οι κυρίαρχοι της Μεσογείου**.

Πρώτο εμπόδιο για να το πετύχουν αυτό, ήταν οι **Καρχηδόνιοι** που είχαν παρουσία στη **Σικελία**. Αυτή την περιοχή οι Ρωμαίοι τη θεωρούσαν ως συνέχεια της χερσονήσου, για αυτό τους **κήρυξαν τον πόλεμο**.

Έτσι, ξεκίνησαν οι Καρχηδονιακοί πόλεμοι (264 π.Χ.) που χωρίζονται σε τρεις φάσεις.

Ο **Α' Καρχηδονιακός πόλεμος** έληξε το 241 π.Χ. με νικητές τους Ρωμαίους. Οι Καρχηδόνιοι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη Σικελία και να πληρώσουν πολύ μεγάλη πολεμική αποζημίωση στους Ρωμαίους. Σε αυτή τη φάση, η Ρώμη κατέκτησε, επίσης και δύο πολύ σημαντικά νησιά της Μεσογείου, τη **Σαρδηνία** και την **Κορσική**.

Εικόνα 3

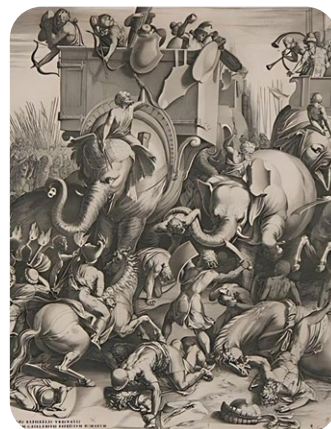
Λεπτομέρεια από πίνακα του *Claudio Francesco Beaumont*, που απεικονίζει τον Αννίβα να ορκίζεται μίσος στους Ρωμαίους.

Ο **Β' Καρχηδονιακός πόλεμος** ξεκίνησε όταν ο **Αννίβας**, στρατηγός των Καρχηδονίων, απέκτησε δύναμη και αύξησε τα εδάφη του κράτους του στην Ισπανία. Έτσι, ξεκίνησε επίθεση κατά των Ρωμαίων. Ο πόλεμος μεταφέρθηκε στην **Αφρική**, όπου οι Ρωμαίοι, με ισχυρό στρατό και στόλο, κατάφεραν να τον νικήσουν στην πόλη **Ζάμα** (201 π.Χ.). Για άλλη μια φορά η Καρχηδόνα αναγκάστηκε να υπογράψει ειρήνη με πολύ αυστηρούς όρους.

Ο **Γ' Καρχηδονιακός πόλεμος** ξεκίνησε περίπου μισό αιώνα μετά, όταν η Σύγκλητος της Ρώμης αποφάσισε ότι «**Η Καρχηδόνα πρέπει να καταστραφεί**», γιατί είχε αρχίσει να κυριαρχεί εμπορικά σε όλη τη Μεσόγειο. Αυτή ήταν και η τελευταία μάχη με τους Καρχηδόνιους, τους οποίους οι Ρωμαίοι πούλησαν ως σκλάβους, ενώ κατέστρεψαν την πόλη και τη γη τους.

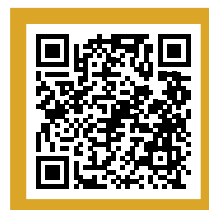
Έτσι, οι Ρωμαίοι έγιναν **οι απόλυτοι κυρίαρχοι στη δυτική Μεσόγειο** και ήταν, πια, έτοιμοι να επεκταθούν στην Ανατολή για να μετατραπούν σε μία μεγάλη αυτοκρατορία.

Εικόνα 4

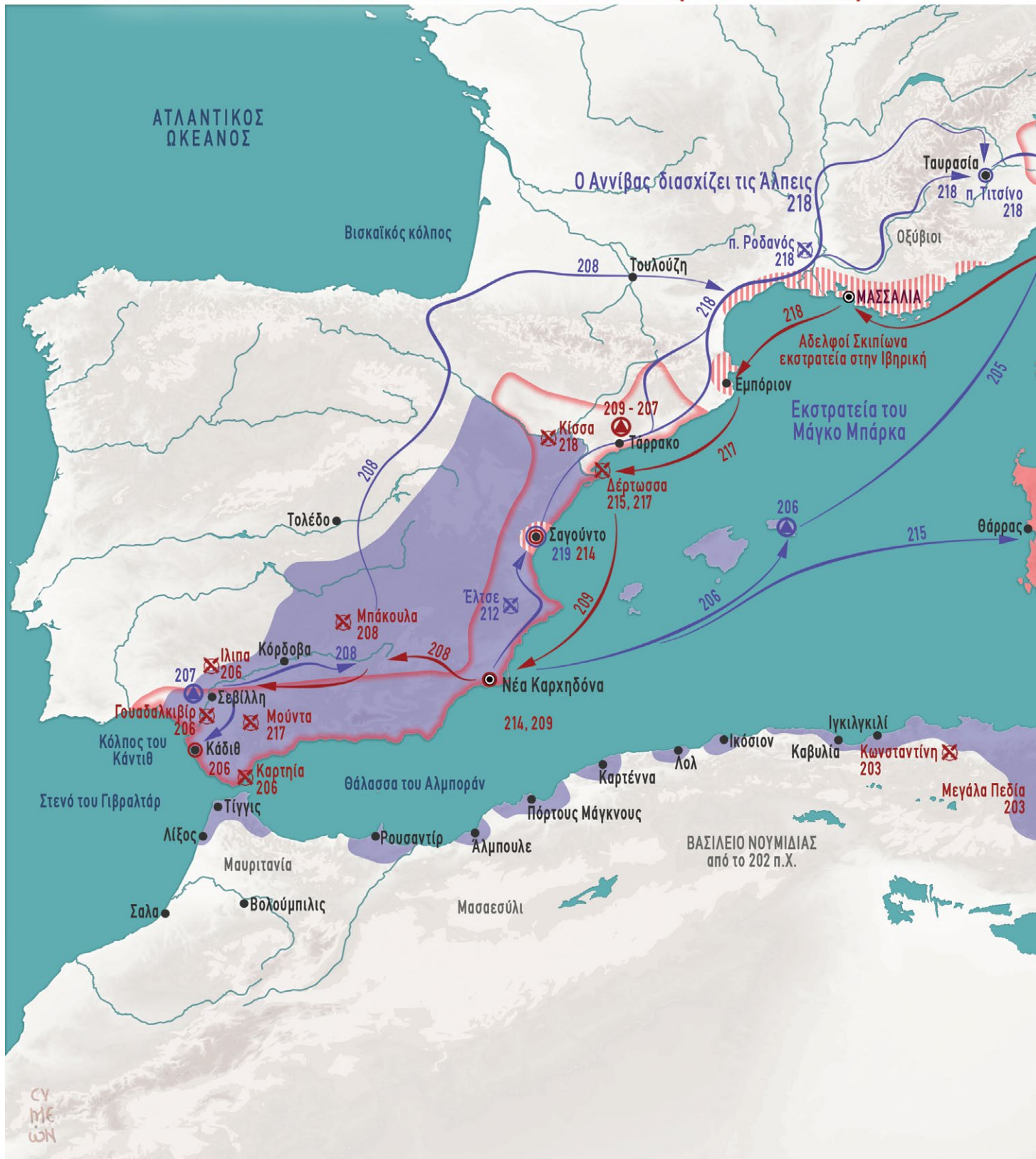

Χαρακτικό της μάχης της Ζάμα από τον *Cornelis Cort*, 1567.

Γλωσσάρι

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (218 - 201 π.Χ)

- Η Ρωμαϊκή Δημοκρατία περ. 218 π.Χ
- Κύριοι Ρωμαίοι σύμμαχοι μετά το 216 π.Χ
- Ρωμαϊκή επέκταση περ. 201 π.Χ
- Ρωμαϊκές εκστρατείες
- Καρχηδόνα και προσαρτήσεις περ.218 π.Χ
- Οι Καρχηδόνιοι σύμμαχοι μετά το 216 π.Χ

πηγή 1

Οι στρατηγικές επιλογές και ικανότητες του Αννίβα

Ο Αννίβας είναι αναμφίβολα* ένας από τους μεγαλύτερους στρατηγούς στην ιστορία. Εξάντλησε τους Ρωμαίους για είκοσι περίπου χρόνια και η τελική του ήττα ήταν αποτέλεσμα της υπεροχής των Ρωμαίων σε πηγές ανεφοδιασμού*. Οι Ρωμαίοι τον απεχθάνονταν λόγω της τεράστιας καταστροφής που υπέστησαν από αυτόν [...].

Ο Αννίβας δεν κινήθηκε εναντίον της Ρώμης. Παρ' ότι του ασκήθηκε συχνά κριτική γι' αυτή του την απόφαση, δεν θα μπορούσαμε να φανταστούμε πως θα το κατάφερνε, εφόσον δεν διέθετε δυνάμεις πολιορκίας.

Christopher S. Mackay, Αρχαία Ρώμη, Στρατιωτική και πολιτική Ιστορία (μτφ. Δούκαινας Ζάννη), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2013, σ. 94-97

*αναμφίβολα: χωρίς αμφιβολία

*ανεφοδιασμός (ανεφοδιασμού): αναπλήρωση εφοδίων

πηγή 2

Ο Α' Καρχηδονιακός Πόλεμος

Την Καρχηδόνα την είχε από παλιά περιλάβει η Ρώμη στο δικό της σύστημα συνθηκών αμοιβαίας διάκρισης σφαιρών επιρροής. [...] Όμως όταν οι δύο αυτές δυνάμεις βρέθηκαν άμεσα αντιμέτωπες στο δρόμο προς τη Μεσσήνη, προκλήθηκε αμέσως μια σύρραξη*, η οποία οδήγησε στον Α' Καρχηδονιακό Πόλεμο (264-241) [...].

Τον πόλεμο αυτόν κατά των Καρχηδονίων [...] οι Ρωμαίοι τον διεξήγαγαν* δαπανώντας προς την κατεύθυνση αυτή υπέρογκα ποσά, τόσο κατά ξηράν, όσο και κατά θάλασσαν – που ήταν ο χώρος υπεροχής των Καρχηδονίων.

Fritz Graf, Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία: Ρώμη (μτφ. Δημήτρη Νικήτα), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2009, σ. 435-436

*σύρραξη: μάχη

*διεξάγω (διεξήγαγαν): κάνω

Ερωτήσεις Κατανόησης

1

Εντόπισε στον χάρτη (σ. 156-157) την πορεία του Αννίβα και φτιάξε ένα σχετικό χρονολόγιο (χρονογραμμή).

2

Κατάφεραν, τελικά, οι Ρωμαίοι να πετύχουν τα σχέδιά τους;

3

Επισκέψου τη δημοτική βιβλιοθήκη και αναζήτησε πληροφορίες για την Καρχηδόνα και τον πολιτισμό της. Στη συνέχεια, παρουσίασε τις πληροφορίες στην τάξη.

Η υποταγή του ελληνικού κόσμου

35

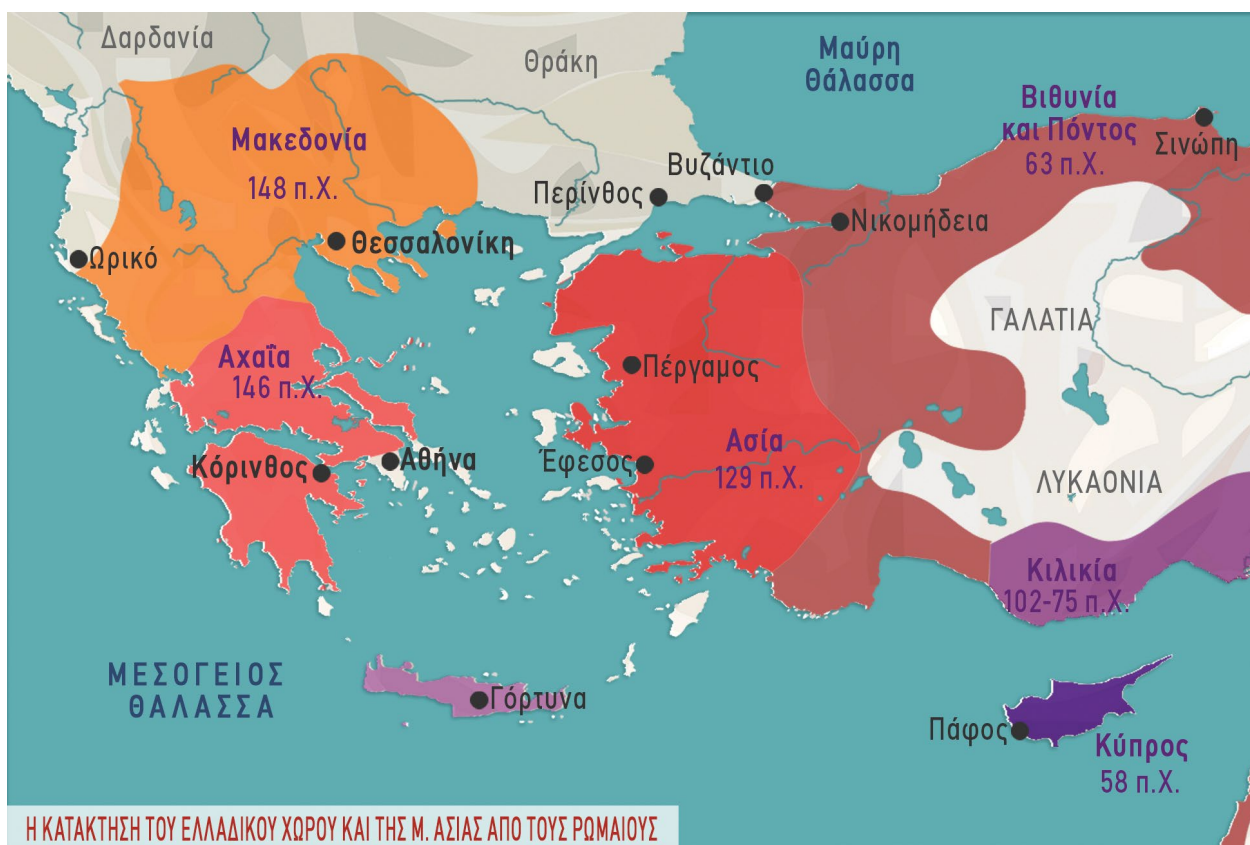
Εντοπίζω

όσα διαβάζω

Οι ελληνικές πόλεις που είχαν χάσει τη δύναμή τους προσπάθησαν να αντισταθούν στους Ρωμαίους σχηματίζοντας τη Συμπολιτεία των Αιτωλών και τη Συμπολιτεία των Αχαιών. Οι Ρωμαίοι επιτέθηκαν για πρώτη φορά το 197 π.Χ. και κατάφεραν, μέσα στα επόμενα πενήντα χρόνια, να κατακτήσουν τον ελλαδικό χώρο.

ΧΡΟΝΟΓΡΑΜΜΗ

290 π.Χ.

Δημιουργία
Συμπολιτείας
των Αιτωλών.

280 π.Χ.

Δημιουργία
Συμπολιτείας
των Αχαιών.

197 π.Χ.

Μάχη των Κυνός
Κεφαλών.

148 π.Χ.

Οριστική κατάκτηση
της Μακεδονίας.

146 π.Χ.

Μάχη
της Κορίνθου
(Λευκόπετρα).

Ακούω και μαθαίνω

Την περίοδο που η Ρώμη αποκτούσε δύναμη και κυριάρχουσε στη Μεσόγειο, στον ελλαδικό χώρο τα πράγματα δεν ήταν ευχάριστα. Οι **ελληνικές πόλεις ήταν σε συνεχείς πολέμους μεταξύ τους**, με αποτέλεσμα να χάσουν τη δύναμή τους.

Όταν άρχισαν να αντιλαμβάνονται ως απειλή τη Ρώμη, **έκαναν μία προσπάθεια να συμφιλιωθούν** και να ενωθούν. Έτσι, δημιουργήθηκαν δύο ομάδες πόλεων-συμμάχων:

- η **Συμπολιτεία των Αιτωλών**, που έφτασε στη μεγαλύτερη δύναμή της το 290 π.Χ., όταν κατάφερε να κερδίσει τους Γαλάτες και, μαζί, τον σεβασμό των υπόλοιπων Ελλήνων.
- η **Συμπολιτεία των Αχαιών**, που άρχισε να δημιουργείται από το 280 π.Χ. και, μέχρι το τέλος του αιώνα, προστέθηκε σε αυτήν και η Σπάρτη (210 π.Χ.).

Οι Ρωμαίοι, αφού κυριάρχησαν στη δυτική Μεσόγειο, έστρεψαν την προσοχή τους στην Ελλάδα, στην οποία η πιο υπολογίσιμη δύναμη ήταν το βασίλειο της **Μακε-**

Εικόνα 1

Αρχαίο ελληνικό νόμισμα (τριόβολο) από την Αιτωλική Συμπολιτεία (Nomos AG).

Εικόνα 2

Αρχαίο ελληνικό νόμισμα με το σύμβολο της Αχαικής συμπολιτείας, (ancientcointraders.com).

Εικόνα 3

Προτομή του Φιλίππου Ε'. Palazzo Massimo, Ρώμη.

Εικόνα 4

Λεπτομέρεια από πίνακα του Thomas Allom που απεικονίζει τη λεηλασία της Κορίνθου (146 π.Χ.).

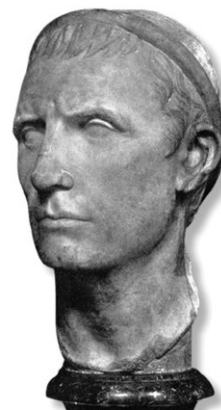
δονίας με τον **Φίλιππο Ε'**. Κατάφεραν, μάλιστα, με τη μέθοδο της **διχόνοιας** να πάρουν με το μέρος τους και τους Αιτωλούς.

Έτσι, αφού προειδοποίησαν δύο φορές τον Φίλιππο να παραδώσει το κράτος, όταν εκείνος αρνήθηκε, έστειλαν στρατό και κατάφεραν να τον νικήσουν στη **μάχη των Κυνός Κεφαλών** (197 π.Χ.). Δε δίστασαν, μάλιστα, να παρουσιάσουν τη Ρώμη ως απελευθερώτρια δύναμη απέναντι στον κατακτητή Φίλιππο.

Ωστόσο οι **Αιτωλοί**, δυσαρεστημένοι με τις εξελίξεις, ζήτησαν από τον **Αντίοχο της Συρίας** να τους βοηθήσει. Οι Ρωμαίοι, όμως, συμμάχησαν τότε με τους Αχαιούς, τα βασίλεια της Μακεδονίας και της Περγάμου και κατάφεραν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τον Αντίοχο στις **Θερμοπύλες** (191 π.Χ.).

Φάνηκε, λοιπόν, ότι οι ελληνικές δυνάμεις δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν τους Ρωμαίους. Η Μακεδονία και η Βόρεια Ελλάδα κατακτήθηκαν οριστικά μέχρι το 148 π.Χ. Δύο χρόνια αργότερα, ο Ρωμαίος στρατηγός **Μόμμιος** κατέκτησε τη Νότια Ελλάδα στη **μάχη της Κορίνθου** (Λευκόπετρα) το 146 π.Χ.

Εικόνα 5

Προτομή του Αντίοχου της Συρίας, Μουσείο Λούβρου, Παρίσι (Γαλλία).

Γλωσσάρι

Πηγή 1

Η Ελλάδα είχε πια υποταχθεί ολόκληρη στους Ρωμαίους

Παρόλο που ο Αντίοχος είχε υπερδιπλάσια από τους Ρωμαίους δύναμη - 70.000 άνδρες αντιμετώπισαν 30.000 των Ρωμαίων και των συμμάχων τους- ο στρατός του, που απαρτιζόταν από ποικίλες φυλετικές ομάδες του κράτους, ηττήθηκε ολοκληρωτικά. [...] Κατά τις προκαταρκτικές* διαπραγματεύσεις στις Σάρδεις, ο Αντίοχος παραιτήθηκε από τα ευρωπαϊκά του εδάφη και ανέλαβε την υποχρέωση να εκκενώσει* όσο μέρος κατείχε από τη Μ. Ασία και να πληρώσει μια μεγάλη πολεμική αποζημίωση.

H. Bengtson, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος (μτφ. Αντρέα Γαβρίλη), Εκδόσεις Μέλισσα, 1991, σ. 401

*προκαταρκτικές: αρχικές

εκκενώνω (να εκκενώσει): αδειάζω

Πηγή 2

Η τιμωρία της Κορίνθου

Μια συγκλητική δεκαμελής* επιτροπή στάλθηκε για να βοηθήσει τον Μόμμιο στη σύναψη ειρήνης. Η απόφαση στην οποία κατέληξαν όριζε πως κάθε κινητή περιουσία στην Κόρινθο θα πωλούνταν ή θα μεταφερόταν στη Ρώμη, ενώ η ίδια η πόλη θα κατεδαφιζόταν. Η κίνηση αυτή είχε ως στόχο να λειτουργήσει ως σταθερή προειδοποίηση για τους Έλληνες για το τι σήμαινε η συνεχιζόμενη αντίδραση στις αποφάσεις της Συγκλήτου.

Christopher S. Mackay, Αρχαία Ρώμη, Στρατιωτική και πολιτική Ιστορία (μτφ. Δούκαινας Ζάννη), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2013, σ. 123

*δεκαμελής: με δέκα μέλη

1 Με ποιες μεθόδους κατάφεραν οι Ρωμαίοι να κατακτήσουν την Ελλάδα;

2 Θυμήσου ό,τι έμαθες στο σημερινό μάθημα και, αφού διαβάσεις την Πηγή 2, γράψε για ποιο λόγο πιστεύεις ότι οι Ρωμαίοι θέλησαν να καταστρέψουν εντελώς την πόλη της Κορίνθου, αν και δεν είχαν κανέναν λόγο.

3 Διάλεξε έναν/μία συμμαθητή/τριά σου και, αξιοποιώντας το διπλανό QR code με τίτλο «Μάχη των Κυνός Κεφαλών (197 π.Χ.)» και οποιαδήποτε άλλη πηγή θεωρείτε χρήσιμη, περιγράψτε τη μάχη με την οποία οι Ρωμαίοι επέκτειναν την κυριαρχία τους και στη Μακεδονία.

Θυμάμαι και ελέγχω όσα έμαθα

Παράρτημα

1 Ο Μέγας Αλέξανδρος πέθανε το 323 π.Χ. και η αυτοκρατορία διασπάστηκε σε τέσσερα βασίλεια.

2 Τα τέσσερα βασίλεια ήταν: το βασίλειο της Μακεδονίας, το βασίλειο της Αιγύπτου, το βασίλειο της Συρίας και το βασίλειο της Περγάμου.

3 Οι Έλληνες εργάστηκαν σε διάφορες περιοχές, κυρίως ως μισθοφόροι ή ως κρατικοί υπάλληλοι, και σε αρκετές περιπτώσεις υιοθέτησαν και νέους θεούς.

4 Κατά την ελληνιστική περίοδο δημιουργήθηκαν πολλά σημαντικά έργα τέχνης, ενώ αναπτύχθηκαν και οι επιστήμες με τον Ευκλείδη, τον Ερατοσθένη, τον Αρχιμήδη, τον Ήρωνα και τον Πολύβιο.

5 Η Ρώμη, που ιδρύθηκε το 753 π.Χ. κατάφερε μέχρι τον 3ο αιώνα π.Χ. να κυριαρχήσει στην Ιταλική Χερσόνησο.

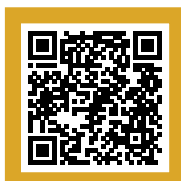
6 Πραγματοποιήθηκαν τρεις πόλεμοι ανάμεσα σε Καρχηδόνιους και Ρωμαίους, με τους τελευταίους να επικρατούν σε όλους.

7 Οι Ρωμαίοι επιτέθηκαν στους Μακεδόνες για πρώτη φορά το 197 π.Χ. ενώ κατέκτησαν οριστικά τη Μακεδονία και τη Βόρεια Ελλάδα μέχρι το 148 π.Χ. και τη Νότια Ελλάδα το 146 π.Χ.

Παίζω

και μαθαίνω

Πίνακας σημαντικότερων γεγονότων

- 1.400 π.Χ.** Κατασκευάζονται τα πρώτα ανάκτορα του Μυκηναϊκού πολιτισμού.
- 11ος αιώνας π.Χ.** Κάθοδος των Δωριέων.
- 9ος - 8ος αιώνας π.Χ.** Σύνθεση ομηρικών επών.
- 776 π.Χ.** Πραγματοποιούνται οι πρώτοι Ολυμπιακοί αγώνες.
- 753 π.Χ.** Ίδρυση Ρώμης.
- 499 π.Χ.** Ξεσπάει η Ιωνική Επανάσταση.
- 490 π.Χ.** Μάχη του Μαραθώνα κατά τους Περσικούς Πολέμους.
- 480 π.Χ.** Μάχη των Θερμοπυλών / Ναυμαχία της Σαλαμίνας κατά τους Περσικούς Πολέμους.
- 479 π.Χ.** Μάχη των Πλαταιών / Ναυμαχία της Μυκάλης.
- 478 π.Χ.** Δημιουργία Δηλιακής Συμμαχίας.
- 431-404 π.Χ.** Πελοποννησιακός Πόλεμος.
- 362 π.Χ.** Μάχη στη Μαντίνεια.
- 359 π.Χ.** Άνοδος Φιλίππου Β' στον θρόνο της Μακεδονίας.
- 338 π.Χ.** Μάχη στην πεδιάδα της Χαιρώνειας - νίκη Φιλίππου Β'.
- 336 π.Χ.** Δολοφονία Φιλίππου Β' και άνοδος του Αλεξάνδρου στον θρόνο.
- 334 π.Χ.** Μάχη του Γρανικού κατά την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου.
- 333 π.Χ.** Μάχη της Ισσού κατά την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου.
- 331 π.Χ.** Μάχη στα Γαυγάμηλα κατά την εκστρατεία του Μ. Αλεξάνδρου.
- 323 π.Χ.** Απροσδόκητος θάνατος του Μ. Αλεξάνδρου.
- 148 π.Χ.** Κατάληψη βασιλείου της Μακεδονίας από τους Ρωμαίους.
- 146 π.Χ.** Η Αχαϊκή Συμπολιτεία υποκύπτει στους Ρωμαίους, μαζί και όλη η Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

- Αριστοτέλης, *Πολιτικά IV*, μτφ. Π. Τζιώκα-Ευαγγέλου.
- Αρριανός, *Αλεξάνδρου Ανάβασις*, μτφ. Θεόδωρου Σαρικάκη, στο greek-language.gr.
- Austin M. - Vidal-Naquet P., *Οικονομία και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα* (μτφ. Τ. Κουκουλιού), Εκδόσεις Δαίδαλος, 1998.
- Bengtson H., *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος* (μτφ. Αντρέα Γαβρίλη), Εκδόσεις Μέλισσα, 1991.
- Botsford & Robinson, *Αρχαία Ελληνική Ιστορία* (μτφ. Σ.Ε.Τσιτσώνη), ΜΙΕΤ, 1985.
- Burkert W., *Βαβυλών, Μέμφις, Περσέπολις* (μτφ. Π. Κουμούση), Εκδόσεις Ενάλιος, 2009.
- Bury J.B. & Meiggs R., *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος μέχρι τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου* (μτφ. Κ. Ν. Πετρόπουλου), Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1978.
- Chadwick J., *Ο Μυκηναϊκός κόσμος* (μτφ. Κ.Ν. Πετρόπουλου), Gutenberg, 1997.
- Flaceliere R., *Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων* (μτφ. Γ. Βανδάρου), Εκδόσεις Παπαδήμας, 1991.
- Glantz G., *Η ελληνική «πόλις»* (μτφ. Αγνής Σακελλαρίου), ΜΙΕΤ, 1981.
- Graf Fritz, *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία: Ρώμη* (μτφ. Δημήτρη Νικήτα), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2009.
- Ηρόδοτος, *Ιστορίες*, μτφ. Δ.Ν.Μαρωνίτη στο greek-language.gr.
- Ησίοδος, *Θεογονία*, μτφ. Στράτου Γκιργκένη στο greek-language.gr.
- Θουκυδίδης, *Ιστορίες*, μτφ. Άγγελου Βλάχου στο greek-language.gr.
- Κείγκαν, Ντ., *Περικλής ο Αθηναίος και η γέννηση της δημοκρατίας*, μτφ. Όλγας Παπακώστα, Εκδόσεις Ωκεανίδα, 2005.
- Mackay Christopher S., *Αρχαία Ρώμη, Στρατιωτική και πολιτική Ιστορία* (μτφ. Δούκαινας Ζάννη), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2009.
- Μαλκίδης Θεοφάνης, *Μέγας Αλέξανδρος: Ο Βασιλεύς των Ελλήνων*, Εκδόσεις Ενωμένη Ρωμηοσύνη, 2013.
- Martin Thomas, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας* (επιμ. Αλεξάνδρας Αδαμιτζόγλου), Εκδόσεις Θύραθεν, 2023.
- Μαστραπάς Αντώνης, *Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου*, Διόφαντος
- Moretti Jean-Charles, *Θέατρο και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα* (μτφ. Ελένης Δημητρακοπούλου), Εκδόσεις Πατάκης, 2011.
- Μπιργάλιας Ν., *Από την κοινωνική στην πολιτική πλειοψηφία: το στάδιο της ισονομίας. Πολιτειακές μεταβολές στον αρχαίο κόσμο (550-479 π.Χ.)*, Εκδόσεις Πατάκης, 2009.
- Nesselrath Heinz – Gunther, *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία* (επιμ. Δανιήλ Ιακώβ – Αντώνης Ρεγκάκος), Εκδόσεις Παπαδήμα, 2005.
- Ξενοφών, *Ελληνικά*, μτφ. Γ.Α. Ράππη για greek-language.gr.
- Orioux C. – Schmitt Pantel P., *Αρχαία ελληνική Ιστορία* (μτφ. Αμαλίας Σταθάκη), Εκδόσεις Gutenberg, 2018.
- Πausanias, *Αττικά*, μτφ. Ν. Παπαχατζής, για greek-language.gr.
- Πausanias, *Ελλάδος Περιήγησις*.
- Πλάντζος Δημήτρης, *Ελληνική Τέχνη και Αρχαιολογία: 1200-30 π.Χ.*, Εκδόσεις Καπόν, 2013.
- Πλούταρχος, *Αλέξανδρος*, μτφ. Α.Ι. Γιαγκόπουλου, Ζ.Ε. Μαλαθούνη στο greek-language.gr.
- Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι, Θεμιστοκλής*.
- Πλούταρχος, *Σόλων*, μτφ. Α.Ι. Γιαγκόπουλου – Ζ.Ε. Μαλαθούνη στο greek-language.gr.
- Ραμού-Χασιιάδη Α., *Σωτήρες της Ελλάδος - Ναυκράτορες*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1994.
- Ruiperez M. S.– Melena J. L., *Οι Μυκηναίοι Έλληνες* (μτφ. Μ. Παναγιωτίδου), Εκδόσεις Καρδαμίτσα, 1996.
- Schuller Wolfgang, *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας, Από την κρητομυκηναϊκή εποχή ως το τέλος των κλασικών χρόνων* (μτφ. Αφροδίτης Καμάρας, Χριστίνας Κοκκινιά), Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006.
- Στραταριδάκη Άννα – Κυλάφη, *Αρχαία ελληνική ιστορία: Η Κλασική περίοδος και η παιδαγωγική αξία της*, Ρέθυμνο 2000.
- Wilcken Ul., *Αρχαία ελληνική Ιστορία* (μτφ. Ι. Τουλουμάκου), Εκδόσεις Παπαζήση, 1976.
- Χαραλαμπάκης Χ., (2000), *Γένεση και πηγές της κοινής*, στο Μ. Ζ. Κοσιδάκης (επιμ.), *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, Εκδόσεις Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, ΜΙΕΤ, 2010.

Ευρετήριο όρων και ονομάτων

Αγησίλαος 25	Ευκλείδης 32	Ξέρξης 15
Αθηναϊκή ηγεμονία 18	Ευρυβιάδης 16	Οδύσσεια 3
Αινείας 33	Ηλιαία 10	Ολιγαρχία 6
Αλέξανδρος 28	Ηρόδοτος 22	Όμηρος 3
Αλκαίος 12	Ήρωνας 32	Οστρακισμός 10, 19
Αλκιβιάδης 24	Ησίοδος 12	Πατρίκιοι 33
Αννίβας 34	Θεμιστοκλής 16	Παυσανίας 17
Αντίοχος της Συρίας 35	Θησέας 9	Πεισίστρατος 10
Απέλλα 7	Θουκυδίδης 22	Πελάτες 33
Αποικίες 5	Ικτίνος 21	Πελοπίδας 26
Αριστείδης 18	Ιλιάδα 3	Πέντε έφοροι 7
Αριστοκρατία 4, 6	Ιππίας 10	Περικλής 18
Αριστοτέλης 22	Ίσιδα 31	Περίοικοι 7
Αρχίλοχος 12	Ισοκράτης 22	Πλάτωνας 22
Αρχιμήδης 32	Ισονομία 6	Πληβείοι 33
Άρχοντας βασιλιάς 9	Ιωνικός ρυθμός 11	Πόλεις – κράτη 4
Άτταλος 30	Καλλικράτης 21	Πολέμαρχος 9
Αχιλλέας 28	Κλασική εποχή 21	Πολιτισμική ενότητα 4
Βουλή των Πεντακοσίων 10	Κλεισθένης 10	Πολύβιος 32
Γερουσία 7	Κόρες 11	Πτολεμαίος 30
Γεωμετρική τέχνη 3	Κούροι 11	Ρωμύλος 33
Γραμμική Β' 1	Κύλων 9	Σαπφώ 12
Δαρείος Γ' 14, 29	Κωμωδία 22	Σάραπης 31
Δηλιακή Συμμαχία 18	Λεωνίδα 15	Σάρισσα 27
Δημοσθένης 22	Λεωτυχίδα 17	Σεισάχθεια 10
Δίας 3	Λυρική ποίηση 12	Σέλευκος 30
Διδακτική ποίηση 12	Λυσίας 22	Σόλωνας 6
Δράκοντας 9	Λύσιππος 32	Σύγκλητος 33
Δωρικός ρυθμός 11	Μαντείο των Δελφών 5	Τιμοκρατία 6
Είλωτες 7	Μαρδόνιος 17	Τριήρεις 16
Ειρήνη του Καλλία 18	Μελάνομορφα 11	Τυραννίδα 6
Εκκλησία του Δήμου 10, 33	Μένανδρος 32	Φειδίας 21
Ελληνιστική κοινή 31	Μετοίκιον 20	Φίλιππος Β' 27
Ελληνοταμίες 18	Μητρόπολη 5	Φίλιππος Ε' 35
Επαμεινώνδας 26	Μιλτιάδης 14	
Έποικοι 31	Μνησικλής 21	
Επώνυμος άρχοντας 9	Μολών λαβέ 15	
Ερατοσθένης 32	Μόμμιος 35	
Ερυθρόμορφα 11	Νικίας 24	

**Η αρίθμηση δίπλα από τους όρους σχετίζεται με το αντίστοιχο μάθημα.*

ΚΟΛΟΦΩΝΑΣ
(ΘΑ ΠΡΟΣΤΕΘΕΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΙΟΦΑΝΤΟ)

